

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Bydgoszcz, dnia 28 lutego 2024 r.

Poz. 1279

UCHWAŁA NR LXXIX/683/2024 RADY MIEJSKIEJ INOWROCŁAWIA

z dnia 26 lutego 2024 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Inowrocławia na lata 2024-2027"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463 i 1688) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951, 1688 i 1904), po uzyskaniu pozytywnej opinii Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Inowrocławia na lata 2024-2027”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Inowrocławia.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej Inowrocławia

Tomasz Marcinkowski

Załącznik do uchwały Nr LXXIX/683/2024
Rady Miejskiej Inowrocławia
z dnia 26 lutego 2024 r.

**Gminny program opieki nad zabytkami
dla Miasta Inowrocławia
na lata 2024-2027**

INOWROCLAW 2023 r.

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI:

- 2.1. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE;
- 2.2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO;
- 2.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU;
- 2.4. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY.

3. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA INOWROCŁAWIA:

- 3.1. ZARYS HISTORII GMINY;
- 3.2. KRAJOBRAZ KULTUROWY;
- 3.3. ZABYTKI NIERUCHOME;
- 3.4. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE;
- 3.5. ZABYTKI RUCHOME;
- 3.6. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE;
- 3.7. ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH .

4. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY:

- 4.1. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW;
- 4.2. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW;
- 4.3. ZABYTKI RUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW;
- 4.4. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA INOWROCŁAW.

5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE, PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

7. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

8. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI:

- 9.1. DOTACJE;
- 9.2. PROGRAMY OPERACYJNE MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO;
- 9.3. ŚRODKI EUROPEJSKIE.

10. PODSUMOWANIE.

11. ZAŁĄCZNIKI :

- 11.1. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA INOWROCŁAWIA – ZABYTKI NIERUCHOME;
- 11.2. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA INOWROCŁAWIA – ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE.

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak i naszych czasów. Do dziedzictwa kulturowego, oprócz dziedzictwa archeologicznego, architektonicznego i dziedzictwa sztuki, zaliczamy także przejawy życia takie jak np. formy gospodarowania, przejawy rozwoju społeczności i inne elementy stanowiące o naszej kulturze.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców. Dbanie o należyty stan i atrakcyjny wygląd zabytków jest naszym obywatelskim obowiązkiem. Rewitalizacja poszczególnych obiektów, jak również całych zespołów zabudowy, jest szansą na ich uratowanie. W takich przedsięwzięciach pomagać ma, wynikający ze społecznej potrzeby, gminny program opieki nad zabytkami, przewidziany przez ustawę o ochronie i opiece nad zabytkami. Jest także czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o dobrą kondycję substancji zabytkowej. Aby miasto stało się piękne dla mieszkańców i atrakcyjne dla turystów, należy zadbać o lokalne zabytki.

Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Inowrocławia na lata 2024-2027 kontynuuje starania samorządu o systematyczne i perspektywiczne prowadzenie działań z obszaru ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym miasta, wyrażone w poprzedniej wersji niniejszego dokumentu obowiązującego w latach 2017-2021.

Upřednio obowiązujący Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Inowrocławia na lata 2017-2021 przyjęty został uchwałą nr XXXV/405/2017 Rady Miejskiej Inowrocławia z dnia 27 listopada 2017 r. i ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa kujawsko-pomorskiego. Wykonanie uchwały powierzono Prezydentowi Miasta Inowrocławia.

Aktualnie opracowany Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Inowrocławia na lata 2024-2027 – częściowo bazując na doświadczeniach wynikających z realizacji upředniego dokumentu – w części modyfikuje i jednocześnie wyznacza nowe cele przy jego realizacji, po pozytywnym zaopiniowaniu przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i właściwym przyjęciu w drodze uchwały Rady Miejskiej Inowrocławia.

Dokument ten zawiera aktualizację wszelkich zaistniałych zmian w obowiązującym prawie dotyczącym zagadnień związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami, a

także wprowadza zmiany w stosunku do istniejącego stanu zabytków zlokalizowanych na terenie miasta.

Gminny program opieki nad zabytkami jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie. Nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Program opieki nad zabytkami stanowi podwalinę współpracy między samorządem, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951, 1688 i 1904), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat, programu opieki nad zabytkami.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami:

1. (uchylono)
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Dla realizacji wskazanych celów program określa zasady dotyczące finansowania i inicjowania działań ochronnych w stosunku do środowiska kulturowego, w skład którego wchodzi obiekty zabytkowe oraz tereny archeologiczne na obszarze miasta Inowrocław. Jednocześnie nakłada następujące obowiązki i uprawnienia:

1. uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów

zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19);

2. uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20);
3. prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4);
4. przyjmowania zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2);
5. sporządzania przez prezydenta na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1);
6. obowiązku przyjęcia przez radę gminy gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 3);
7. sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87 ust. 5).

2.1. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ochronę dziedzictwa kulturowego oraz opiekę nad zabytkami w Polsce reguluje Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, która nakłada na państwo i obywateli obowiązek ochrony zabytków, co zostało zawarte w:

- art. 5 Konstytucji RP, określającym dziedzictwo narodowe jako wartość strzeżoną przez państwo polskie;
- art. 6 ust. 1 Konstytucji RP mówiącym, że Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju;
- art. 85 Konstytucji RP stanowiącym, że każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie.

W świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami opieka sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza i polega w szczególności na zapewnieniu warunków (art. 5):

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3. zabezpieczenia zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. Bez względu na stan zachowania ochronie podlegają (art. 6 ust. 1):

1. zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
2. zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej,

- charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2022 r. poz. 2393),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodziełami oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
3. zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6 ust. 2).

Ustawa określa także sposób i formy ochrony zabytków, którymi są (art. 7):

1. wpis do rejestru zabytków,
 - 1a. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
2. uznanie za Pomnik Historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej.

Szczegółowo określono obowiązki gminy w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których gmina jest właścicielem lub posiadaczem. Są one zawarte w art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72 ww. ustawy.

Art. 87 ustawy określa obowiązek gminy dotyczący sporządzenia i uchwalenia gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program powinien być opracowany na okres 4 lat;
- program służy celom określonym w ustawie (wymienionym w rozdz. 2 niniejszego opracowania);

- program ogłoszony jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
- z realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

Ustawa o samorządzie gminnym określa zadania własne gminy. Należą do nich zadania obejmujące m.in. następujące kwestie:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych mostów, dróg, ulic, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Przy sporządzaniu programu wzięto pod uwagę również następujące akty prawne:

- ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r. poz. 977, ze zm.),
- ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682, ze zm.),
- ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54),
- ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336, ze zm.),
- ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2023 r. poz. 344, ze zm.),
- ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87),
- ustawę z dnia 24 lutego 2022 r. o ochronie dziedzictwa narodowego związanego z nazwami obiektów przestrzeni publicznej oraz pomnikami (Dz. U. z 2022 r. poz. 857).

2.2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Rządowymi dokumentami tworzącymi ramę do mecenatu oraz nowoczesnej polityki względem materialnej poprawy stanu zabytków są:

I. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty Uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (MP 2022 r., poz. 998).

Ramy były określone na lata 2019-2022. Jednak dotychczas nie opracowano jeszcze kolejnej edycji programu.

Celem głównym Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest „Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”. Jest on wdrażany przez trzy cele szczegółowe oraz poprzez odpowiednie kierunki działania:

- Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego
 - Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
 - Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
 - Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
 - Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
 - Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.
 - Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym
 - Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,

- Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
 - Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
 - Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.
- Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
 - Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
 - Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych.
 - Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego
 - Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.
 - Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego
 - Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
 - Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
 - Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
 - Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami
 - Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

II. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 r.

Uchwałą nr 239/2011 z dnia 13 grudnia 2011 r. Rada Ministrów określiła koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju do 2030 roku, która będzie realizowana poprzez wdrażanie celów szczegółowych:

- Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności,
- Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów,
- Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej,
- Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski,
- Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa,
- Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

2.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Inowrocławia wykazuje zgodność, zarówno z programami o charakterze wojewódzkim, jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

I. Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku - Strategia Przyspieszenia 2030+ (Uchwała nr XXVIII/399/20 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie przyjęcia Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+)

Celem nadrzędnym jakiego przyświeca strategii województwa jest *przyspieszenie rozwoju*, czyli dążenie do niwelowania różnic w stanie rozwoju pomiędzy województwem kujawsko-pomorskim, a regionami prezentującymi najwyższą jakość życia (poziomem odniesienia są tu nie tylko regiony polskie, ale także europejskie – na tyle, na ile różnice kontekstów rozwojowych pozwalają na porównywanie jakości życia). Cel ten określono następująco: *Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich*.

W ramach zdefiniowanej wizji wyszczególniono cele główne, które dotyczą różnych sfer rozwoju województwa i poprawy życia jego mieszkańców. Należą do nich:

- Skuteczna edukacja
- Zdrowe, zamożne i aktywne społeczeństwo
- Konkurencyjna gospodarka
- Dostępna przestrzeń i czyste środowisko
- Spójne i bezpieczne województwo

W ramach poszczególnych celów głównych można wyróżnić cele operacyjne uszczegóławiające zakres działań w ramach danego zagadnienia. Celem operacyjnym ujętym w strategii, który wprost w swojej tematyce odnosi się do sfery kulturalnej i dziedzictwa jest kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe. W jego ramach można wyszczególnić kilka kierunków działań, którymi są:

- Kształtowanie tożsamości regionalnej mieszkańców województwa - kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu kształtowanie i wzmocnienie poczucia przynależności do społeczności i zamieszkiwania na terytorium województwa kujawsko-pomorskiego
- Kultywowanie tożsamości lokalnej mieszkańców województwa - kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu kształtowanie i wzmocnienie poczucia przynależności do lokalnych społeczności, związanych z charakterystycznym dla danego miejsca dziedzictwem, świadczącym o odrębności przejawiającym się w zwyczajach, obrzędowości, strojach, innych wyznacznikach lokalności
- Kultywowanie postaw patriotycznych mieszkańców województwa
- Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu lokalnym i regionalnym - kierunek dotyczy działań związanych z rozwojem oferty instytucji kultury, oferowanej na poziomie lokalnym i regionalnym (kultura masowa)
- Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu krajowym i międzynarodowym - kierunek dotyczy działań związanych z rozwojem wyspecjalizowanej oferty instytucji kultury (kultury wysokiej)
- Rozwój edukacji kulturalnej oraz upowszechnianie kultury wśród mieszkańców regionu - kierunek dotyczy ogółu działań ukierunkowanych na kształtowanie wrażliwości kulturalnej oraz zainteresowania ofertą kultury (działania informacyjne, promocyjne, edukacyjne prowadzące do zwiększenia partycypacji w życiu kulturalnym)
- Upowszechnianie dostępu do zasobów kultury poprzez ich cyfryzację - kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu ułatwienie dostępu do zasobów kultury oraz prowadzonych działalności kulturalnych poprzez udostępnianie w wersji cyfrowej zbiorów lub dokonywanie transmisji (względnie publikowanie nagrań) wydarzeń kulturalnych (spektakle, koncerty, itp.). Obejmuje zarówno przedsięwzięcia zakładające udostępnianie bezpłatne, jak i komercyjne – zarówno poprzez internet, jak i na nośnikach
- Digitalizacja i udostępnianie zasobów bibliotek - kierunek dotyczy digitalizacji i udostępniania zbiorów bibliotecznych w celu upowszechnienia czytelnictwa oraz ułatwienia dostępu mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego do zbiorów bibliotecznych.

Zagadnienia związane z szeroko pojętą kulturą oraz ochroną dziedzictwa kulturowego są podejmowane również w ramach pozostałych celów głównych, operacyjnych i kierunków działań określonych przez strategię:

Cel główny: Skuteczna edukacja

Cele operacyjne: Wysoka jakość kształcenia i wychowania

Kierunek rozwój edukacji regionalnej dotyczy wszelkiego rodzaju działań o charakterze edukacyjnym, promocyjnym lub organizacyjnym związanych z rozwojem edukacji regionalnej. Dotyczy także wyposażenia mieszkańców regionu w wiedzę i nowoczesne materiały w zakresie edukacji regionalnej oraz rozwijania zainteresowań młodzieży literaturą, historią, geografią, zabytkami, przyrodą, tradycją i kulturą regionu.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cele operacyjne: Infrastruktura rozwoju społecznego

Rozwój infrastruktury kultury i sztuki. Kierunek ten dotyczy działań inwestycyjnych mających na celu stworzenie lub poprawę warunków lokalowych dla prowadzenia działań z zakresu kultury i sztuki bez względu na rodzaj, charakter i rangę danej instytucji.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cele operacyjne: Środowisko przyrodnicze

Zachowanie, wzmacnianie oraz promocja potencjału dziedzictwa przyrodniczego województwa przewiduje działania służące rozwojowi działalności gospodarczych na bazie walorów środowiskowych powinny być realizowane w ramach kierunku „Wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju działalności gospodarczych o charakterze turystycznym”.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cele operacyjne: Przestrzeń kulturowa

Ochrona, zachowanie, odnowa, wzmacnianie i promocja dziedzictwa kulturowego województwa. Kierunek ma charakter ogólny i dotyczy wszystkich działań mających na celu ochronę, zachowanie, wzmacnianie potencjału oraz promocję dziedzictwa kulturowego województwa.

Adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych. Kierunek dotyczy wykorzystania obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów np.

prowadzenia instytucji kultury, edukacji, działalności noclegowych, gastronomicznych, handlu, innego rodzaju usług publicznych lub komercyjnych.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cele operacyjny: Potencjały endogeniczne

Wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju działalności gospodarczych o charakterze turystycznym. Kierunek dotyczy działań związanych z realizacją zagospodarowania i prowadzeniem działalności gospodarczej adresowanej do osób przybywających z uwagi na obecność walorów przyrodniczych, walorów dziedzictwa kultury.

Tworzenie i zagospodarowanie szlaków turystycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu tworzenie i zagospodarowanie szlaków turystycznych, służących udostępnianiu walorów środowiskowych i kulturowych (potencjałów endogenicznych), oraz stanowiących infrastrukturę wzmacniającą atrakcyjność turystyczną danego obszaru.

Wybrane projekty w sferze kultury:

- Wsparcie opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego
- Kujawsko-Pomorskie – rozwój poprzez kulturę
- Kujawsko-Pomorskie spotkania z historią
- Kujawsko-Pomorskie – promocja poprzez kinematografię
- Rozbudowa Opery Nova
- Rozbudowa Muzeum Archeologicznego w Biskupinie
- Kultura w zasięgu 3.0
- Biblioteki XXI wieku - rozbudowa i modernizacja infrastruktury wojewódzkich bibliotek publicznych
- Artefakty przeszłości symbolem tożsamości regionalnej.

II. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego
(Uchwała nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r. w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego)

Zasady kształtowania przestrzeni oraz kierunki zagospodarowania dla terenów wchodzących w skład administracyjnych granic województwa kujawsko-pomorskiego

określone zostały w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego uchwalonym Uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r.

Obecnie trwają prace nad nowym Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego (uchwała nr XXIX/418/21 sejmiku województwa kujawsko-pomorskiego z dnia 8 lutego 2021 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego). Obowiązujący plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego, sporządzony został na podstawie obowiązującej wówczas ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 1999 r. nr 15 poz. 139, z późn. zm.). Plan ten został dwukrotnie poddany okresowej ocenie, które wskazały na nieaktualność tego dokumentu i potrzebę sporządzenia nowego planu zagospodarowania przestrzennego. Na podstawie uchwały Nr LIV/823/14 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego sporządzono nowy dokument, który został przyjęty uchwałą Nr VIII/135/19 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 24 czerwca 2019 r. Uchwała ta została unieważniona rozstrzygnięciem nadzorczym nr 66/2019 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 31 lipca 2019 r. Z uwagi na powyższe niezbędne było rozpoczęcie prac nad nowym planem zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego.

Podstawowym celem zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego wg wskazanego powyżej dokumentu jest „Zbudowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców”.

Zostały także określone trzy cele szczegółowe, z których jeden bezpośrednio odnosi się do dziedzictwa kulturowego:

„Zwiększenie atrakcyjności regionu w wymiarze europejskim jako pochodnej jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym”.

Zauważono poprawę stanu krajobrazu i środowiska naturalnego, wskazując jednocześnie na potrzebę poprawy warunków życia mieszkańców oraz infrastruktury technicznej. Określono również zasady, które powinny być spełnione w celu zachowania dziedzictwa kulturowego regionu:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń
- harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego
- dbałość o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

Określono również kierunki działań związane z rozwojem i kształtowaniem sieci osadniczej, a wśród nich znalazły się również zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego polegające na rewaloryzacji zabytkowych układów urbanistycznych, ograniczeniu ruchu samochodowego z centrów największych miast oraz konserwacji i turystycznym wykorzystaniu ruin zamków. Kontynuowane są również działania związane z zachowaniem dziedzictwa dla przyszłych pokoleń, szczególnie poprzez ochronę obszarów o wysokich wartościach środowiska przyrodniczego i kulturowego: brzesko-radziejowskiego, doliny Drwęcy, doliny Osy, doliny Wisły, górznieńskiego, kcyńsko-żnińskiego, koronowskiego, krajeńskiego, mogileńskiego, nadgoplańskiego, ryńsko-ostrowickiego, rypińsko-zbojeńskiego, skępsko-lipnowskiego i tucholskiego, ochronę terenów związanych z osadnictwem holenderskim w dolinie Wisły, ochronę zasobów średniowiecznej urbanistyki i architektury obronnej szczególnie na Ziemi Chełmińskiej oraz ochronę dziedzictwa kulturowego związanego z początkami Państwa Polskiego w Inowrocławiu, Kościelcu Kujawskim, Kruszewicy, Mogilnie, Strzelnie i Kałdusie. Ponadto postuluje się konserwację zespołów fortyfikacyjnych w Grudziądzu, Chełmnie i Toruniu, zabytkowych obiektów sakralnych i zespołów dworsko-pałacowych, utworzenie nowych parków kulturowych i zachowanie historycznych panoram, głównie miejscowości położonych nad Wisłą.

III. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2024 (uchwała nr XXXI/451/21 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 kwietnia 2021 r.)

Głównym zamierzeniem *Programu opieki nad zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020* jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa kujawsko-pomorskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego województwa kujawsko-pomorskiego. Celem działania Samorządu Województwa jest zharmonizowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa.

Prowadzenie spójnej polityki i zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego oraz współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, podmiotami gospodarczymi, posiadaczami i użytkownikami zabytków umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów i zamierzeń określonych w dokumencie programowym.

Program opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2021-2024 stanowi kontynuację *Programu opieki nad zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020*. Program opieki na lata 2017-2020 wyznaczył cztery główne cele do realizacji:

- zachowanie dziedzictwa materialnego;
- zachowanie dziedzictwa niematerialnego;
- wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wzrost konkurencyjności regionu.

Służyły one realizacji celu strategicznego określonego w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020. Realizacja wcześniejszych programów wykazuje, iż dzięki dotacjom z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego oraz wysiłkowi właścicieli coraz więcej obiektów zabytkowych zostaje poddanych pracom remontowym i konserwatorskim, stając się wyróżnikami przestrzennymi w lokalnym krajobrazie.

Aktualny Program swoją strukturą celów i kierunków będzie nawiązywał do Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+ i będzie się skupiać na przedstawieniu aktualnych uwarunkowań prawnych oraz wskazaniu możliwości pozyskania środków mogących się przyczynić do zahamowania procesów degradacji zabytków.

Program został opracowany w celu wdrożenia zapisów Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951, 1688 i 1904). Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami na szczeblu gminnym, powiatowym oraz wojewódzkim. Zgodnie z art. 87 ust. 1 wyżej wymienionej ustawy prezydent sporządza na okres 4 lat Gminny program opieki nad zabytkami. Po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków program przyjmuje Rada Gminy. Co dwa lata, prezydent sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy.

W Programie określono cele główne i cele operacyjne, które odwołują się do celów określonych w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+:

1. Cel główny: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo

Cel operacyjny: Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe

2. Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cel operacyjny: Przestrzeń kulturowa

Kierunki działań i działania odpowiadają z kolei zadaniom ustawowym, których obowiązek wypełniania spoczywa na województwie:

Ad. 1.

- Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony
- Edukacja
- Promocja
- Dokumentacja i popularyzacja

Ad. 2.

- Ochrona
- Prace konserwatorskie i restauratorskie
- Dokumentacja i badania

2.4. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

I. Strategia Rozwoju Miasta Inowrocławia na lata 2021-2030

Uchwałą nr LII/492/2022 z dnia 27 czerwca 2022 r. Rada Miejska Inowrocławia przyjęła Strategię Rozwoju Miasta Inowrocławia na lata 2021-2030, która stanowi istotny dokument planowania rozwoju lokalnego i określa kluczowe kierunki rozwoju Miasta Inowrocławia. Strategia wskazuje wizję, cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działań wyznaczone do realizacji w okresie jej obowiązywania. Dokument ten jest jednym z podstawowych instrumentów zarządzania i stanowi podstawę do prowadzenia przez władze samorządowe długookresowej polityki rozwoju gminy.

W ramach jednego z celów operacyjnych pn.: *Organizacja życia kulturalnego uwzględniającego potrzeby wszystkich grup wiekowych*, wyznaczono zadanie dotyczące bezpośredniej ochrony i opieki nad zabytkami: *Ochrona i promocja zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów zabytkowych*. Rezultat tych zadań będzie określony poprzez liczbę wyremontowanych obiektów zabytkowych zlokalizowanych w centrum Inowrocławia oraz ogólną liczbę wyremontowanych obiektów zabytkowych.

II. Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Inowrocławia na lata 2021-2026

Program przyjęty został Uchwałą nr XXXV/326/2021 Rady Miejskiej Inowrocławia z dnia 29 marca 2021 r.

W dokumencie została podkreślona duża ilość obiektów historycznych, które znajdują się pod nadzorem konserwatora zabytków i ich stan zachowania jest zły. Wskazano główne elementy, które wymagają pilnych prac. Są to m.in. elewacje, stropy, więźby i pokrycia dachowe, piece kaflowe i przede wszystkim stolarki okienne.

III. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Inowrocławia

Uchwałą nr XXIV/350/08 Rada Miasta Inowrocławia przyjęła dnia 29 października 2008 r. zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Inowrocław, która dotychczas obowiązuje.

Dokument jest podstawą koordynacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, powinien być także podstawą koordynacji wszystkich decyzji i przedsięwzięć realizacyjnych samorządu w zakresie gospodarki przestrzennej gminy. Odgrywa także rolę w kształtowaniu struktury funkcjonalno-przestrzennej jako środek informacji o możliwościach i ograniczeniach w odniesieniu do poszczególnych obszarów.

W studium znalazł się spis ewidencyjny obiektów zabytkowych miasta Inowrocławia zawierający obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Ponadto określono strefy ochrony konserwatorskiej. W zależności od stopnia zachowania istniejącej historycznej kompozycji urbanistycznej i substancji zabytkowej wyznaczono następujące strefy ochrony:

- A - strefę pełnej ochrony konserwatorskiej,
- B - strefę ochrony konserwatorskiej,
- E - strefę ochrony ekspozycji,
- W - strefę ochrony archeologicznej.

IV. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego (M.P.Z.P.) stanowi podstawę planowania przestrzennego na terenie miasta Inowrocławia. Ustanawia przepisy powszechnie obowiązujące, będące podstawą wydawania decyzji administracyjnych.

Wyznaczone w *Zmianie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Inowrocław* cele i zasady polityki przestrzennej miasta w odniesieniu do środowiska kulturowego realizowane są poprzez sukcesywnie sporządzane i uchwalane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Aktualnie na terenie Miasta Inowrocławia obowiązuje 117 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, którymi objęte jest niemal 88 % powierzchni miasta w jego granicach administracyjnych.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zawarte zostały zapisy z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Wprowadzane zapisy i postulaty konserwatorskie dla obiektów zabytkowych z wyszczególnieniem tych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, stanowią formę ochrony obiektów historycznych. Ponadto wprowadzone zapisy związane z ochroną stanowisk archeologicznych poprzez m.in. konieczność prowadzenia wszelkich prac ziemnych realizowanych w obrębie stanowisk pod stałym nadzorem archeologicznym, zabezpieczają dziedzictwo archeologiczne miasta.

VI. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla miasta Inowrocławia został opracowany w 2008 r. zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. nr 212 z dnia 29 września 2004 r., poz. 2153) i jest on na bieżąco aktualizowany.

Dokument został uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz ze
Starostą Powiatu Inowrocławskiego.

3. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA INOWROCŁAWIA

3.1. ZARYS HISTORII GMINY¹

Struktura i dynamika osadnictwa na terenach dzisiejszego Inowrocławia były od czasów prehistorycznych determinowane przez warunki środowiskowe ukształtowane głównie w okresie ostatniego zlodowacenia – mało zróżnicowana rzeźba omawianego obszaru powstała na skutek zdzierania podłoża przez nasuwający się lądolód, który z czasem

¹ Na podstawie:

- Arszyński Marian, *Organizacja i technika średniowiecznego budownictwa ceglanego w Prusach*, Malbork 2016
- Chmielewski Tadeusz J., Myga-Piątek Urszula, Solon Jerzy, *Typologia aktualnych krajobrazów Polski*, „Przegląd Geograficzny” 87, 2015, z. 3
- Cofta-Broniewska Aleksandra, *Wczesnośredniowieczna warzelnia soli w Inowrocławiu*, „Ziemia Kujawska” 4, 1974
- Dwie części Kujaw. Związki i podziały w dziejach regionu*, red. Dariusz Karczewski, Mirosław Krajewski, Stanisław Roszak, Włocławek – Inowrocław 2001
- Dzieje Inowrocławia*, t. 1. (do 1919 r.), red. Marian Biskup, Warszawa – Poznań – Toruń 1978
- Dzieje Inowrocławia*, t. 2. (od 1919 r. do końca lat siedemdziesiątych), red. Marian Biskup, Warszawa – Poznań – Toruń 1982
- Dzieje regionu kujawsko-pomorskiego*, red. Andrzej Radzimiński, Toruń 2017
- Faraciak Robert, *Tężnie w Polsce. Geneza, stan i przyszłość zjawiska*, „Prace Geograficzne”, 2020, z. 161
- Inowrocław – stolica Kujaw Zachodnich na tle wybranych europejskich uzdrowisk*, red. Marceli Kosman, Poznań 2013
- Inowrocław w Polsce Ludowej*, red. Tomasz Łaszkiwicz, Inowrocław 2009
- Jodłowski Antoni, *Badania archeologiczne nad początkami eksploatacji soli w Polsce Środkowej*, „Sprawozdania Archeologiczne” 29, 1977
- Karczewski Dariusz, *Konwent franciszkanów inowrocławskich w średniowieczu*, „Ziemia Kujawska” 10, 1994
- Kasińska Barbara, Mikołajczak Edmund, Strachanowski Piotr, *Po prostu Inowrocław. Ilustrowany przewodnik po ulicach miasta*, Inowrocław 2001
- Kochański Rafał, *Fosy i wały w systemie obronnym średniowiecznego Inowrocławia*, „Rocznik Kasprowiczowski” 10, 2003
- Kondracki J, Richling A., Mapa 53.4. *Regiony fizycznogeograficzne (przykłady mikroregionów)*, [w:] *Atlas Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1994
- Kosecki Adam, *Miasta kujawskie w średniowieczu. Lokacje, ustrój i samorząd miejski*, Kraków 2018
- Książę Kazimierz Konradowic i Kujawy jego czasów*, red. Dariusz Karczewski, Kraków 2017
- Kutzner Marian, *Architektura średniowiecznych klasztorów i kościołów franciszkańskich w Polsce*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo”, 1989, nr 13
- Odnowiony przywilej lokacyjny miasta Inowrocławia z roku 1450*, wydał Dariusz Karczewski, Inowrocław 2000
- Polak Alina, *Kolejność testatorów w dokumentach średniowiecznych z elementami prozopografii*, „Studia Zachodnie” 8, 2005
- Sikorski Czesław, *Kościół pw. Imienia Najświętszej Marii Panny w Inowrocławiu*, „Rocznik Kasprowiczowski” 9, 2000
- Sikorski Czesław, *Encyklopedia wiedzy o zabytkach Inowrocławia*, oprac. Janina Sikorska, Inowrocław 2002
- Skibiński Sławomir, Wyrwa Andrzej, *Złoże surowców skalnych do produkcji spoiw mineralnych na terenie Wielkopolski i Kujaw w średniowieczu*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Archeologia”, 1995, z. 23
- Skoczylas Janusz, *Wykorzystanie surowców skalnych we wczesnośredniowiecznej architekturze monumentalnej Wielkopolski*, „Ochrona Zabytków” 48, 1995, nr 1
- Wyrwa Andrzej M., *Rozwój sieci klasztornej zakonów mniszych, kanonicznych i żebrzących na Kujawach i Ziemi Dobrzyńskiej w średniowieczu*, „Ziemia Kujawska” 12, 1997
- Zaplecze gospodarcze konwentu oo. franciszkanów w Inowrocławiu od połowy XIII w. do połowy XV w.*, red. Aleksandra Cofta-Broniewska, Poznań 1979
- Zwiercan Antoni, *Nowe spojrzenie na początki franciszkanów w Polsce*, „Nasza Przeszłość”, 1985, nr 63
- Zyglewski Zbigniew, *Stan badań nad dziejami klasztorów kujawskich do ich kasat*, [w:] *Historiograficzna prognoza 2000. Stan i potrzeby badań nad dziejami regionów kujawsko-pomorskiego i sąsiednich*, red. Grzegorz Maksymilian, Bydgoszcz 2000

zatrzymał się i po ociepleniu klimatu uległ roztopieniu. Naniesiony materiał skalny stał się elementem decydującym o równinnym, lekko falistym krajobrazie kujawskiej wysoczyzny morenowej, sprzyjającym stosunkowo łatwemu przemieszczaniu i osiedlaniu się wędrujących ludów. Równie istotny dla zakładania osad był dostęp do rzek czy jezior, które zapewniałyby rezerwar wody pitnej oraz pozwalałyby na komunikację – tymczasem wzniesienie, na którym w wiekach średnich założono lokacyjny Inowrocław, powstało na skutek wypiętrzenia wysadu solnego i pozbawione było wód powierzchniowych, dlatego wczesne osadnictwo skupiało się wokół wyniesionego obszaru, lecz nie w jego centrum.

Okolice te były jednak bardzo atrakcyjne, o czym świadczyła ponadprzeciętna gęstość ich zaludnienia – w toku badań archeologicznych odnaleziono tu ślady kilkudziesięciu większych osad datowanych na okres od XI do połowy XIII w. Najlepsze warunki dla osiedlania się istniały na terenach w pobliżu Noteci, zarówno ze względu na dostęp do wody, jak i na przebiegający tędy ważny trakt komunikacyjno-handlowy, prowadzący ze Śląska w kierunku Pomorza Wschodniego. Dogodne miejsce do przekroczenia rzeki znajdowało się w okolicy późniejszych Mątew – tam też przynajmniej od początków okresu piastowskiego zlokalizowany był most (wzmiankowany w źródłach z 1193 r.), przy którym pobierano od kupców opłatę za przejazd. Podstawowym źródłem utrzymania tutejszej ludności były jednak uprawa ziemi i chów zwierząt, natomiast wyspecjalizowana działalność rzemieślnicza oraz handel na większą skalę są poświadczone źródłowo i archeologicznie dopiero dla osad powstałych około XI w. w północno-centralnej części wzniesienia solnego. Stosunkowo późne zasiedlenie wspomnianego rejonu oraz wytwórczo-handlowa specjalizacja mieszkańców stały się dla badaczy podstawą do przypuszczenia, iż osadników sprowadzono w toku celowej kolonizacji – być może związanej z zamiarem eksploatacji znajdujących się tu źródeł solanki. U stóp wzgórza (od strony południowo-zachodniej), na którym w późniejszym czasie wzniesiono romański kościół pw. Imienia NMP, zlokalizowana była bowiem wczesnośredniowieczna warzelnia soli, której produkty prawdopodobnie stanowiły ważny element wymiany o znaczeniu ponadregionalnym. Handel solą prowadzono na pobliskim placu targowym, który powstał w miejscu przecinania się szlaków i rozgałęziania się traktu północ-południe. Przypuszczalnie zbywano tu też przedmioty wytwarzane w miejscowych warsztatach metalurgicznych i kowalskich. Wzmianki o targu inowrocławskim pojawiły się w dokumentach z 1185 i 1193 r. (w tych samych źródłach uchwytnie są też pierwsze przykłady użycia nazwy miejscowości: „[in] novo Wladislaw” oraz „[in] novo Wlodizlaw”).

Nie jest pewne, czy ówczesny zespół osad był zorganizowany na zasadzie wspólnoty opolnej oraz czy powstał tu gród – jego istnienia nie udało się jak dotąd potwierdzić ani w

toku badań źródłowych, ani archeologicznych. Lata 90. XII w. to jednak okres, w którym Kujawy po raz pierwszy zostały wyodrębnione w dzielnicowej organizacji terytorialnej jako osobna jednostka administracyjna (znajdująca się wówczas krótko we władaniu Piastów wielkopolskich – Mieszka III i jego syna Bolesława), dlatego przypuszcza się, że ranga Inowrocławia jako dużego ośrodka wytwórczo-handlowego zdecydowała o zlokalizowaniu tu siedziby kasztelanii oraz o wzniesieniu tu grodu kasztelańskiego. Jeśli jednak nie doszło do tego przed końcem XII w., to wydaje się, że o kasztelanii inowrocławskiej można mówić co najmniej od 1202 r. – wówczas bowiem Kujawy przeszły pod władzę panującego na Mazowszu księcia Konrada I, któremu urzędnicy administrujący w jego imieniu nowymi obszarami byli prawdopodobnie niezbędni. Ponieważ Kujawy znajdowały się pod tymi samymi rządami przez niemal 30 lat i nie były wówczas nękane obcymi najazdami, można przypuszczać, że ów okres sprzyjał rozwojowi omawianych ziem, w tym terenu przyszłego lokacyjnego Inowrocławia.

Miasto lokacyjne

Istotnym wydarzeniem, po którym nastąpiła rzeczywista intensyfikacja zmian w obrębie omawianego organizmu miejskiego, było dokonane ok. 1230 r. przekazanie przez Konrada I władzy nad Kujawami jednemu z synów – Kazimierzowi. Nowy książę prawdopodobnie już w początkach panowania wybrał Inowrocław na stolicę księstwa i rozpoczął wznoszenie drewnianych zabudowań własnej siedziby oraz jej obwarowań (obiekty te zastąpiono murowanymi zapewne dopiero w XIV w.; znajdowały się w okolicach dzisiejszego budynku poczty przy ul. Królowej Jadwigi). O randze nowego ośrodka mógł świadczyć fakt zorganizowania tu w 1233 r. synodu diecezji wrocławskiej – uczestnicy obradowali w niemal ukończonym (prawdopodobnie jeszcze bez górnej partii wież), kamiennym kościele pw. Najświętszej Maryi Panny (wezwanie „Imienia Najświętszej Maryi Panny” nadano świątyni dopiero w XX w.).

Przełomowy dla dalszego rozwoju Inowrocławia okazał się natomiast przypadający na połowę lat 30. XIII w. pobyt księcia Kazimierza na wrocławskim dworze Henryka Brodatego i Henryka Pobożnego – Kazimierz miał bowiem wówczas okazję do zapoznania się z polityką społeczno-ekonomiczną władców śląskich, zogniskowaną na stymulowaniu gospodarki dzielniccy poprzez sprowadzanie kolonistów (głównie z terenów niemieckich) i udzielanie ich osadom przywilejów opartych na zasadach prawa magdeburskiego. Kazimierz prawdopodobnie mógł też obserwować warunki, w jakich funkcjonowali zakonnicy nowego na ziemiach piastowskich zgromadzenia – franciszkanie – przybyli do Wrocławia ok. 1234 r.

Warto wskazać, iż w okresie, gdy przedstawiciele owego zakonu osiedlali się we wczesno miejskich osadach wschodnioeuropejskich – cechujących się jeszcze nierozwiniętą infrastrukturą i stosunkowo słabym zaludnieniem – niemożliwe było wypełnianie przez braci ich podstawowego posłannictwa i prowadzenie duszpasterstwa nakierowanego na plebs miejski. Obowiązujący franciszkanów wymóg absolutnego ubóstwa pozwalał natomiast na znaczne uzależnienie ich od fundatora konwentu – ówczasie najczęściej władcy – który zachowywał prawo własności terenu użyczonego braciom pod budowę klasztoru (obszar ten był zarazem wyłączony spod jurysdykcji biskupiej). W tej sytuacji zakonnicy często stawali się wręcz księżęcymi urzędnikami, świątynie franciszkańskie niejednokrotnie zyskiwały status niemal prywatnych kościołów (oraz miejsc pochówku) rodzin książęcych, zaś klasztory bywały traktowane jako jedne z siedzib panującego (część pomieszczeń klasztornych mogła np. stanowić prywatne komnaty księcia lub być wykorzystywana do spotkań politycznych – tak było zarówno w konwencie wrocławskim, jak i praskim). Sprowadzenie franciszkanów nie wiązało się też z istotnymi obciążeniami majątkowymi dla fundatora, bowiem w przeciwieństwie do zakonów mniszych nie wymagali oni żadnego uposażenia i mogli zostać zakwaterowani w tymczasowym budynku – do czasu, aż zgromadzili fundusze potrzebne na budowę własnego klasztoru. Oczywiście fundatorzy często przekazywali zakonnikom hojne jałmużny, nie byli jednak do tego zobligowani. Wszystkie wymienione czynniki mogły mieć znaczenie dla młodego kujawskiego księcia, franciszkanie zapewniłyby mu bowiem zarówno „prywatną” opiekę duszpasterską (niezależną od aktualnych relacji władcy z duchowieństwem diecezjalnym), jak i uczone doradztwo. Co więcej, zakwaterowanie konwentu liczącego kilku braci nie musiałyby znacząco wpływać na uszczuplenie funduszy potrzebnych na rozbudowę nowego ośrodka stołecznego Kujaw, zaś sam akt fundacji klasztoru stanowiłby element dodający księciu prestiżu. Splot tych czynników oraz osobista pobożność Kazimierza mogły istotnie zaważyć na decyzji o sprowadzeniu franciszkanów do Inowrocławia już ok. 1237-1238 r. – Kazimierz przekazał im teren obejmujący okolice dzisiejszego Placu Klasztornego, znajdujący się naprzeciwko jego własnej siedziby. Zakonnicy od początku odgrywali ważną rolę przy boku księcia – nie tylko użyczali swych zabudowań na czas np. politycznych rokowań (jak w przypadku zawartego w 1238 r. „in domus Fratrum Minorum” porozumienia między biskupem wrocławskim a księciem pomorskim Świętopełkiem), ale też pełnili funkcję świadków lub też arbitrów tego typu pertraktacji. Moment sprowadzenia franciszkanów jest też istotną cezurą w historiografii Inowrocławia, ponieważ wg przypuszczeń badaczy właśnie w owym okresie Kazimierz mógł

dokonać lokacji miasta na prawie magdeburskim (dokument lokacyjny nie zachował się – spłonął w pożarze po najeździe krzyżackim w 1431 r.).

Nowa stolica księstwa została założona w centrum dotąd niezamieszkanego wzniesienia solnego – na południe od osady targowo-rzemieślniczej z kościołem NMP. W opinii historyków i archeologów wytyczenie miasta praktycznie od podstaw – bez uwzględniania wcześniejszego osadnictwa – umożliwiło realizację wzorcowego planu zabudowy kwartałowej, rozmieszczonej wokół kwadratowego rynku (obecny plac rynkowy obejmuje tylko zachodnią część pierwotnego założenia – część wschodnia została zabudowana prawdopodobnie pod koniec wieków średnich). Do każdego naroża parceli centralnej doprowadzono dwie prostopadłe wobec siebie ulice, przy czym pośrodku pierzei wschodniej znajdował się wylot jeszcze jednego ciągu komunikacyjnego – obecnie ul. Św. Ducha – umożliwiającego wyjazd z miasta w kierunku wschodnim. Na północ prowadziła droga odpowiadająca dzisiejszej ulicy Królowej Jadwigi, zaś na południe – trakt mający obecnie odpowiednik w ulicach Rybnickiej, Kasztelańskiej i Poznańskiej. Obszar zamykający osadę od północy stanowił strefę wyłączoną spod miejskiej jurysdykcji – obejmował bowiem tereny grodu książęcego (w narożu północno-zachodnim) oraz klasztoru franciszkańskiego (w narożu północno-wschodnim). Na południowo-wschodnim obrzeżu miasta miał się znajdować gród kasztelański, a po jego zlikwidowaniu – dzielnica zasiedlona przez Żydów (ich obecność w mieście jest poświadczona od XV w.).

W narożu południowo-zachodnim wzniesiono kościół pw. św. Mikołaja – dotąd jednak trwają wśród badaczy spory, czy zachowana do dziś XIV/XV-wieczna świątynia stanęła na miejscu wcześniejszej, drewnianej, czy też dawny kościół pw. św. Mikołaja usytuowany był pośrodku centralnego placu miasta. O poprawności drugiej z wymienionych wersji mają świadczyć archiwalne wzmianki dotyczące toczonego w latach 1320-1321 w Inowrocławiu i Brześciu Kujawskim procesu między państwem polskim a krzyżakami o Pomorze – w relacjach świadków kościół św. Mikołaja (będący jednym z miejsc posiedzeń sądu) był bowiem określany jako zlokalizowany: „in medio civitatis” lub „in medio fori”². Na tej podstawie niektórzy badacze przypuszczają, że znajdująca się do 1878 r. w północnej części rynku wieża gotycka stanowiła relikw po pierwotnej farze, wciąż jednak brak dowodów archeologicznych na poparcie tej supozycji (jak dotąd nie przeprowadzono kompleksowych badań owego miejsca). Należy też wskazać, że w pierwszym wystawionym w Inowrocławiu dokumencie procesowym nie ma mowy o konkretnym usytuowaniu świątyni, jest natomiast

² *Lites ac Res Gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, editio altera, T. 1, Posnaniae MDCCCXC, s. 153, 205.

o „capella sancti Nicholai”³, czyli o kaplicy pw. św. Mikołaja – trudno zatem przypuszczać, iż tego typu niewielki obiekt sakralny był wyposażony w wielokondygnacyjną wieżę.

Wspomniana wieża była natomiast użytkowana jako siedziba władz miejskich, a od połowy XVII w. także jako archiwum. Z czasem dobudowano do niej drewniany budynek ratusza (pierwsza wzmianka na ten temat znalazła się w inwentarzu z 1647 r.), który przetrwał do 1775 r. – został wówczas poważnie uszkodzony w wyniku pożaru, a następnie rozebrany.

Miasto lokacyjne zajmowało powierzchnię około 16 ha i było obwarowane umocnieniami obronnymi – początkowo drewniano-ziemnymi, dodatkowo otoczonymi fosą. Przyjmuje się, że ceglane mury miejskie o łącznej długości 1600 m powstały jeszcze przed 1320 r. Zarys obwarowań tworzył kształt wydłużonego prostokąta, którego ściany zostały dostosowane do rzeźby terenu (stąd widoczny w planie ukośny przebieg muru południowego oraz cofnięcie w kierunku zachodnim północnego odcinka muru wschodniego). W linii umocnień zlokalizowanych było 16 prostopadłościennych baszt oraz trzy bramy – północna, nazywana w źródłach Bydgoską, ponadto wschodnia, określana mianem Toruńskiej lub Żydowskiej (w jej pobliżu znajdował się fundowany jeszcze przez Kazimierza Konradowica drewniany kościół pw. św. Ducha, przy którym książę osadził niewielki konwent zakonu krzyżowców z czerwoną gwiazdą), oraz południowa, zwana Mątewską (w literaturze przedmiotu są też podawane nazwy: „Poznańska” i „Strzebińska”, lecz – jak stwierdził Zenon Guldon – żadna z nich nie pojawiała się w materiałach źródłowych).

Pierwotnie wytyczony plan głównych arterii miał w kolejnych wiekach pozostawać zasadniczo niezmienny – przebieg ulic uległ tylko pewnemu przesunięciu w trakcie odbudowy Inowrocławia po spaleniu miasta przez krzyżaków w 1431 r. Poza obwarowaniami pozostał teren zwany później Staromieściem, obejmujący obszar wciąż prosperującej osady targowo-rzemieślniczej i kościoła NMP.

XVI-XVIII w.

Paradoksalnie, największe znaczenie polityczne Inowrocławia przypadało na czasy rozbicia dzielnicowego – wówczas bowiem miasto pełniło funkcję głównego ośrodka księstwa (choć obszar, którym władali rezydujący na tutejszym zamku następcy Kazimierza Konradowica wciąż się kurczył na skutek kolejnych podziałów) oraz miało istotne znaczenie strategiczne jako wyposażona w rozbudowane umocnienia twierdza. Włączenie Kujaw do zjednoczonego na nowo Królestwa Polskiego oraz następujące później ściślejsze

³ Tamże, s. 7.

zintegrowanie lokalnej administracji ze strukturami państwowymi (XIV/XV w.) wpłynęło na obniżenie rangi miasta, ponieważ stało się ono tylko jednym z wielu ośrodków starościńskich. Z kolei rozwój techniki wojennej – w tym wprowadzenie do użytku broni palnej i dział artyleryjskich – a także brak funduszy na systematyczne naprawy murów przełożyły się na upadek militarnego znaczenia Inowrocławia.

XVI w. to jednak okres rozwoju gospodarczego i demograficznego, przekładającego się na rozbudowę dawnych i powstawanie nowych przedmieść. Na zachód od wzmiankowanego już Staromieścia, w pobliżu bramy Bydgoskiej powstały dwa kompleksy zabudowań – tzw. Grodztwo (graniczące z zamkiem i folwarkiem starościńskim) z drewnianym kościołem pw. św. Jakuba (uchwytnym źródłowo od 1505 r., położonym w pobliżu obecnej ulicy Gabriela Narutowicza) oraz Stodoły (odrębny od Grodztwa teren, na którym prawdopodobnie znajdowały się należące do mieszczan i utrwalone w nazwie przedmieścia budynki gospodarcze). Do północno-wschodniego odcinka obwarowań przylegały tzw. Nowe Ogrody, lokalizowane przez badaczy w okolicach dzisiejszej ulicy Jacewskiej. Na obszarze owego przedmieścia wzniesiono w XVII w. kościół pw. Bożego Ciała (pierwotny obiekt wykonano z muru pruskiego, późniejszy – z drewna; rozbiórka nastąpiła w 1825 r.). Największą liczbą mieszkańców wyróżniało się położone na południe od bramy Mątewskiej Batkówko, w obrębie którego już w XVI w. znajdował się drewniany kościół pw. Krzyża Świętego (wzmiankowany po raz pierwszy w 1573 r., zaś po raz ostatni w 1779 r.). Najpóźniej rozwinęła się zabudowa w okolicy założonego w XIII w. kościoła i szpitala pw. Świętego Ducha – dopiero pod koniec XVIII w. powstała tu większa osada, którą na wykonanym w 1772 r. planie miasta opisano jako przedmieście Radziejowskie.

W obrębie murów miejskich nie zachodziły poważniejsze zmiany, z wyjątkiem wspomnianego już zabudowania wschodniej części rynku i wzniesienia drewnianego budynku ratusza przy gotyckiej wieży. Największy zakres przekształceń obejmował dzielnicę żydowską, ponieważ gęstość jej zaludnienia wyraźnie wzrosła w ciągu XVII w., co znalazło odzwierciedlenie w znacznym rozdrobnieniu tutejszych parcel. Wprawdzie ludność wyznania Mojżeszowego została wypędzona w 1658 r. (na podstawie oskarżeń o współdziałanie ze Szwedami), dość szybko jednak ponownie osiedliła się w mieście (na mocy przywileju królewskiego z 1681 r.; pierwsza wzmianka o istniejącej w Inowrocławiu synagodze pochodzi z 1684 r.). Żydzi stanowili znaczny odsetek mieszkańców Inowrocławia i w niektórych okresach (np. w połowie XVI w.) przeważali liczebnie nad ludnością chrześcijańską.

Prowadzone przez Rzeczpospolitą w XVII w. i XVIII w. wojny – szczególnie zaś konflikty zbrojne ze Szwedami – doprowadziły wiele miast do ruiny, odbiły się też bardzo negatywnie na gospodarce i demografii Inowrocławia. Przemarsze wojsk, a zwłaszcza ich dłuższe pobyty w okolicy wiązały się z obowiązkami aprowizacji, ponadto z bezprawnym zajmowaniem i niszczeniem mienia przez żołnierzy i maruderów, a także z częstymi pożarami i najbardziej dziesiątkującymi tutejszą ludność epidemiami. W latach wojny północnej podymne w Inowrocławiu opłacało tylko 30 domów – na tej podstawie współcześnie oszacowano liczbę mieszkańców na około 200 osób. Dopiero w 2. połowie XVIII w. stan zaludnienia osiągnął podobny poziom, jak w połowie XVI w., tj. około 1500-1600 osób. Do najważniejszych ówczesnych zmian w krajobrazie i zabudowie miasta należały stopniowa rozbiórka i niwelacja obwarowań, ponadto zaś postępujące niszczenie obiektów sakralnych oraz próby ich ratowania (w 4. ćwierci XVIII w. proboszcz Michał Pietyróg-Wochelski przeprowadził remonty kościołów pw. św. Mikołaja i pw. NMP; wnętrze fary zyskało wówczas wyposażenie późnobarokowe).

Okres zaborów

Inowrocław już po I rozbiórce państwa polskiego znalazł się w obrębie Królestwa Prus i pozostał pod panowaniem Hohenzollernów aż do końca I wojny światowej. Interludium stanowiły tylko czasy napoleońskie, gdy miasto znajdowało się w granicach Księstwa Warszawskiego (1807-1814). Po upadku Napoleona i na skutek postanowień Kongresu Wiedeńskiego Inowrocław powrócił pod berło pruskie. Początkowo nie przełożyło się to na poważniejsze zmiany w gospodarce i krajobrazie – jedynie kontynuowano rozpoczęte wcześniej usuwanie obwarowań.

Bardzo ważny okazał się natomiast wprowadzony jeszcze w 1788 r. zakaz wznoszenia domów drewnianych, stosowania pokryć dachowych ze słomy lub desek oraz budowania drewnianych kominów – choć bowiem w pierwszym okresie obostrzenia te poskutkowały raczej pustoszeniem części parcel w centrum i przenoszeniem się niektórych mieszkańców na przedmieścia, to jednak stworzenie owych podstaw prawnych z czasem doprowadziło do konsekwentnego zastępowania drewnianej zabudowy miejskiej obiektami murowanymi (w spisie z 1815 r. odnotowanych zostało 34 domów ceglanych, 122 szachulcowych i 200 drewnianych; 78 parcel pozostawało pustych). Najszybciej nastąpiła wymiana zabudowy przyrynkowej – tu też powstał pierwszy w mieście dom 2-piętrowy (1836 r.).

Przez całą 1. połowę XIX w. (a właściwie do lat 70. owego stulecia) brakowało szerzej zakrojonych działań modernizacyjnych, jednak Inowrocław nie stanowił tu wyjątku wśród

pozostałych ośrodków na terenie zaboru. Nowo przyłączone do państwa pruskiego obszary były traktowane przez władze w Berlinie jako dalekie peryferie, którym nie przyznawano priorytetowej wartości przy planowaniu budżetu rocznego – dlatego inwestycje często ograniczały się tu do wznoszonego możliwie najniższym kosztem budownictwa wojskowego i administracyjnego. Konieczność szybkiego zapewnienia pomieszczeń urzędnikom i żołnierzom oraz ówczesny brak szczególnego poważania dla dawnych budowli (powszechny zarówno po stronie pruskiej, jak i polskiej) przekładał się na szerokie wykorzystanie materiałów porozbiórkowych – np. cegły pozyskane ze zburzonego zamku starościńskiego posłużyły w 1822 r. do budowy koszar dla kawalerii (znajdowały się one w okolicach dzisiejszego urzędu pocztowego przy ulicy Królowej Jadwigi). Przeprowadzona w całym Królestwie Prus na mocy edyktu z 1810 r. kasata zakonów oznaczała też koniec inowrocławskiego klasztoru franciszkańskiego, definitywnie zlikwidowanego w 1819 r. W kościele pofranciszkańskim zlokalizowano magazyn żywności, zaś od połowy XIX w. – olejarnię. Łatwopalny surowiec i obróbka prowadzona przy pomocy maszyn parowych były przyczyną częstych pożarów – największy z nich wybuchł w 1872 r. i doprowadził budowlę do ruiny, a w konsekwencji do rozbiórki. Zabudowania klasztorne wyburzono znacznie wcześniej – już w 1821 r. Resztki budulca o proveniencji klasztornej miały być wykorzystywane jeszcze w 1838 r. do budowy szkoły powszechnej przy ulicy Królowej Jadwigi.

W ciągu pierwszych lat XIX w. postępowała też dezolacja dwóch pozostałych kościołów murowanych – powierzchowne naprawy przeprowadzone w 4 ćw. XVIII w. okazały się niewystarczające w obliczu poważnych problemów z murami obydwóch budowli. W złym stanie były zwłaszcza ściany fary z powodu ich silnego zawilgocenia i przesylenia chlorkiem sodu, co wynikało z wcześniejszego wykorzystywania obiektu jako magazynu soli i innych produktów żywnościowych. Remont przeprowadzony w latach 20. XIX w. wprawdzie umożliwił przywrócenie świątyni funkcji liturgicznych (oraz przeniesienie do niej niektórych ołtarzy pofranciszkańskich), jednak nie udało się rozwiązać kwestii kapilarnego podciągania wody w murach. Z kolei w przypadku świątyni romańskiej niepewna statyka ścian przełożyła się na powstające w nich pęknięcia i na groźbę zawalenia się kościoła. W 1834 r. niszczący obiekt został ostatecznie spustoszony przez pożar, w wyniku którego uległo destrukcji wyposażenie i dachy. Przez szereg lat brakowało funduszy na odbudowę, równie długotrwałe były też znane z archiwalnej korespondencji i prasy spory między władzami a zarządem parafialnym o najwłaściwszy sposób zagospodarowania/wykorzystania pozostałości budowli – strona rządowa forsowała projekt zachowania jej jako trwałej ruiny,

zaś strona parafialna konsekwentnie zabiegała o wyburzenie obiektu i możliwość wykorzystania pozyskanych w ten sposób kamieni do wzniesienia nowego kościoła na tym samym wzgórzu (błędne jest powtarzane w szeregu opracowań ogólne stwierdzenie, iż Polacy od początku walczyli o odbudowę omawianej świątyni, traktowanej przez nich jako cenna pamiątka narodowa – tego typu głosy wychodziły bowiem ze strony warszawskich i krakowskich uczonych oraz miłośników „starożytności”, natomiast inowrocławianom zależało przede wszystkim na posiadaniu nowoczesnego obiektu sakralnego). Dopiero pod koniec XIX w. parafianie zaakceptowali rządową propozycję zlokalizowania nowego kościoła na terenie ogrodu należącego do probostwa (budowa trwała w latach 1898-1900), dzięki czemu romańskie relikty mogły pozostać na dawnym miejscu. Z kolei utworzenie na początku lat 90. XIX w. w Prowincji Poznańskiej stanowiska inwentaryzatora zabytków oraz mianowanie nim architekta Juliusa Kothego zaowocowało przeformulowaniem rządowej koncepcji ochrony inowrocławskiego monumentu. Dawniejsze stanowisko dotyczące zachowania budowli w stanie trwałej ruiny zostało porzucone na rzecz postulatu odbudowy kościoła i przywrócenia mu funkcji liturgicznych – projekt ten wprowadzono w życie w latach 1900-1902.

Renowacji nie doczekał się natomiast inny średniowieczny zabytek Inowrocławia, czyli gotycka wieża ratuszowa, która od lat 30. XIX w. nie była już użytkowana ani jako siedziba magistratu, ani w żadnym innym celu. Brak zagospodarowania oraz niedostateczna kontrola stanu obiektu przelożyły się na jego postępujące niszczenie. Nie zareagowano też odpowiednio kompleksowo, gdy w 1862 r. pojawiły się pęknięcia na południowej ścianie budowli – przedsięwzięte naprawy okazały się niewystarczające, przez co 7 lat później osunęła się środkowa część muru wspomnianej ściany. Rozbiórka wieży nastąpiła w 1878 r.

Inowrocław prawdopodobnie pozostałby niewielkim prowincjonalnym miasteczkiem, gdyby w latach 70. nie rozpoczęto tu eksploatacji miejscowych złóż solnych. Dla powodzenia tego przedsięwzięcia decydujące znaczenie miał rozwój pruskiej sieci kolei żelaznych, bowiem poprowadzenie przez Inowrocław (w 1872 r.) połączenia między Poznaniem a Bydgoszczą umożliwiło przywóz do miasta odpowiednich maszyn wiertniczych, zapewniło też sprawność i szybkość dystrybucji produktów z otwartej w 1873 r. warzelni soli (zlokalizowanej przy dzisiejszej ulicy Pakoskiej) oraz z wybudowanych w 1882 r. w Mątwach zakładów sodowych (przejętych w 1907 r. przez koncern „Solvay” i pozostających w jego posiadaniu również w okresie międzywojennym).

Integracja z ogólnopolskim systemem transportowym – coraz szerzej rozkrzewianym także w skali lokalnej – istotnie zaważyła na przekształceniach i rozroście

również innych gałęzi miejscowego przemysłu, a także okolicznego rolnictwa. Np. coraz powszechniejsze od lat 70. XIX w. uprawianie na Kujawach buraków cukrowych nie rozwinęłoby się na tak szeroką skalę i nie przynosiłoby takich zysków, gdyby nie budowa linii kolejowych (w tym wąskotorowych) umożliwiających masowe dostawy surowca do zakładów przetwórczych – m.in. do cukrowni uruchomionej w Mątwach w 1879 r. Wprowadzanie przez właścicieli ziemskich coraz nowocześniejszych metod uprawy sprzyjało z kolei rozwojowi ukierunkowanego na rolnictwo przemysłu metalowego i maszynowego, reprezentowanego w Inowrocławiu przez fabryki „Głogowski i Syn”, „Petzold i Spółka” oraz filię poznańskich zakładów H. Cegielskiego.

Rewolucja przemysłowo-komunikacyjna nie była jednak równoznaczna z nadaniem miastu wyłącznie kopalniano-fabrycznego charakteru, jako że dostęp do kolei i wód solankowych urealnił rozwój inicjatywy, która przełożyła się na wydatne upiększenie Inowrocławia, i która w perspektywie czasu okazała się trwalsza niż tutejszy przemysł. Złoża solne oraz sieć przewozów osobowych stały się bowiem filarami funkcjonowania działającego od lat 70. XIX w. uzdrowiska, założonego przez spółkę „Towarzystwo Akcyjne Solankowe” (utworzone w 1872 r. głównie dzięki zaangażowaniu dra Zygmunta Wilkońskiego). O tego typu przedsięwzięciu nie można by myśleć zarówno bez bazy surowcowej, jak i bez możliwości zapewnienia potencjalnym kuracjom wygodnego i szybkiego sposobu dotarcia na miejsce (wraz z bagażem na kilkutygodniowy pobyt). Od ośrodka uzdrowskiego oczekiwano też malowniczego i naturalnego krajobrazu, dlatego inwestycja nie została zrealizowana w samym mieście, lecz na zachód od niego – na terenach należących do wsi Rąbin. W niewielkim, 5-hektarowym parku otwarto w 1876 r. pierwszy budynek łazienek z wannami do kąpieeli leczniczych dla dorosłych, zaś rok później udostępniono kolejny obiekt, nazywany z racji swego położenia Domem nad Stawkim. Początkowo był on przeznaczony na łazienki dla dzieci, wkrótce jednak został zaadaptowany na restaurację. W ukształtowaniu elewacji obydwu budowli wykorzystano stylistykę o motywach renesansowych, która w przypadku starszego z nich zyskała formy tzw. stylu okrągło łukowego (niem. *Rundbogenstil*), rozwiniętego w berlińskim środowisku architektonicznym jako synteza włoskiego romanizmu i architektury okresu quattrocenta. Z czasem założenie parkowe było powiększane – na początku XX w. zajmowało obszar 16-hektarowy – jednakże wciąż brakowało tu inwestycji, które pozwoliłyby inowrocławskiemu zdrojowi konkurować z zachodniemieckimi ośrodkami tego typu. Rzeczywisty rozwój uzdrowiska nastąpił dopiero w okresie 20-lecia międzywojennego, gdy nowe władze miejskie skierowały znaczne środki na jego rozbudowę. Obszar parku zwiększono do 42 hektarów, a

nową część zagospodarowano w duchu spójności w malowniczą całość elementów funkcjonalnych i przyrodniczych. Powstawały też kolejne budowle kuracyjne, w tym neoklasycystyczny budynek zakładu przyrodoleczniczego, do dziś uznawany za jeden z najbardziej charakterystycznych obiektów całego założenia.

Potencjał uzdrowiska jako przyszłej wizytówki miasta był wzmacniany już od końca XIX w. przez zabudowę powstającą przy drodze, którą skomunikowano park z centrum (późniejsza ulica Solankowa). Zamożni obywatele zaczęli lokalizować tu swoje domy – najbardziej reprezentacyjne i zarazem największe w mieście, o formach inspirowanych renesansowymi pałacami włoskimi i francuskimi, a także niderlandzkim budownictwem manierystycznym. Stylistyka nawiązująca do architektury dawnych epok historycznych była wykorzystywana na szeroką skalę także we wszelkiego rodzaju innych budowlach wznoszonych wówczas w Inowrocławiu – typowe pod tym względem było zarówno ukształtowanie budynków administracyjnych i użyteczności publicznej (szkół, sądu powiatowego), jak i mieszkalnych (zabudowa pierzei ulic przyrynkowych oraz ulicy łączącej centrum z położoną około 1 km na północny zachód stacją kolejową).

W ostatniej ćwierci XIX w. i w pierwszym 14-leciu XX w. widoczne stało się wyraźne zwiększenie liczby miejskich inwestycji służących poprawie standardów życia mieszkańców – m.in. wybudowano pierwszy wodociąg, zaś w latach 1904-1905 doprowadzono do miasta wodę z ujęcia w Trzaskach. Od 1879 r. działała gazownia prywatna, a od 1902 r. – miejska, zaś w 1908 r. uruchomiono elektrownię, dzięki czemu możliwe było stopniowe wprowadzanie zasilanego prądem oświetlenia ulicznego. Poprawie uległ też stan ciągów komunikacyjnych, jako że coraz więcej dróg zyskiwało brukowaną nawierzchnię. Do bardzo ważnych przedsięwzięć należało też wzniesienie oczyszczalni ścieków. Zaczęto też dbać o organizację miejskiego krajobrazu, tworząc np. punkty widokowe zamykające perspektywę głównych ulic. Za sprawą dwóch kolejnych burmistrzów – Ernsta Hessego i Gustava Treiniesa – krajobraz Inowrocławia został ponadto wzbogacony o pomniki cesarza Wilhelma I (1899 r.) i Fryderyka III (ok. pocz. XX w.). Warto przy tym nadmienić, iż zachętą dla podjęcia przez włodarzy owych inicjatyw – mających w założeniu akcentować niemieckie panowanie we wschodnich prowincjach – mógł być fakt nagradzania przez rząd przedsięwzięć tego typu odznaczeniami państwowymi (Hessemu przyznano Order Czerwonego Orła IV klasy, zaś Treiniesowi – tzw. medal stulecia, czyli Medal Upamiętniający Cesarza Wilhelma, w uznaniu zasług dla utrwalenia czci rodziny cesarskiej).

Okoliczności pojawienia się w mieście wspomnianych pomników zwracają zarazem uwagę na coraz częstsze w końcowych latach XIX w. i na początku XX w. narodowościowe

uzasadnianie inwestycji miejskich – miały one bowiem służyć m.in. uatrakcyjnieniu Inowrocławia w oczach potencjalnych niemieckich przybyszów, a także zahamowaniu odpływu niemieckich mieszkańców, szczególnie nasilonego po powstaniu II Rzeszy i otwarciu się nowych możliwości przeniesienia się do znacznie bardziej rozwiniętych ośrodków zachodnich. Choć jednak zarówno na szczeblu państwowym, jak i lokalnym uruchamiano specjalne dotacje i fundusze z przeznaczeniem na walkę z „ucieczką ze wschodu” (niem. *Ostflucht*), w miastach Poznańskiego wciąż ubywało niemieckich mieszkańców, a przybywało polskich (głównie migrantów zarobkowych ze wsi). W przypadku Inowrocławia działania na rzecz zwiększenia liczby ludności niemieckiej odbywały się w szczególnie niesprzyjających warunkach, ponieważ nieumiejętne i niekontrolowane wydobywanie soli przez miejscowe kopalnie doprowadziło do utworzenia niebezpiecznych pustek w wysadzie solnym pod samym miastem, a w 1907 r. do zalania chodników kopalnianych wodami gruntowymi i spotęgowania przez to zjawiska krasowienia komór poeksploatacyjnych – w efekcie na zabudowanych obszarach Inowrocławia zaczęły tworzyć się zapadliska (w 1909 r. jedno z nich pochłonęło północną ścianę nowego kościoła katolickiego), ruch inwestycyjny zamarł, a prawdopodobieństwo ściągnięcia do miasta nowych mieszkańców znacznie zmalało.

W tych warunkach ówczesny II burmistrz Friedrich Arter wyszedł z inicjatywą, która wg niego mogłaby uzdrowić zarówno wizerunek Inowrocławia, jak i lokalny rynek nieruchomości. Arter stał się rzecznikiem wdrożenia w mieście koncepcji ruchu miast-ogrodów, popularyzowanych wówczas przez niemieckich aktywistów – przyświecającą im ideą było zreformowanie miejskiego budownictwa mieszkalnego w celu poprawy jakości życia i zdrowia mieszkańców. Realizacji owego zadania miało służyć zakładanie spółdzielczych osiedli z niską, funkcjonalnie i zarazem estetycznie zaprojektowaną zabudową typu szeregowego, z zapewnionym dla wszystkich najemców dostępem do własnego ogrodu – bowiem światło, przestrzeń, świeże powietrze i kontakt z przyrodą były przedstawiane jako czynniki sprzyjające m.in. prawidłowemu wzrostowi dzieci. Postulaty te wydawały się otwierać nowe perspektywy dla Inowrocławia w sytuacji, gdy groźba zapadlisk wymuszała wprowadzenie daleko idących ograniczeń w wysokości i zagęszczeniu nowo wznoszonych budynków. Ponieważ ewentualne zamiary nadania inowrocławskiej zabudowie wielkomiejskiego charakteru zostały przekreślone, implementacja idei miasta-ogrodu wydawała się szansą trafienia do grupy odbiorców przedkładających zdrowie i spokój nad mieszkanie w wielopiętrowych kamienicach. Inicjatywa burmistrza nie odniosła jednak większego sukcesu – w okresie działalności spółdzielni, której Arter był współzałożycielem,

udało się wznieść jedynie kilka domów wolnostojących i kilka szeregowych (znajdujących się między obecną aleją Sienkiewicza a ulicami Ratuszową i Ustronie) – warto jednak zwrócić uwagę, jak dalece idea „osiedla-ogrodu” jest do dziś komplementarna z położonym niedaleko parkiem uzdrowiskowym, i jak te dwa elementy mogą wzajemnie wzmacniać swój potencjał.

Okres międzywojenny i lata po II wojnie światowej

Na kierunkach rozbudowy miasta w latach II Rzeczypospolitej zaważyły głównie inwestycje rozpoczęte w 4. ćwierci XIX w. i w pierwszych latach wieku XX – szczególnie nacisk kładziono bowiem na rozwój uzdrowiska i promowanie Inowrocławia jako ośrodka zdrojowego. O uwadze przykładanej do tych kwestii świadczy fakt, iż starano się oddzielić park od zwartej zabudowy miejskiej i przeprowadzonej w pobliżu linii kolejowej dodatkowymi pasami zieleni. Nie mniej istotne były nadal problemy w dziedzinie budownictwa mieszkaniowego, spowodowane zarówno groźbą tworzenia się zapadlisk, jak i niedoborem odpowiednich terenów budowlanych poza śródmieściem – dlatego też zabiegano o poszerzenie granic Inowrocławia przez włączenie w ich obręb obszarów sąsiednich wsi (Rąbina, Szymborza, Miechowic, Jacewa) i majątków (Kruśliwca, Kłopotu, Rąbinka). Ostatecznie w 1934 r. udało się przeforsować przyłączenie do miasta gmin Szymborze i Rąbin oraz terenów dworskich Rąbinka i Kruśliwca.

Dynamiczny przyrost zabudowy mieszkaniowej rozpoczął się jednak dopiero kilkanaście lat po zakończeniu II wojny światowej, kiedy już udało się przywrócić funkcjonowanie infrastruktury komunalnej i przemysłowej. Od lat 60. XX w. prowadzono akcję rozluźniania zabudowy centrum przez usuwanie m.in. oficyn kamienic oraz wznoszenie nowych budynków mieszkalnych głównie na zachód od centrum (Os. Piastowskie, Toruńskie). Najważniejszą ówczesną inwestycję rozpoczęto w latach 70. XX w. na terenie Rąbina, gdzie zaplanowano wzniesienie nowoczesnej dzielnicy realizującej koncepcję harmonijnego połączenia zabudowy blokowej, handlowo-usługowej i rekreacyjnej oraz obszarów zieleni miejskiej. Na wybór wzmiankowanej okolicy złożyło się kilka czynników, do których należały m.in. stabilność podłoża i jego nachylenie w kierunku południowym (umożliwiające grawitacyjne odprowadzanie ścieków do oczyszczalni mającej się znajdować w pobliżu Noteci), łatwość przyłączenia do już istniejącej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, a także bliskość linii kolejowej, stwarzającej perspektywę utworzenia mniejszego dworca dla mieszkańców osiedla i zmniejszenia tym samym ruchu w centrum miasta. Wymienione rozwiązania z założenia miały przyczynić się do wzrostu standardów życia inowrocławian, jednakże z perspektywy czasu uwidaczniają się też mankamenty tak

zaprojektowanej dzielnicy – zarówno pod względem technologii wykonania i estetyki budynków, funkcjonalności ich rozmieszczenia, a przede wszystkim w kwestii „rozbicia” struktury miasta i stworzenia wrażenia jego chaotycznej rozbudowy.

W latach powojennych podjęto też działania na rzecz uporządkowania zabudowy przemysłowej Inowrocławia – miała ona zostać skoncentrowana na terenach położonych na północ i na południe od śródmieścia, na których już w okresie przedwojennym zlokalizowane zostały różnego rodzaju zakłady produkcyjne i przetwórcze. Na północy był to obszar w pobliżu stacji kolejowej, na którym od 1924 r. znajdowała się huta szkła (od 1927 r. nosząca nazwę „Irena”), zaś od 1958 r. także fabryka maszyn rolniczych („Agromet-Inofama”). Na południu istniało kilka mniejszych przedsiębiorstw produkcyjnych (głównie wzdłuż ul. Poznańskiej), a przede wszystkim – zakłady sodowe, po II wojnie światowej znacjonalizowane i działające jako Zakłady Chemiczne „Soda Mątwy” (od 1996 r. własność koncernu Ciech S.A.). Co istotne, w 1949 r. fabryka sody przejęła też obiekty po dawnej cukrowni w Mątwach, dzięki czemu owe charakterystyczne dla XIX-wiecznej architektury przemysłowej budynki przetrwały do dziś. W południowej strefie industrialnej wzniesiono ponadto obiekty m.in. Zakładów Tworzyw Sztucznych „Igal” (1973 r.), Inowrocławskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego (1977 r.), Zakładu Przemysłu Odzieżowego „Modus” oraz mleczarni (1982 r.).

3.2. KRAJOBRAZ KULTUROWY

Zgodnie z art. 3 pkt 14 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, krajobraz kulturowy to „postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka”. W przytoczonej definicji należy podkreślić zwłaszcza położenie akcentu na „postrzegalność w przestrzeni” jako cechę wyróżniającą, ponieważ zwraca to uwagę na sensualny oraz – w konsekwencji – temporalny i wszechogarniający wymiar doświadczenia krajobrazu. Innymi słowy, uchwycenie charakteru danej okolicy przez perceptorą odbywa się za pomocą wszystkich zmysłów (nie tylko wzroku) w konkretnym miejscu i czasie, dlatego na odbierane wrażenia składają się zarówno np. widoki zabytkowych kamienic i uliczek, jak i zawieszane na fasadach i ustawione przy chodnikach współczesne szyldy czy znaki drogowe, ponadto zaś słyszalne dźwięki (np. rozmowy z użyciem lokalnej gwary, muzyka występującego w teatrze letnim

zespołu folklorystycznego, ale też powszechniejsze w pewnych dzielnicach wyrażenia kolokwialne i wulgaryzmy) oraz odczuwane wonie (np. świeży i mineralny zapach w pobliżu tężni czy też chemiczne wyciechy zakładów przemysłowych). Ochrona krajobrazu kulturowego nie może zatem ogniskować się np. wyłącznie na renowacji gotyckiego kościoła, lecz powinna uwzględniać także sposób, w jaki na postrzeganie owego zabytku może oddziaływać sąsiadujący z nim ciąg lokali małej gastronomii lub kamienice z popękkanymi i częściowo złuszczoneymi tynkami.

Definiowanie charakteru krajobrazu danych terenów musi zatem zawsze uwzględniać stan aktualny, tj. odznaczający się pewnymi stałymi komponentami przez ostatnie 10 do 20 lat. W toku analizy wyróżnić należy cechy środowiska przyrodniczego, zagospodarowania i użytkowania terenu oraz struktury przestrzennej, ponadto zaś procesy i bodźce będące czynnikami integrującymi dla elementów fizycznych.

Decydujące dla przestrzennego ukształtowania Inowrocławia jest jego położenie na Równinie Inowrocławskiej, czyli w obrębie tylko jednego, wybitnie nizinnego mezoregionu fizyczno-geograficznego (por. klasyfikacja opracowana przez J. Kondrackiego⁴). Niewielkie zróżnicowanie rzeźby całego obszaru sprzyjało rozwojowi typowego w takich warunkach gwieżdzistego planu miasta, stanowiącego odzwierciedlenie rozrastania się zabudowy wzdłuż krzyżujących się tu szlaków komunikacyjnych. Uchwytne w przestrzeni miejskiej naturalne wzniesienia widoczne są głównie w centrum (wzgórze z kościołem romańskim; spadek terenu na wschód od Placu Klasztornego, świadczący o znajdującym się pod starówką szczycie garbu solnego).

Zgodnie z nową typologią krajobrazów Polski opracowaną przez T. J. Chmielewskiego, U. Mygę-Piątek i J. Solona⁵ cały obszar Inowrocławia można zaliczyć do grupy krajobrazów kulturowych o strukturze i funkcji w pełni ukształtowanych przez działalność ludzką. Dominujące w mieście formy pokrycia przestrzennego mają charakter wielkomiejski, przy czym można wśród nich wyróżnić:

- zespoły urbanistyczne o zachowanych założeniach historycznych – przede wszystkim teren miasta lokacyjnego z czytelnym układem pierwotnych ciągów komunikacyjnych, zabytkowymi obiektami sakralnymi (kościół pw. św. Mikołaja i pw. Krzyża Świętego), budynkami użyteczności publicznej (urząd pocztowy, siedziba Urzędu Gminy Inowrocław), wielokondygnacyjną zabudową kwartałową

⁴ Kondracki J., Richling A., Mapa 53.4. *Regiony fizycznogeograficzne (przykłady mikroregionów)*, [w:] *Atlas Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1994

⁵ T. J. Chmielewski, U. Myga-Piątek, J. Solon, *Typologia aktualnych krajobrazów Polski*, „Przegląd Geograficzny” 87, 2015, z. 3, s. 377-408

(głównie XIX- i XX-wieczną, przy czym szczególnie rozpoznawalnym widokiem jest spopularyzowany w licznych wydawnictwach i na pocztówkach wygląd pierzei ulicy Królowej Jadwigi w kierunku hotelu „Bast”) i pozostałościami dawnych murów miejskich; do tego samego typu należą okolice ulic Dworcowej, Poznańskiej (odcinek północny – do zbiegu ulic Stanisława Staszica i Górniczej) i Prezydenta Gabriela Narutowicza (tereny sądu, kościoła garnizonowego oraz liceum im. Królowej Jadwigi), a także obszar dawnego Staromieścia z jednym z najbardziej charakterystycznych dla Inowrocławia widoków, czyli układem dwóch położonych w niewielkim wzajemnym oddaleniu kościołów poświęconych Najświętszej Maryi Pannie; należy tu jednak zwrócić uwagę na zagrożenia, jakimi dla kreowania spójnej i estetycznej przestrzeni staromiejskiej są wielkopowierzchniowe szyldy i transparenty reklamowe, a także niezagospodarowane pustki po wyburzonych kamienicach czy współczesne, niedostosowane do charakteru okolicy obiekty znajdujące się w sąsiedztwie zabudowy zabytkowej;

- obszary zabudowy mieszkaniowej – należy tu wyróżnić willową architekturę alei Henryka Sienkiewicza i ulicy Solankowej, a także niewielkiego „osiedla ogrodu” (między aleją Henryka Sienkiewicza a aleją Ratuszową i ulicą Ustronie) oraz tzw. Kolonii, czyli powstałego w okresie międzywojennym osiedla patronackiego dla pracowników zakładów sodowych Solvaya w Mątwach (zabudowa inspirowana koncepcjami miasta-ogrodu, złożona z otoczonych zielenią domów-bliźniaków i domów jednorodzinnych, wyróżniających się układem i stylistyką); we wszystkich wymienionych przypadkach obiekty zabytkowe sąsiadują z domami i blokami mieszkalnymi z 2 połowy XX w.; do tego samego typu należy zaliczyć osiedla współczesne; ważnym elementem omawianego krajobrazu są różne formy zorganizowanej zieleni miejskiej (m.in. obsadzone drzewami aleja Sienkiewicza i ulica Prezydenta Gabriela Narutowicza oraz sąsiadujące z nimi skwery – Jana Pawła II i im. Obrońców Inowrocławia, przedgródki wzdłuż ulicy Solankowej, Skwer Leona Wyczółkowskiego między ulicami Zofiówka i Świętokrzyską; wspomnieć tu trzeba także o zieleni w obrębie osiedli i wzdłuż ulic zakładanych w 2. połowie XX w.);
- teren zdominowany przez wielkopowierzchniową zabudowę handlowo-usługową i składowo-magazynową, wraz z infrastrukturą dojazdową i parkingową – wyraźną dominantę przestrzenną stanowi w tym przypadku kompleks marketów

budowlanych i galerii handlowej przy ulicy Wojska Polskiego; warto też zwrócić uwagę na ciąg obiektów handlowych i usługowych uszeregowanych po wschodniej stronie alei Niepodległości (na odcinku od ulicy Prymasa Józefa Glempa do ulicy Miechowickiej), ponieważ znajdujące się tu markety i sklepy wielkopowierzchniowe stanowią jedyne większe budowle na obszarze zamkniętym między ulicami Świętokrzyską i Stanisława Staszica (na północy), Szymborską (na wschodzie), Miechowicką (na południu) oraz aleją Niepodległości (na zachodzie) – większą część tego terenu zajmują ogrody działkowe, co stanowi konsekwencję objęcia omawianego obszaru strefą wolną od zabudowy (zwłaszcza od obiektów wysokościowych) w związku z istniejącym tu ryzykiem tworzenia się zapadlisk pokopalnianych;

- wydzielone obszary sportowo-rekreacyjne – stadion miejski, park uzdrowiskowy z zachowanym historycznym układem i współistniejącymi na jego obszarze budowlami zabytkowymi oraz współczesnymi; wokół i w obrębie ww. terenów znajdują się też utworzone w 2. połowie XX w. zieleńce i obszary o charakterze parków spacerowo-wypoczynkowych (np. Nowy Park Solankowy z położonymi tu ogrodami zapachów i grillowiskiem);
- nekropolie – wyodrębnione (grodzone) wielkopowierzchniowe cmentarze z obiektami architektury typu sakralnego i sepulkralnego (kaplice, grobowce), o uporządkowanym układzie zieleni komponowanej; w tej kategorii należy wyróżnić cmentarz parafii pw. św. Mikołaja przy ul. Marulewskiej (założony w latach 1927-1929, prawdopodobnie w miejscu pochówków o genezie XIX-wiecznej) oraz cmentarz parafii pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie przy ul. Karola Marcinkowskiego (założony w 1881 r.).

Oprócz obszarów o zabudowie typu wielkomiejskiego można w Inowrocławiu wskazać:

- wielkopowierzchniowe kompleksy przemysłowe, w których krajobrazie wyróżniają się elementy takie jak wysokie kominy i/lub wieże, wielkogabarytowe hale produkcyjne, systemy chłodzące, urządzenia transportowe, infrastruktura dojazdowa, bocznice kolejowe i parkingi – ten typ pokrycia powierzchni dominuje we wspomnianych wcześniej strefach industrialnych, skoncentrowanych głównie na północnych i południowych obrzeżach miasta;

- poeksploatacyjne tereny górnictwa podziemnego – mimo, iż brak widocznych na powierzchni elementów typowych dla tego rodzaju pokrycia (np. zwałowisk, hałd, osadników, nieużywanej infrastruktury) to jednak wspomniany wcześniej obszar z ogrodami działkowymi można uznać za widoczny ślad górniczej przeszłości miasta; ma on też istotne znaczenie dla krajobrazu, ponieważ wyraźnie kontrastuje z wysokościową i uporządkowaną zabudową Rąbina – zestawienie tych dwóch widoków przyczynia się do tworzenia wrażenia rozbicia integralności przestrzennej miasta.

3.3. ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie miasta Inowrocławia ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków objętych jest 30 obiektów i zespołów. Są to zarówno obiekty sakralne, cmentarze, pozostałości miejskich umocnień średniowiecznych czy pojedyncze kamienice. Ich szczegółowy wykaz znajduje się w punkcie 4.1.

W gminnej ewidencji zabytków obecnie ujętych jest 907 obiektów. Niemal 80 % stanowią obiekty mieszkalne. Ponad 98% to budynki i zespoły datowane na XIX i XX w.

Bardzo długi okres zdominowania zabudowy miejskiej przez obiekty drewniane oraz zniszczenie większości najdawniejszych budowli murowanych w toku licznych wojen i na skutek zaniedbań (zwłaszcza w XVIII- i w 1. połowie XIX w.) przekłada się na niewielką w Inowrocławiu liczbę zabytków o znaczeniu ponadlokalnym.

Kościół pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny

Szczególnie wysoka wartość historyczna i historyczno-artystyczna jest obecnie przyznawana tylko kościołowi pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny – obiekt ten jest doceniany w literaturze fachowej zarówno ze względu na walory architektoniczne (jako największa znana świątynia reprezentująca typ bazyliki zredukowanej) jak i z uwagi na oryginalne płaskorzeźby i ryty symboliczne widoczne na powierzchni niektórych kamieni muru północnego. Trzeba jednak podkreślić wzmiankowaną wcześniej przemianę podejścia kolejnych pokoleń inowrocławian do omawianego zabytku – od usilnego w 2. połowie XIX w. dążenia do zburzenia ruin po obecne uznawanie kościoła za jedną z najważniejszych i najbardziej rozpoznawalnych budowli miasta. Jako znamienne dla postaw dawnych agitatorów zrównania romańskich relikwów z ziemią warto przytoczyć opinię Józefa Kościelskiego – wywodzącego się z Kujaw posła do parlamentu pruskiego – poproszonego przez zarząd parafialny o pomoc w nakłonieniu rządu do wydania pozwolenia na rozbiórkę: „Gdyby ruiny kościoła Panny Maryi przedstawiały jakkolwiek archeologiczną lub artystyczną wartość, gdyby były pomnikiem polskiego budownictwa najstarszych wieków (...) z pewnością nie odważyłbym się popierać pomysłów dążących do zglądzenia takiej

pamiętki, ale tak nie jest”⁶. Słowa te odczytywane z dzisiejszej perspektywy pozwalają sobie uświadomić odpowiedzialność ciążącą na dysponentach zabytków, wskazują bowiem, że obiekt początkowo niedoceniany może zostać w przyszłości uznany za unikalne dzieło.

Kościół pw. św. Mikołaja

Do kategorii monumentów marginalizowanych w polskiej nauce należy natomiast gotycki kościół pw. św. Mikołaja. W efekcie licznych przebudów przeprowadzonych w poprzednich stuleciach (najczęściej bez zważania na pierwotne formy, a nawet na zachowanie proporcjonalnej wysokości poszczególnych partii obiektu), program architektoniczny świątyni został znacznie zredukowany, przez co nie wzbudzała ona większego zainteresowania miłośników „starożytności” i historyków sztuki. Jest to jednak zabytek o ważnym znaczeniu w dziejach Inowrocławia, stanowiący ponadto rzadki w mieście przykład architektury późnośredniowiecznej.

⁶ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Archiwum Kurii Metropolitalnej (AKM II 284), sygn. 4, list Józefa Kościelskiego z 24 sierpnia 1891 r.

Zespół zakładów przyrodoleczniczych, zakład kąpieli solankowych

Bardzo cenny w skali regionu jest kompleks parkowo-uzdrowiskowy, wart szczególnej ochrony nie tylko jako jedno z bardzo nielicznych w centralnej Polsce założeń zdrojowych, ale też jako obszar odgrywający istotną rolę w dziejach rozwoju urbanistycznego Inowrocławia. Solanki wraz z ich charakterystycznymi punktami widokowymi (zegar słoneczny z rzeźbą pawia, muszla koncertowa, staw z mostem, najstarsze budynki łazienek, zakład przyrodoleczniczy) należy też uznać za ważny identyfikator przestrzenny o potencjale tożsamościotwórczym.

Widok miasta z lotu ptaka, źródło: Urząd Miasta Inowrocławia

Na charakter miasta oraz jego odbiór w oczach mieszkańców i przyjezdnych oddziałują w istotny sposób także budowle z 2. połowy XIX w. i 1. tercji XX w., skoncentrowane na terenie zespołu staromiejskiego oraz wzdłuż głównych ulic łączących centrum z dworcem kolejowym i parkiem Solankowym. Obiekty te stanowią historyczne ramy dla starszych zabytków, zaś zabudowa willowa przy ulicy Solankowej i alei Sienkiewicza tworzy wraz z towarzyszącą jej zielenią urozmaicony widokowo „łącznik” między starym miastem a parkiem.

Zespół dawnej cukrowni, magazyn cukru nr 1

Bardzo ważnym elementem miejskiego dziedzictwa są historyczne obiekty industrialne, ponieważ do dziś zachowały się tylko nieliczne, tymczasem są to świadectwa kluczowej roli, jaką w rozwoju Inowrocławia odegrał przemysł – nie tylko jako czynnik działający na rzecz rozbudowy przestrzennej i wzrostu liczby ludności, ale też jako ważny element życia społecznego. Ta ostatnia funkcja była szczególnie charakterystyczna dla lat powojennych i propagowanego wówczas przez władze socjalistyczne dowartościowania robotników, które wraz z dużo mniej pozytywnymi realiami gospodarki centralnie planowanej złożyły się na wytworzenie specyficznej dla każdego zakładu kultury pracy i sposobów radzenia sobie zarówno z niedoborami surowcowymi, jak i z obsługą awaryjnych i niemożliwych do wymiany maszyn, czy też z „wyrabianiem planów”⁷. Te oraz inne czynniki – takie jak formy wspólnej aktywności załogi (np. kultywowanie zwyczajów związanych z obchodami Barbórki) – składały się na potencjał współtworzenia samoidentyfikacji poszczególnych zatrudnionych z pozostałymi pracownikami i z samym zakładem, co z kolei stanowi ważny element dziedzictwa niematerialnego Inowrocławia (szczególnie silny był etos i tradycje związane z górnictwem, czego świadectwem jest zarówno znajdująca się w

⁷ Bardzo wartościową i wielokrotnie nagradzaną analizę roli fabryki w tworzeniu więzi społecznych w okresie socjalizmu przedstawiła amerykańska antropolog Elisabeth Dunn, zob. E. Dunn, *Prywatyzując Polskę. O bobofrutach, wielkim biznesie i restrukturyzacji pracy*, Warszawa 2017.

budynku teatru wystawa upamiętniająca działalność lokalnej kopalni soli, jak i okazjonalna działalność niektórych emerytowanych górników na polu poszerzania wiedzy dzieci i młodzieży o górniczej przeszłości miasta). Niemniej istotna jest wartość historyczna samych obiektów – zwłaszcza budynków dawnej cukrowni – ponieważ w większości są one zachowane jako oryginalne kompleksy i umożliwiają wgląd w historię rozwoju budownictwa industrialnego oraz związanych z nim koncepcji (również społecznych, odzwierciedlanych w towarzyszących fabrykom osiedlach pracowniczych).

Jednak nawet pomimo dużej wartości obiektów i zespołów z terenu miasta, należy zwrócić uwagę na wyzwanie, jakim dla władz nie tylko Inowrocławia, ale większości polskich miast jest uporządkowanie i unormowanie kwestii wielkopowierzchniowych banerów oraz utrzymanych w kontrastowej kolorystyce szyldów reklamowych na fasadach budynków, ponadto zaś ograniczenie wznoszenia w obrębie Starego Miasta obiektów nielicujących, zarówno z jego zabytkowym, jak i reprezentacyjnym charakterem.

3.4. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zgodnie z treścią art. 3 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek archeologiczny jest to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Zgodnie z art. 6 ust. 3 ww. ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on istniejący zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w zbiorach archiwalnych, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany

w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są wszelkie informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe zebrane dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP może być źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i zabytkach archeologicznych.

Obecnie ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Miasto Inowrocław obowiązek sporządzenia ewidencji zabytków archeologicznych znajdujących się na terenie miasta, którą należy na bieżąco uzupełniać o nowe dane nt. wszystkich sukcesywnie odkrywanych relikatów przeszłości, niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP.

W ewidencji zabytków archeologicznych ujęto 235 stanowisk i zespołów stanowisk archeologicznych rozpoznanych w toku badań powierzchniowych w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski, prowadzonego od lat 70. XX w. Stanowiska skoncentrowane są na kilku obszarach, które zaliczono do stref ochrony archeologicznej „W” (wg klasyfikacji opracowanej w 1981 r. przez Zespół Ekspertów Międzyresortowej Komisji ds. Rewaloryzacji Miast i Zespołów Staromiejskich). Do miejsc objętych opieką konserwatorską należą m.in.:

- przy ul. Biskupa Antoniego Laubitza – obszar kościoła pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny (w tym cmentarz przy owym kościele),
- przy ul. Wojska Polskiego – osada ludności kultury łużyckiej, osada i warzelnia soli ludności kultury przeworskiej,
- przy ul. Popowickiej – osada i cmentarzysko ludności kultury pucharów lejkowatych, ponadto osady z epoki kamienia, kultury łużyckiej, przeworskiej i z okresu wczesnego średniowiecza,
- przy ul. Kruśliwieckiej – cmentarzysko ludności kultury łużyckiej, osady kultury przeworskiej i z okresu wczesnego średniowiecza,
- teren założenia uzdrowskiego – punkt osadniczy kultury pucharów lejkowatych, osady kultury łużyckiej,
- plac Klasztorny – teren XIII-wiecznego zespołu klasztornego franciszkanów.

Szczególnie warte podkreślenia – jako wywołujące największy rezonans społeczny i naukowy – są prowadzone w czasach najnowszych badania nad relikatami pochodzącymi z okresów starożytnego i średniowiecznego. Wyróżniają się tu prace wykopaliskowe w rejonie Placu Klasztornego (w latach 2005-2006), w trakcie których udało się odkryć

fundamenty i fragmenty ścian kilku najstarszych obiektów położonych na działce pofranciszkańskiej – pozwoliło to na rewizję dawniejszych poglądów na temat wzniesienia klasztoru od razu w formie tradycyjnego *claustrum* oraz uznanie, że pierwotnie bracia mogli zostać zakwaterowani w niewielkim, wolno stojącym budynku, podobnie jak to się zdarzało w przypadku innych konwentów zakonów żebraczych na Śląsku i w Małopolsce. Ważnym znaleziskiem odkrytym w trakcie ww. badań na terenie nieistniejącego kościoła klasztorowego były fragmenty ornamentalnie zdobionych płytek posadzkowych, których dekoracja pozwoliła na doprecyzowanie datowania owej budowli na lata 50. XIII w.

Jednym z najbardziej spektakularnych odkryć o ponadregionalnym znaczeniu było natomiast znalezienie na obszarze Rąbina reliktyw najstarszych w Europie tężni, funkcjonujących między II a IV w. n.e. W trakcie wykopalisk towarzyszących pracom ziemnym związanym z przygotowaniem terenu pod budowę nowej galerii handlowej (2010-2011 r.) archeolodzy z Zakładu Prahistorii Polski Uniwersytetu Adama Mickiewicza natknęli się na pozostałości oryginalnych konstrukcji służących wzbogacaniu ściekającej po nich solanki, która następnie była zbierana do naczyń i odparowywana na paleniskach w celu uzyskania soli. Liczba i rozmiary tężni skłoniły badaczy do porównania ich z „fabryką”, która zaspokajała zapotrzebowanie na sól w całym regionie. Co istotne, technologia zastosowana do wzniesienia omawianych konstrukcji nie jest znana z żadnych innych obiektów tego typu w Europie, co wskazuje, że stanowiła ona wynalazek tutejszych mieszkańców. Wciąż brakuje specjalistycznej publikacji (np. anglojęzycznego artykułu w akademickim periodyku archeologicznym), która stanowiłaby podsumowanie omawianych odkryć i wprowadzałaby wiedzę na ich temat w ogólnoeuropejski obieg naukowy.

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej i rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne - bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece.

Stanowiska archeologiczne niewpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Zasięg stanowisk archeologicznych wyznaczony jest na mapach na podstawie badań powierzchniowych, nie zawsze jednak dokładnie musi odpowiadać zasięgowi występowania reliktyw archeologicznych. Dlatego należy go traktować

orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne występują także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego - obowiązek (z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1 cyt. ustawy) pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Istotnymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego, budowa dróg). Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali. Podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Powyższy wymóg jest szczególnie ważny podczas takich inwestycji, jak budowa dróg, obiektów kubaturowych, gdyż inwestycje te z uwagi na szerokopłaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą substancję zabytkową i obiekty archeologiczne.

Przebudowa układów ruralistycznych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym, wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółwić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest również rozwój turystyki, zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te, dzisiaj atrakcyjne pod względem rekreacyjnym, w przeszłości często były miejscem zakładania osad ludzkich. Dostęp do wody stanowił podstawę egzystencji i umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa mieszkaniowego, może stanowić istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na terenie miasta Inowrocławia największymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych, są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia szerokopłaszczyznowych prac ziemno-budowlanych.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Kujawsko-Pomorskiego Konserwatora Zabytków.

3.5. ZABYTKI RUCHOME

Zgodnie z art. 3 pkt. 3 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będących dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki, bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest m.in. do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,

- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Wśród zespołów zabytków ruchomych należy wyróżnić:

- rzeźbę gotyckiej Madonny z Dzieciątkiem w kościele pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny, nr B/158/1-2, ul. bpa Antoniego Laubitza 11;
- wyposażenie kościoła pw. św. Mikołaja – 128 obiektów, w tym XVIII-wieczne ołtarze oraz szczególnie cenny krucyfiks gotycki; nr B/212/1-128, ul. ks. Bogdana Gordona 4;
- wyposażenie kościoła pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie – 165 obiektów (głównie z końca XIX- i początku XX w.), nr B/218/1-165, ul. bpa Antoniego Laubitza 19;
- prospekt organowy (szafa z 1863 r., instrument z 1902 r.) w dawnym kościele ewangelickim (obecnie katolickim) pw. Krzyża Świętego, nr B/194, ul. Tadeusza Kościuszki 3;
- grobowiec rodziny Feiglów na cmentarzu parafii pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie, nr B/141, ul. Karola Marcinkowskiego.

Obiektem o uznanej wartości artystycznej jest w powyższym zestawieniu przede wszystkim rzeźba Madonny z kościoła pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny, określana jako dzieło związane pod względem stylistycznym z przedstawieniami w typie Madonn na lwie.

Warto jednak zwrócić uwagę także na zespół zabytków znajdujących się w kościele pw. św. Mikołaja, ponieważ jest to jedyny na terenie Inowrocławia tak liczny zbiór dzieł dawnej sztuki sakralnej. Dotąd pozostaje on prawie nieprzebadany pod względem historycznym i proveniencyjnym, zaś wskazywane w literaturze propozycje datowania poszczególnych ołtarzy, rzeźb i obrazów są szacunkowe i nieoparte odpowiednimi argumentami. Warto przy tym wspomnieć o licznych błędnych informacjach dostępnych w popularnych przewodnikach, a zwłaszcza w Internecie – w tym na stronie parafii, na której można przeczytać m.in. że główny obraz w ołtarzu pw. św. Anny pochodzi z XVI w., podczas gdy już w wydany w 1974 r. „Katalogu zabytków” dla powiatu inowrocławskiego podano zdecydowanie trafniejsze datowanie owego obiektu na 1. połowę XIX w. Z omawianymi zabytkami wiążą się jednak nie tylko kwestie oscylujące wokół czasu powstania, ale też pochodzenia – jak się bowiem podaje w literaturze, wiele z nich przeniesiono z dawnego

kościół franciszkański, dlatego zastanawiający jest fakt znalezienia się wśród nich aż trzech figur przedstawiających świętych ze zgromadzenia dominikanów, podczas gdy dla Zakonu Braci Mniejszych charakterystyczny jest tylko obraz z wizerunkiem św. Antoniego Padewskiego. Nie w pełni rozwiązane są też zagadnienia ikonograficzne, przy czym szczególnie interesująca jest tożsamość figur umieszczonych w manierystycznym ołtarzu ze wspomnianym wyżej przedstawieniem św. Antoniego (dotąd nie zidentyfikowano większości rzeźb w zwieńczeniu, wydaje się jednak, że niemal wszystkie są możliwe do rozpoznania – po bokach dolnej partii szczytu znajdują się przedstawienia kapłana Zachariasza i jego żony Elżbiety, czyli rodziców Jana Chrzciciela, ukazanego z kolei w górnej partii zwieńczenia; na prawo od ostatniej z wymienionych figur umieszczony jest rzeźbiony wizerunek św. Mateusza, który wykonano wg schematu charakterystycznego dla ikonografii ewangelistów stosowanej w wystroju ambon, dlatego można przypuszczać, że wspomniana rzeźba znalazła się w nastawie wtórnie).

Na podstawie zarysowanych wyżej kwestii można stwierdzić, że problematyka związana z wyposażeniem fary jest dość szeroka i warta podjęcia bardziej systematycznych badań – szczególnie, że kilka ze zgromadzonych w kościele zabytków odznacza się znaczną wartością artystyczną (np. krucyfiks gotycki) i historyczną (m.in. ołtarz pw. św. Antoniego; wizerunki Maryi stanowiące świadectwo pobożności charakterystycznej dla danego miejsca i czasu – „Matka Boża Pocieszenia” z ukazaniem grupy zbawionych jako złożonej wyłącznie z władców i duchowieństwa; obraz „Matka Boża Borecka”, stanowiący kopię przedstawienia z sanktuarium w Borku Wielkopolskim). Warto podjąć działania nie tylko na rzecz poszerzenia wiedzy o omawianym zespole, ale też – zwiększenia jego dostępności (kościół jest otwierany tylko na czas nabożeństw).

Dla nowszej historii Inowrocławia istotny jest też zespół zabytków z neoromańskiego kościoła pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie – w tym zwłaszcza witraże, jako ufundowane ze składek wiernych (wbrew powtarzanym w popularnych opracowaniach opiniom to nie budowa kościoła została sfinansowana dzięki ofiarności parafian, lecz właśnie witraże, o czym świadczą informacje zawarte w archiwalnej korespondencji⁸ między kolejnymi proboszczami a władzami duchownymi w Gnieźnie; środki na budowę pochodziły głównie z dochodów prebendalnych, które biskup pozwolił wykorzystać na ów cel, a także z obrotu papierami wartościowymi i z kasy państwowej).

⁸ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Archiwum Kurii Metropolitalnej (AKM II 284), sygn. 4.

3.6. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Przedstawiona powyżej charakterystyka krajobrazu i zabytków Inowrocławia może w pewnym stopniu dawać wyobrażenie o elementach niematerialnego dziedzictwa miasta, bowiem – jak starano się podkreślić – pewne zwyczaje oraz więzi społeczne były (i są) budowane oraz rozwijane w związku z konkretnymi miejscami. Niektóre z owych miejsc już nie istnieją (jak kopalnia soli), natomiast inne są współcześnie kreowane jako „pomniki ideowe”. Do tych ostatnich można zaliczyć np. znajdujący się na rynku posąg Królowej Jadwigi (upamiętniający pobyt owej władczyni w Inowrocławiu i wygłoszoną przez nią wówczas zapowiedź krzyżackiej klęski) oraz mural z przedstawieniem księcia Kazimierza Kujawskiego, wykonany na ścianie jednej ze śródmiejskich kamienic (położonej vis-à-vis głównego wejścia do fary). Odniesienia do średniowiecznych związków Inowrocławia z ogólnopolską polityką można znaleźć także w innych inicjatywach, np. w corocznie przeprowadzanym wśród uczniów III Liceum im. Królowej Jadwigi konkursie na najlepszy kostium patronki, a także w zwyczajowym uświetnianiu przez zwyciężczynię owych wyborów (i jej orszak) niektórych imprez oraz spotkań kulturalnych organizowanych w mieście.

Mniej popularną, lecz utrzymaną na dobrym poziomie merytorycznym formą poszerzania i udostępniania wiedzy o różnych aspektach przeszłości Inowrocławia są publikacje historyczne, w tym periodyki („Ziemia Kujawska”, „Rocznik Kasprowiczowski”), a także działalność naukowo-edukacyjna różnych stowarzyszeń – przede wszystkim Towarzystwa Miłośników Miasta Inowrocławia. Historyczne tradycje są jednak nie tylko badane i opisywane, ale też aktywnie podtrzymywane przez organizacje takie jak Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” czy Aeroklub Kujawski. Warto również wspomnieć o obyczaju, który w 2016 r. został oficjalnie wpisany na Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, czyli o tzw. przywołówkach. Współcześnie są one organizowane wyłącznie w Szymborzu (dawna wieś, obecnie część Inowrocławia), gdzie kultywuje się je od około 200 lat. Przebieg wydarzenia ulegał różnym modyfikacjom, zasadniczo jednak polega on na tym, że okoliczni mieszkańcy schodzą się w wieczór wielkanocny w ustalone zwyczajowo miejsce (dawniej – do centrum wsi), gdzie miejscowi młodzieńcy wygłaszają z podwyższenia wierszyki na temat szymborskich panien, każdorazowo zapowiadając, jak obfitego dyngusu

może się nazajutrz spodziewać dana dziewczyna. Zadaniem zainteresowanego konkretną panną kawalera jest wykupienie jej od prognozowanego jej losu. Przygotowaniem przywołówek zajmuje się Stowarzyszenie Klubu Kawalerów.

3.7. ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH

W Inowrocławiu działa podlegające władzom powiatowym Muzeum im. Jana Kasprowicza, zlokalizowane w tzw. pałacu mieszczańskim przy ul. Solankowej 33. Na wystawach stałych prezentowane są przede wszystkim zbiory związane z twórczością literacką i z życiem patrona placówki, wybitnego poety młodopolskiego urodzonego w Szymborzu k. Inowrocławia. Typowym w muzeach literacko-biograficznych eksponatem – takim jak rękopisy czy pierwodruki utworów, a także rzeczy osobiste artysty – towarzyszą liczne i bardzo cenne dzieła polskiego malarstwa i rzeźby z 2. poł. XIX- i początku XX w. Umieszczone w salach poprzedzających ekspozycję biograficzną pozwalają na poznanie atmosfery czasów, w których żył i tworzył Kasprowicz, są bowiem wśród nich obiekty stanowiące świadectwo ówczesnych fascynacji kulturą ludową (tzw. chłopomania), symbolizmem, a także „czystym” malarstwem, coraz bardziej uniezależniającym się od przedstawiania konkretnych tematów i skoncentrowanym na eksploracji właściwości samego medium. Wśród najważniejszych muzealiów należy wyróżnić zwłaszcza pastele: „Portret Józia Feldmana” autorstwa Stanisława Wyspiańskiego (replika autorska) oraz „Portret Jana Kasprowicza” wykonany przez kontrowersyjnego artystę Stanisława Ignacego Witkiewicza, zwanego Witkacym. W klimat bohemy wprowadza szczególnie drugie z wymienionych dzieł, ponieważ umieszczony na nim autorski szyfr zdradza, iż praca malarza była wspomagana dużymi ilościami kofeiny i papierosów. Oniryczno-symboliczną aurą są też otoczone obrazy „Faun i dziewczyna” Teodora Axentowicza, „Złota przędza” Edwarda Okunia czy „Cmentarz w nocy” Władysława Podkowińskiego. Z kolei nurt przeciwny w sztuce reprezentują dzieła artystów zainteresowanych nie tyle przekazem, co samym malowaniem – zaliczyć tu można prace takie jak „Bystra – pejzaż jesienny” Juliana Fałata, „Kwiaty” Olgi Boznańskiej oraz „Sobór Michajłowski w Kijowie” Jana Stanisławskiego. Na wystawie umieszczono ponadto obrazy i grafiki protoplastów modernizmu, czyli romantyków – warto zwrócić uwagę zwłaszcza na oscylujący wokół powstania styczniowego sławny cykl heliograviur „Polonia” Artura Grottgera, a także na przedstawienie „Samosierra – epizod” Juliusza Kossaka. Na koniec omawiania zbiorów malarskich warto jeszcze wspomnieć o całkowicie unikalnym i niezwykle cennym obiekcie, tj. o należącym do nurtu sztuki nieprzedstawiającej obrazie

Henryka Stażewskiego – konstruktywisty, pioniera polskiej awangardy i współtwórcy abstrakcjonizmu geometrycznego lat 60. i 70. XX w.

Ważne miejsce wśród wystaw muzeum zajmuje też kolekcja urodzonego w Pakości pisarza – Stanisława Szenica. Obejmuje ona głównie rzeźby i wytwory rzemiosła artystycznego, niejednokrotnie charakteryzujące się wysokim poziomem wykonania. Podziw wzbudzają zwłaszcza barokowe i neobarokowe meble – w tym sekretera i biurko – zdobione starannie wykonanymi intarsjami. Cennym elementem uzupełniającym rekonstrukcję gabinetu Szenica jest widok lasu w Łebie autorstwa wybitnego niemieckiego ekspresjonisty – Maxa Pechsteina.

Omawiana placówka gromadzi też zabytki archeologiczne (np. zbiór późnośredniowiecznych militariów z Izdebna i Nowego Jasiańca; szachy znalezione w czasie wykopalisk w obrębie dawnej osady targowej przy kościele romańskim) i historyczne (np. galeria portretowa kujawskiej rodziny Trzczańskich) związane z dziejami Inowrocławia i okolic, ponadto zaś dzieła artystów związanych z regionem (np. Kazimierza Grusa, Witolda Koczorowskiego czy Franciszka Pasińskiego).

Zabytki archeologiczne są też prezentowane na specjalnie w tym celu zaaranżowanej wystawie „Askaukalis Inowrocław”, przygotowanej przez Kujawskie Centrum Kultury i mieszczącej się w zaadaptowanych wnętrzach kamienicy przy ulicy Kasztelańskiej 22. Ekspozowane obiekty pochodzą przede wszystkim z wykopalisk prowadzonych na Kujawach w przeciągu całej 50-letniej kariery badawczej przez prof. Aleksandrę Cofta-Broniewską. Przedhistoryczne relikty zostały ciekawie powiązane z elementami informacyjno-edukacyjnymi, dzięki czemu udało się stworzyć interesującą opowieść o najdawniejszych dziejach regionu – w tym o kontaktach handlowych z ziemiami Imperium Rzymskiego i o przebiegu szlaku bursztynowego, a także o lokalnej wytwórczości, obrzędowości i kulturze.

Na koniec warto wspomnieć o ekspozycjach mających charakter upamiętniający, czyli o wzmiankowanej wcześniej Stałej Wystawie Solnictwa, urządzonej w podziemiach budynku Teatru Miejskiego i otwartej w 2011 r. w związku z przypadającą ówczesnie 25. rocznicą likwidacji głębinowej kopalni soli w Inowrocławiu, a także o utworzonym w roku 2009 Instytucie Prymasa Józefa Glempa, udostępniającym w salach wystawowych ww. gmachu teatralnego pamiątki związane ze wspomnianym duchownym (urodzonym w Inowrocławiu i uczęszczającym tu do szkoły średniej – I Liceum im. Jana Kasprowicza).

4. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

4.1. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Lp.	Ulica	Nr	Obiekt	Zespół	Datowanie	Numer rejestru
1	Ignacego Daszyńskiego	6	Bryła i elewacje modernistycznej willi „Nina”		1933-1935 r.	Rejestr zabytków nr A/1778 z dnia 21.09.2020 r.
2	Dworcowa	69	Fasada z połączeniem dachu oraz sienią kamienicy		XIX/XX w.	Rejestr zabytków nr A/1727 z dnia 11.09.2017 r.
3	Dworcowa	71	Dom		1899 r.	Rejestr zabytków nr A/1049 z dnia 14.09.1998 r.
4	ks. Bogdana Gordona		Kościół parafialny pw. św. Mikołaja	Zespół kościoła pw. św. Mikołaja	1. połowa XV w.	Rejestr zabytków nr A/216 z dnia 10.03.1931 r.
5	ks. Bogdana Gordona		Dzwonnica drewniana	Zespół kościoła pw. św. Mikołaja	1922 r.	Rejestr zabytków nr A/1735 z dnia 15.12.2017 r.
6	Marulewska		Cmentarz parafii pw. św. Mikołaja	Zespół kościoła pw. św. Mikołaja	1. połowa XX w.	Rejestr zabytków nr A/1133 z dnia 22.10.1990 r.
7	Kilińskiego		Mur obronny		1299 - 1320 r.	Rejestr zabytków nr A/1568 z dnia 10.03.1931 r.
8	Kościelna	6	Kamienica		1897 r.	Rejestr zabytków nr A/1274 z dnia 29.03.2007 r.
9	Tadeusza Kościuszki	3	Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny pw. Świętego Krzyża		1863 r.	Rejestr zabytków nr A/1120 z dnia 28.07.2006 r.
10	Tadeusza Kościuszki	19	Dom (d. waga miejska)		XVI-XVIII w.	Rejestr zabytków nr A/877 z dnia 15.01.1986 r.
11	Królowej Jadwigi	14	Kamienica		1898 - 1899 r.	Rejestr zabytków nr A/93 z dnia 07.03.2003 r.

12	Królowej Jadwigi	26	Dom		1898-1900 r.	Rejestr zabytków nr A/1054 z dnia 17.04.1997 r.
13	Królowej Jadwigi	33	Dom		XVIII/XIX w.	Rejestr zabytków nr A/1068 z dnia 11.06.1994 r.
14	Królowej Jadwigi, Solankowa	35, 2	Hotel		1900 r.	Rejestr zabytków nr A/993 z dnia 07.11.1991 r.
15	Biskupa Antoniego Laubitza	9	Kościół parafialny pw. Imienia NMP, tzw. Ruina		XII/XIII w.	Rejestr zabytków nr A/217 z dnia 10.03.1931 r.
16	Biskupa Antoniego Laubitza	10	Kościół par. pw. Zwiastowania NMP wraz z otoczeniem, dz. 82	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	1899-1900 r.	Rejestr zabytków nr A/180 z dnia 30.04.2004 r.
17	Plebanka	przy nr 10	Ogrodzenie terenu przykościelnego	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	1929 r.	Rejestr zabytków nr A/180 z dnia 30.04.2004 r.
18	Karola Marcinkowskiego		Cmentarz rzym.-kat. parafii Zwiastowania NMP	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	1881 r.	Rejestr zabytków nr A/194 z dnia 22.10.1990 r.
19	Karola Marcinkowskiego		Grobowiec kapliczny rodziny Klimkiewiczów		1892 r.	Rejestr zabytków nr A/1802 z dnia 29.12.2021 r.
20	Prezydenta Gabriela Narutowicza	42	Sąd	Zespół sądu	1900-1901 r.	Rejestr zabytków nr A/499 z dnia 20.05.1992 r.
21	Plac Klasztorny		Relikty zespołu klasztorного pofranciszkańskiego		XIII w.	Rejestr zabytków nr 89/A z dnia 24.10.1972 r.
22	Poznańska	332	Kościół parafialny pw. Opatrzności Bożej	Zespół kościoła par. pw. Opatrzności Bożej	1930 - 1931 r.	Rejestr zabytków nr A/1330 z dnia 24.08.2007 r.
23	Poznańska		Odcinek południowy miejskiego muru obronnego		1299-1320 r.	Rejestr zabytków nr A/1597 z dnia 21.09.2011 r.
24	al. Ratuszowa	36-38	Budynek Starostwa Powiatowego, ob. Urzędu Miasta		1907-1908 r.	Rejestr zabytków nr A/46 z dnia 31.12.2001 r.

25	Henryka Sienkiewicza	46	Kościół parafialny pw. św. Józefa Oblubieńca NMP z dzwonnica i pasażem	Zespół kościoła pw. św. Józefa	1936-1939 r.	Rejestr zabytków nr A/1591 z dnia 12.07.2011 r.
26	Solankowa	33	Budynek mieszkalny		1896 r.	Rejestr zabytków nr A/759 z dnia 21.12.1983 r.
27	Solankowa	34	Kamienica		1895 r.	Rejestr zabytków nr A/1406 z dnia 06.02.2009 r.
28	Solankowa	77	Bryły, elewacje oraz reprezentacyjne wnętrza wraz z wystrojem budynków zakładów przyrodoleczniczych: zakład kąpielowy, zakład borowinowy, wiewalnia	Zespół Uzdrowisko	1875 r. 1925 r. 1930 r.	Rejestr zabytków nr A/1700 z dnia 30.05.2016 r.
29	Szymborska	4	Budynek Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół"		1926-1927 r.	Rejestr zabytków nr A/1048 z dnia 12.11.1998 r.
30	Toruńska	46	III Szkoła Miejska (Stadtschule), ob. Gimnazjum nr 1 im. św. Wojciecha		1902-1903 r.	Rejestr zabytków nr A/1160 z dnia 03.08.2006 r.
31	Wielkopolska	11	Dom		1915 r.	Rejestr zabytków nr A/965 z dnia 15.05.1992 r.

4.2. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Lp.	Funkcja	Kultura, chronologia	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Lokalizacja	Uwagi
1	kościół pw. św. Franciszka klasztor - konwent Franciszkanów cmentarz przyklasztorny zaplecze gospodarcze klasztoru	późne średniowiecze-okres nowożytny późne średniowiecze-okres nowożytny późne średniowiecze-okres nowożytny późne średniowiecze	44-40	19	202	Plac Klasztorny, ul. Jana Kilińskiego, ul. Królowej Jadwigi	Relikty zespołu klasztornego pofranciszkańskiego, późnoromańskiego odsłonięte na terenie Placu Klasztornego, wpisane do rejestru zabytków nieruchomości pod nr rej. dawnego województwa bydgoskiego: 89/A, decyzja z dnia 24.10.1972 r.
2	śląd osadnictwa osada cmentarzysko (osada ?) grób śląd osadnictwa (?) punkt osadniczych cmentarzysko cmentarzysko cmentarzysko	kultura ceramiki wstęgowej rytej – kultura pucharów lejkowatych (faza II-III) kultura amfor kulistych kultura ceramiki sznurowej neolit schyłkowy kultura łużycka kultura pomorska (HaD-La) kultura przeworska (PL III, B1b-C2) wczesne średniowiecze (faza DE)	45-40	149	172	Szymborze	Wpis do rejestru zabytków archeologicznych pod numerem C/115 (poprzedni nr 136/c), decyzja z dnia 27.09.1972 r. (wpisano jako Szymborze stan. 1 – cmentarzysko wielokulturowe – zniszczone)

4.3. ZABYTKI RUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Zgodnie z art. 3 pkt. 3 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będących dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki, bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest m.in. do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Z terenu Miasta Inowrocławia objęte ochroną konserwatorską są głównie obiekty sakralne stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego pw. Świętego Mikołaja oraz kościoła pw. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny. Ochroną objęta jest także rzeźba Madonny z Dzieciątkiem z kościoła pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny. Ponadto do rejestru wpisane są także organy z kościoła św. Krzyża oraz nagrobek na cmentarzu parafialnym pw. Zwiastowania NMP.

Ze względów bezpieczeństwa unika się publikowania szczegółowej listy obiektów ruchomych objętych ochroną konserwatorską.

4.4. GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW MIASTA INOWROCŁAW

Gminna ewidencja zabytków Miasta Inowrocławia została założona w 2008 r. W 2023 r. została zaktualizowana, a także uzupełniona o karty adresowe zabytków archeologicznych.

Zabytki nieruchome

ZAŁĄCZNIK nr 1. str. 88

Zabytki archeologiczne

ZAŁĄCZNIK nr 2. str. 121

5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Mocne strony:

- bogaty i zróżnicowany krajobraz kulturowy,
- częściowo zachowane obiekty historyczne i miejsca pamięci będące świadectwem wielokulturowości i wielowyznaniowości,
- czytelne historyczne układy urbanistyczny wzbogacone o obiekty historyczne,
- zachowana pierwotna architektoniczna tkanka zabytkowego śródmieścia, dzielnicy uzdrowskiej, tworzące specyficzny klimat historycznego krajobrazu miejskiego uwidaczniając przekrój rozwoju architektury o wysokim poziomie artystycznym od wieków średnich po okres modernizmu,
- status miasta Uzdrowiska z Parkiem Solankowym, tężnią solankową, zakładami lecznictwa uzdrowskiego,
- utrzymanie w dobrym stanie obiektów sakralnych,
- duża ilość zachowanych na terenie miasta zabytków sakralnych, zespołów przemysłowych oraz budynków mieszkalnych w większości z XIX w. i XX w., reprezentujących różne style architektoniczne o wysokich walorach historycznych i artystycznych,
- duża ilość stanowisk archeologicznych głównie z epoki średniowiecza,
- rozpoznanie zasobu tkanki zabytkowej w mieście w formie opracowanej i aktualizowanej gminnej ewidencji zabytków,
- duża liczba obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- przyjęte uchwałą Rady Miasta Inowrocławia Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego z uwzględnieniem ochrony dziedzictwa kulturowego,
- znaczący procent opracowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których zawarte są wytyczne dotyczące ochrony dóbr kultury,
- uporządkowanie zasobów zieleni miejskiej i terenów rekreacyjno-spacerowych na terenie miasta,
- opracowywanie i wdrażanie w mieście programów i projektów rewitalizacji miasta, obejmujących ochronę dziedzictwa kulturowego,
- funkcjonowanie Kujawskiego Centrum Kultury w Inowrocławiu,

- prężnie działające Muzeum im. Jana Kasprowicza,
- działalność lokalnych i samorządowych organizacji pozarządowych związanych z rozpowszechnianiem wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa,
- korzystne warunki rozwoju turystyki oparte na dużym potencjale naturalnym i kulturowym,
- centralne położenie geograficzne i dobre połączenia komunikacyjne z kluczowymi historycznymi miastami województwa kujawsko-pomorskiego,
- położenie miasta na trasie dwóch szlaków turystycznych: Szlak Piastowski i Szlak bursztynowy,
- organizowane wydarzenia i imprezy kulturalne wewnątrz i w otoczeniu przestrzeni historycznych miasta,
- organizowane konkursy promujące m.in. prawidłowe i pozytywne działania przy obiektach zabytkowych takie jak „Mister Budownictwa”.

Słabe strony:

- zły stan techniczny znacznej ilości zabytkowych obiektów mieszkalnych prywatnych i komunalnych,
- nieuregulowanie kwestii związanej z reklamami w części historycznej miasta i na obiektach zabytkowych spowodowana brakiem Uchwały krajobrazowej pozwalającej uporządkować kwestię formy, kolorystyki, czy wielkości obiektów małej architektury, tablic reklamowych, urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń,
- brak środków na prowadzenie dokładnych badań architektonicznych i historycznych,
- brak środków na dotację przy pracach remontowych przy obiektach historycznych,
- niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami,
- niewystarczające wykorzystanie potencjału zabytków i szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego,
- samowolne działania w obrębie zabytków, bez uzgodnień z konserwatorem zabytków,
- powszechne zjawisko niewłaściwej termomodernizacji obiektów historycznych oraz niewłaściwej wymiany stolarki okiennej na stolarkę PCV,
- niedostateczne oznaczenie miejsc i obszarów atrakcyjnych turystycznie,
- pozostawienie obiektów zabytkowych w stanie nieużytkownym, powodującym ich degradację,

- nadmierny ruch samochodowy w centrum miasta,
- brak świadomości społeczeństwa i urzędników samorządowych w zakresie oceny wartości zabytkowych wnętrz urbanistycznych i obiektów architektonicznych,
- brak wpisu do rejestru zabytków obiektów i obszarów o szczególnej wartości zabytkowej dla miasta i regionu,
- brak skutecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych w ramach obowiązujących przepisów prawa,
- brak funkcjonowania komórki samorządowych służb konserwatorskich,
- błędy w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dotyczących ochrony dóbr kultury.

Szanse:

- rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- sukcesywne prowadzenie prac przy obiektach zabytkowych w celu zachowania oraz podnoszenia ich atrakcyjności turystycznej,
- wykreowanie miasta na szczeblu ponadregionalnym przy okazji budowania promocji i tworzenia warunków dla prowadzenia działalności turystycznej, biznesowej, badawczej, edukacyjnej i kulturalnej z innymi ośrodkami miejskimi związanymi ze szlakami: piastowskim i bursztynowym,
- pozyskanie społecznej akceptacji zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz wypracowanie zasad łączenia interesów obywateli zamieszkujących i działających na terenie miasta z zasadami i potrzebami ochrony dziedzictwa,
- nawiązanie w nowym budownictwie do lokalnych tradycji budowlanych,
- uznanie dziedzictwa kulturowego jako podstawa do rozwoju turystyki,
- wzrost aktywności i znaczenia inicjatyw społecznych, w tym wolontariatu oraz organizacji pozarządowych,
- możliwość pozyskania środków na finansowanie działań rewitalizacyjnych oraz prac konserwatorskich z różnych źródeł zewnętrznych,
- rezerwacja w budżecie miejskim środków przeznaczanych na ochronę zabytków, także tych ujętych w ewidencji,
- rozwój znaczenia dziedzictwa industrialnego,
- poprawa dostępności informacji o atrakcjach turystycznych miasta,

- kontynuowanie obecnych i tworzenie nowych okolicznościowych przedsięwzięć, imprez promujących dziedzictwo kulturowe,
- kształtowanie wrażliwości na kulturę oraz edukacja regionalna dzieci i młodzieży,
- organizowanie konkursów, zakresem obejmujących dziedzictwo kulturowe regionu,
- edukacja obecnych i przyszłych użytkowników w zakresie bieżącej pielęgnacji obiektów zabytkowych,
- stworzenie atrakcyjnej bazy danych o dziedzictwie kulturowym miasta,
- zwiększająca się świadomość społeczna w zakresie oddziaływania pomiędzy posiadaniem dziedzictwem kulturowym a rozwojem gospodarczym,
- korzystanie z pozytywnych doświadczeń innych miast i regionów.

Zagrożenia:

- niedoskonałość przepisów prawa,
- zwiększanie zadań własnych gminy bez wsparcia finansowego,
- niewzrastająca świadomość społeczeństwa dotycząca ochrony obiektów zabytkowych oraz wspólnego dziedzictwa kulturowego,
- negatywne nastawienie części właścicieli do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa na zachowanie wspólnego dziedzictwa, a źródło represji i ograniczeń,
- brak skutecznej egzekucji prawa,
- zbyt niskie nakłady finansowe na ochronę dóbr kultury,
- nie postrzeganie wagi dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społecznego i gospodarczego,
- postrzeganie zabytków tylko od strony komercjalizacji,
- zbyt schematyczne i ogólnikowe zainteresowanie i zaangażowanie społeczne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE, PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Strategicznym celem *Programu opieki nad zabytkami miasta Inowrocławia na lata 2024-2027* jest zachowanie dziedzictwa kulturowego znajdującego się na terenie miasta, które służyć powinno budowaniu i utrwalaniu poczucia tożsamości lokalnej społeczności, utrzymaniu ładu przestrzennego, rozwojowi turystyki oraz rozwojowi społeczno-gospodarczemu. Aby go osiągnąć należy podjąć działania priorytetowe, zapoczątkowując proces realizowany przez wiele lat, w konsekwencji których, zabytki będą otaczane coraz lepszą opieką. W miarę postępów, działania winny być poddawane systematycznej weryfikacji, co pozwoli na realne dopasowanie ich do aktualnych możliwości finansowych i potrzeb właścicieli.

Urząd Miasta Inowrocławia ze względu na ustawowy obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych, posiada instrumenty prawne umożliwiające budowanie i ugruntowanie świadomości społecznej względem ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym.

Ponadto poprzez prowadzone działania samorząd ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku do podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek oraz prestiż miasta Inowrocławia jako miejsca atrakcyjnego turystycznie, nasyconego bogactwem zachowanych elementów kulturowych, o indywidualnym i unikatowym charakterze. Wobec powyższego objęcie – ze strony Urzędu Miasta Inowrocławia – należytą opieką zabytków, stanowi jeden z istotnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Powyższą politykę określa *Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Inowrocławia na lata 2024-2027*, dla realizacji którego priorytetowe jest osiągnięcie celów określonych w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami.

Na potrzeby *Programu* określone zostały cztery podstawowe priorytety, które poprzez wytyczone w ich ramach kierunki działań oraz wskazane do realizacji zadania, w całości wypełniają ustawowe cele dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami.

Priorytet I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Inowrocławia

Priorytet II. Zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego

Priorytet III. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta Inowrocławia

Priorytet IV. Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych służące budowaniu tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych miasta

Priorytet I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Inowrocławia		
Lp.	Kierunek działania	Zadanie
1	Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Bieżące utrzymanie obiektów historycznych, stanowiących własność miasta we właściwym stanie technicznym i estetycznym
2		Prowadzenie prac remontowo konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta
3		Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację pozostałych zabytków będących własnością miasta
4		Zaplanowanie w budżecie miejskim środków na udzielanie dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków
5		Przestrzeganie podstawowych wymogów estetyki w stosunku do zabytkowych obiektów i zespołów, ze szczególnym uwzględnieniem zasad konserwatorskich dotyczących umieszczenia reklam, kolorystyki elewacji oraz poprzez działania niskonakładowe jak: bieżąca konserwacja, uporządkowanie obejścia, urządzenie zieleni, wymiana nieestetycznych współczesnych ogrodzeń
6		Wykonanie inwentaryzacji zachowanej historycznej nawierzchni ulic i ciągów pieszych w obrębie historycznego układu urbanistycznego miasta oraz opracowywanie postulatów konserwatorskich służących zachowaniu materii bądź historycznej formy tych nawierzchni
7		Współpraca z użytkownikami i właścicielami budynków zabytkowych mająca na celu poprawę stanu zachowania i utrzymania substancji

8	mieszkaniowej	Doradztwo w postępowaniach związanych z pozyskaniem funduszy zewnętrznych
9		Wsparcie branży gastronomicznej i hotelarskiej w obiektach zabytkowych
10		Współorganizacja oraz wsparcie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, a także udział w nich pracowników Urzędu miejskiego zaangażowanych w sferę ochrony dziedzictwa kulturowego
11	Współpraca z rządowymi służbami ochrony zabytków	Uzgodnienie wspólnych działań związanych z uświadamianiem prawnym właścicieli obiektów zabytkowych, jak i uczestnictwo w dokonywanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wizjach i przeglądach obiektów zabytkowych
12		Usprawnienie wymiany informacji z Urzędem Ochrony Zabytków, głównie w kwestii zmian zachodzących w gminnej ewidencji zabytków

Priorytet II. Zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego		
Lp.	Kierunek działania	Zadanie
1	Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta	Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków poprzez: <ol style="list-style-type: none"> 1. Weryfikację stanu zachowania obiektów, w szczególności tych których stan zachowania w ostatniej aktualizacji został określony jako zły 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną
2		Rozwinięcie w gminie systemu monitorowania ochrony i opieki nad zabytkami, poprzez m. in. ustalenie i opisanie procesu oraz powołanie zespołów na rzecz budowania i koordynowania współpracy pomiędzy samorządem terytorialnym, właścicielami, partnerami lokalnymi z organizacji pozarządowych, gospodarczych i przedstawicielami mieszkańców
3	Intensyfikacja ochrony i opieki nad zabytkami miasta	Wspieranie działań związanych z zabezpieczeniem obiektów zabytkowych m. in. poprzez monitorowanie stanu dziedzictwa i jego zagrożeń wykorzystując do tego celu: m.in. straż, jednostki organizacyjne gminy, a także udzielanie wsparcia finansowego (w miarę posiadanych środków) montażu instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom w obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków
4		Coroczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
5	Kontrola stanu zachowania zabytków	Okresowa kontrola stanu technicznego i instalacji budynków zabytkowych, których właścicielem jest miasto

		Inowrocław
6		Opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych

Priorytet III. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta

Lp.	Kierunek działania	Zadanie
1	Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji)
2		Staranne planowanie przestrzenne respektujące wartości historycznego układu urbanistycznego i historycznych zespołów zabudowy
3		Nawiązanie w nowej architekturze do lokalnych wzorów i materiałów oraz konsekwentnego egzekwowania praw w tym zakresie poprzez np. zainicjowanie opracowania z innymi gminami regionu (z wykorzystaniem wsparcia specjalistów, Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków) wzornika i katalogu tradycyjnego budownictwa obejmującego również detal architektoniczny jako instrumentu pomocniczego dla lokalnych architektów i inżynierów w projektowaniu nowej zabudowy nawiązującej do lokalnych tradycji
4		Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych miasta
5		Uwzględnienie w dokumentach planistycznych ochrony nieistniejących cmentarzy m.in. żydowskich
6	Wykorzystanie walorów kulturowych i przyrodniczych gminy w tworzeniu oferty turystycznej	Systematyczne rozpowszechnianie wiedzy o szlakach kulturowych promujących zabytki na terenie miasta
7		Nawiązanie współpracy z przedsiębiorstwami działającymi na terenie historycznych zakładów produkcyjnych w celu wykorzystania dziedzictwa przemysłowego do poszerzenia oferty turystycznej miasta i podkreślenie znaczenia tego dziedzictwa w rozwoju miasta

Priorytet IV. Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych służące budowaniu tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych miasta

Lp.	Kierunek działania	Zadanie
1	Kształcenie i edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych na rzecz ochrony zabytków	Dążenie do organizacji imprez dotyczących rocznic historycznych oraz innych wraz z kontynuowaniem dotychczas organizowanych

2		Współpraca z organizacjami turystycznymi oraz instytucjami związanymi z opieką i promocją dziedzictwa kulturowego w zakresie inicjowania i organizacji obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta
3		Organizacja wystaw plenerowych promujących kulturę i dziedzictwo kulturowe w przestrzeniach publicznych na terenie miasta
4		Kultywowanie wiedzy o powstańcach wielkopolskich i uczestnikach walk o odzyskanie niepodległości
5		Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach
6		Zgłoszenie zabytków z terenu miasta do konkursu np. „Nasz Zabytek” organizowany przez Fundację Most the Most bądź „Zabytek zadbany” organizowany przez NID
7		Wspieranie inicjatyw indywidualnych i społecznych związanych z opieką nad dziedzictwem niematerialnym miasta (tj. zwyczaje, tradycje, obrzędy, itp.) oraz ich gromadzenie, opracowanie, udostępnianie i upowszechnianie, np. poprzez monografie, wydawnictwa, publikacje poświęcone dziedzictwu kulturowemu miasta i regionu
8		Używanie i stosowanie (także w stosunku do nowopowstających zespołów zabudowy) historycznych nazw ulic, inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie, promujących lokalną historię i lokalne tradycje
9		Czerpanie z doświadczeń i wiedzy mieszkańców celem promocji regionu i wsparcia dziedzictwa kulturowego
10		Aktualizacja i poszerzanie informacji o zabytkach miasta na stronie internetowej UM
11	Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym miasta	Opracowanie mapy zabytków miasta, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego (wykorzystując do tego np. portal zabytek.pl)
12		Publikacja materiałów i wspieranie wydawnictw dotyczących dziedzictwa kulturowego miasta (zabytków, miejsc pamięci, walorów przyrodniczo-krajobrazowych) w formie np. broszur, ulotek, filmów, folderów
13		
14	Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	Prowadzenie i wspieranie działań dokumentujących dziedzictwo kulturowe miasta (w tym: badania archeologiczne, kwerendy w archiwach)
15		Wsparcie badaczy, których praca przyczynia się do poszerzania informacji o kulturze regionu

16	Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
17		Współpraca z organizacjami turystycznymi w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów miasta oraz rozwinięcia informacji turystycznej, zarówno wśród mieszkańców, jak i turystów
18	Wykorzystanie zasobu zabytków dla rozwoju miasta	Przeciwdziałanie niedostatecznej roli dziedzictwa kulturowego w lokalnej polityce, w tym budowaniu tożsamości i więzi społecznych, rozwoju gospodarczego opartego na innowacyjności oraz przedsiębiorczości lokalnej i wykorzystującego różnorodność kulturową jako czynnik konkurencyjności
19		Wspieranie i promocja partnerstwa publiczno-prywatnego służącego funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
20		Prowadzenie aktywnego marketingu dziedzictwa kulturowego, m.in. we współpracy z NGO i przy wykorzystaniu programów grantowych miasta

7. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawowa realizacja *Programu opieki nad zabytkami miasta Inowrocławia na lata 2024-2027* odbywać się będzie poprzez:

- A. Ścisłą współpracę władz samorządowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Narodowym Instytutem Dziedzictwa oraz właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, parafiami, organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami regionalnymi.
- B. Działania własne władz samorządowych:
 - 1. Prawne – problematyka zachowania dziedzictwa kulturowego zostanie uwzględniona przez władze samorządowe przy uchwalaniu przepisów prawa miejscowego;
 - 2. Finansowe – stosowanie systemu dotacji i ulg finansowych, nagród czy zachęt dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych;
 - 3. Programowe – realizacja projektów i programów regionalnych.
- C. Działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej i innych funduszy zewnętrznych.

Realizację Programu można podzielić na dwa elementy:

- 1. system zarządzania;
- 2. system monitoringu i ewaluacji.

Oba systemy wdrażania są ze sobą spójne i wzajemnie zależne, co oznacza niemożność realizacji założeń Programu bez któregokolwiek z tych elementów.

System zarządzania Programem tworzą trzy jednostki. Są to:

- Rada Miejska Inowrocławia – uchwała Program oraz przyjmuje sprawozdania w okresach dwuletnich,
- Prezydent Miasta – odpowiada za przygotowanie i nadzoruje realizację Programu,
- Urząd Miasta Inowrocławia oraz jednostki organizacyjne – odpowiadają za bieżącą realizację zadań Programu.

Można wykorzystać kilka rozwiązań wzmacniających skuteczność powyższego systemu:

- Wydzielenie zadań konkretnej komórce Urzędu Miasta, która odpowiadać może za realizację zadań Programu,
- Wzmocnienie skoordynowanej współpracy pomiędzy Urzędem Miasta a Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami na terenie miasta wraz z perspektywą długofalową określenia ram porozumienia na mocy art. 96 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Prezydent Miasta monitoruje realizację Gminnego programu opieki nad zabytkami, oraz co dwa lata przedstawia Radzie Miasta sprawozdanie z realizacji Programu.

Kolejna edycja (aktualizacja) *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami miasta Inowrocławia* powinna zostać opracowana po czterech latach od przyjęcia go przez Radę Miejską Inowrocławia.

8. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta

- Ilość przeprowadzonych prac remontowych przy zabytkach będących własnością miasta
- Kwota pozyskanych środków z programu Rządowy Program Odbudowy Zabytków
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom
- Ilość odbytych szkoleń pracowników Urzędu Miasta związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego
- Kwota dofinansowania prac przy zabytkach udzielonych przez Urząd Miasta
- Podjęte działania związane z uporządkowaniem reklam i szyldów na obiektach zabytkowych i w strefie historycznego układu urbanistycznego
- Określenie procentowe przeprowadzonej inwentaryzacji zachowanej historycznej nawierzchni ulic i ciągów pieszych w obrębie historycznego układu urbanistycznego
- Ilość pozostałych działań związanych ze wsparciem właścicieli obiektów zabytkowych (konsultacje, doradztwo w pozyskaniu funduszy)
- Działania podjęte w ramach usprawnienia wymiany informacji z Urzędem Ochrony Zabytków

W ramach priorytetu II: Zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego

- Liczba obiektów objętych ochroną poprzez włączenie do gminnej ewidencji zabytków
- Liczba przeprowadzonych kontroli i aktualizacji kart adresowych
- Kwota przeznaczona na dotację na montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom
- Informacje o aktualizacji Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
- Ilość przeprowadzonych kontroli stanu zachowania zabytków będących własnością miasta
- Działania podjęte w celu opracowania długofalowego planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych

W ramach priorytetu III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta

- Liczba przyjętych bądź zaktualizowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających zapisy o ochronie dziedzictwa kulturowego
- Liczba opracowanych dokumentów strategicznych obejmujących swym zakresem rewaloryzację obszarów historycznych
- Informacje o podjęciu działań w celu opracowania wzornika i katalogu tradycyjnego budownictwa
- Działania podjęte w celu wykorzystania dziedzictwa przemysłu techniki do poszerzenia oferty turystycznej
- Działania związane z rozpowszechnianiem wiedzy o szlakach kulturowych promujących zabytki na terenie miasta

W ramach priorytetu IV: Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych służące budowaniu tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych

- Liczba udostępnionych informatorów o zabytkach oraz dane o wprowadzaniu informacji o zabytkach miasta na stronie internetowej oraz o opracowaniu mapy zabytków
- Liczba wystaw plenerowych promujących kulturę i dziedzictwo kulturowe w przestrzeniach publicznych na terenie miasta
- Ilość zorganizowanych corocznych festynów promujących dziedzictwo kulturowe
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie miasta
- Liczba obiektów zgłoszonych do konkursów jak np. „Nasz Zabytek” oraz „Zabytek zadbany”
- Liczba opracowanych, wydanych publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników)
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
- Liczba inicjatyw indywidualnych i społecznych wspieranych przez miasto związanych z opieką nad dziedzictwem niematerialnym
- Ilość wydarzeń zorganizowanych w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa.

9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych i spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym. Podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach mogą ubiegać się o ich dofinansowanie z następujących środków:

9.1. DOTACJE

Sprawy związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź, posiadaczem zabytku lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu. Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz prac przy zabytku wpisanym do rejestru, które mogą zostać objęte dotacją:

- a) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,

- b) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- c) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- d) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- e) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- f) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- g) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- h) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- i) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- j) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- k) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- l) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- m) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- n) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- o) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- p) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru,
- r) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Fundusz Banku Gospodarstwa Krajowego

Polski Ład dla kultury – Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie jest przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczony na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace.

Dofinansowanie będzie wynosić maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%. Wnioski będą mogły być składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej z trzech kategorii:

- do 150 000 zł
- do 500 000 zł
- do 3 500 000 zł.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Kwalifikują się prace prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, realizowane bez udziału środków europejskich. Planowane w roku udzielenia dotacji lub prowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja). Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Zasady udzielania dotacji: - dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych. W wyjątkowych wypadkach (wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa obiektu, wymagane

przeprowadzenie złożonych technologicznie robót, stan zachowania zabytku wymaga natychmiastowej interwencji) dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacją mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczające obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej. W szczególnych przypadkach dotację można przeznaczyć na konserwację ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych oraz stałych elementów wystroju wnętrz (dzwony, ołtarze, polichromie, posadzki).

9.2. PROGRAMY OPERACYJNE MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program *Ochrona zabytków*

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe do realizacji programu są zadania zmierzające do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Do priorytetu nie kwalifikują się projekty realizowane przy udziale środków europejskich. O dotację mogą starać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne (samorządowe jednostki kultury, kościoły, związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe). Finansowanie odbywa się w formie udzielenia dotacji lub refundacji w okresie trzech lat od przeprowadzenia prac przy zabytku, przy czym możliwe jest, jednakże tylko w szczególnych przypadkach, uzyskanie całkowitego dofinansowania.

Program *Wspieranie działań muzealnych*

Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. Premiowane będą projekty kompleksowe, nowatorskie, o wysokich wartościach merytorycznych i umiejętnie wykorzystanych elementach multimedialnych. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań w zakresie: organizacji czasowych wystaw muzealnych; modernizacji i tworzenia stałych wystaw muzealnych; publikacji katalogów do wystaw muzealnych; konserwacji muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego; a także doposażenia pracowni konserwatorskich. Do składania wniosków uprawnione są

samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Program *Kultura ludowa i tradycyjna*

Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania. Dotacje przeznaczone są na działania o charakterze edukacyjnym, w tym warsztaty, kursy i seminaria dotyczące szeroko pojętej kultury tradycyjnej, a także działania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultur tradycyjnych, zadania artystyczne i użytkowe o charakterze interdyscyplinarnym i międzyśrodowiskowym oraz na prowadzenie szkolenia przez „mistrza” w zakresie różnych dziedzin niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program *Ochrona zabytków archeologicznych*

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Program ma dwa cele szczegółowe:

- Pierwszym jest wzmocnienie instrumentów ochrony konserwatorskiej zasobu dziedzictwa archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków poprzez lepsze rozpoznanie, analizę i dokumentację stanowisk archeologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych metod badawczych, które dają szansę na weryfikację ustaleń naukowych z ograniczeniem do minimum działań destrukcyjnych
- Drugim celem szczegółowym Programu jest wspieranie działań mających na celu opracowanie i upowszechnienie wyników zakończonych już, często jeszcze w XX w., badań archeologicznych, które nie zostały dotychczas wprowadzone do obiegu naukowego

Szczegółowe cele Programu będą realizowane poprzez dwie kategorie zadań:

- weryfikacja zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, zwłaszcza tych nieposiadających własnej formy terenowej
- opracowanie i publikacja książkowa wyników badań archeologicznych, zwłaszcza tych zakończonych przed 2000 r.

Do składania wniosków uprawnione są samorządowe i państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne i niepubliczne uczelnie akademickie oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju

Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, publiczne i niepubliczne uczelnie, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, a także podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program Groby i cmentarze wojenne w kraju

Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

Celem programu jest otoczenie grobów i cmentarzy wojennych w kraju opieką polegającą na:

- prowadzeniu robót budowlanych, prac remontowych, konserwatorskich i restauratorskich
- zabezpieczeniu i utrzymaniu w jak najlepszym stanie
- prowadzeniu badań archeologicznych i prac poszukiwawczych

- prowadzeniu prac związanych z urządzeniem grobu/kwatery/cmentarza wojennego; dokumentowaniu i prowadzeniu badań naukowych
- popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy

Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, publiczne i niepubliczne uczelnie oraz kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program *Kultura cyfrowa*

Celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego.

Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, a także podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program *Infrastruktura domów kultury*

Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.

Do składania wniosków uprawnione są domy kultury, ośrodki kultury oraz centra kultury i sztuki posiadające status samorządowej instytucji kultury, biblioteki posiadające status samorządowej instytucji kultury, w skład których wchodzi domy kultury, ośrodki kultury lub centra kultury i sztuki oraz jednostki samorządu terytorialnego.

Program *Promesa dla Kultury*

Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych

bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętymi w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich.

Uprawnionymi do otrzymania dotacji są: jednostki samorządu terytorialnego, państwowe i samorządowe instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe działające w sferze kultury, publiczne szkoły artystyczne, państwowe uczelnie artystyczne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Promesa MKiDN może pokryć maksymalnie 80% wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach, Minister Kultury może zdecydować o pokryciu więcej niż 85% wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

9.3. ŚRODKI EUROPEJSKIE

Poza podstawowymi źródłami finansowania, jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) - Priorytet VII „Kultura”

W ramach tego priorytetu, będą wspierane inwestycje w celu wzmocnienia wpływu kultury i zrównoważonej turystyki na rozwój gospodarczy, włączenie społeczne i innowacje społeczne.

Osiągnięcie tego celu zostanie zapewnione poprzez ukierunkowane wsparcie w dwóch obszarach:

- Obszar 1: Rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej):
- Obszar 2: Ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2021- 2027

Istnieją trzy typy programów: transgraniczne, transnarodowe i międzyregionalne na lata 2021-2027. Zasadniczą różnicą ww. programów jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć m.in. kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

10. PODSUMOWANIE

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Inowrocławia na lata 2024 - 2027 wytycza kierunki polityki władz samorządowych w tak ważnych kwestiach jak ochrona i promocja lokalnych cech kulturowych.

Ważnym elementem *Programu* jest rozwój i promocja walorów turystycznych miasta, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych, bogactwa przyrody oraz regionalnej tradycji.

Zakłada się, że cele nakreślone w *Programie Opieki nad Zabytkami* będą osiągnięte w wyniku szerokiej współpracy władz miasta z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy, jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami i związkami, których działania obejmują ochronę walorów kulturowych i krajobrazowych.

Program podkreśla rolę całej społeczności lokalnej – właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, jednostek organizacyjnych miasta, władz samorządowych oraz wszystkich mieszkańców w zachowaniu miejscowego dziedzictwa kulturowego.

Kolejna edycja (aktualizacja) *Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Inowrocławia* powinna zostać opracowana po czterech latach od przyjęcia go przez Radę Miejską Inowrocławia.

11. ZAŁĄCZNIKI

11.1. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA INOWROCŁAWIA – ZABYTKI NIERUCHOME

Lp.	Ulica	Nr	Obiekt	Zespół	Datowanie	Forma ochrony
1	obszar		Historyczny układ urbanistyczny obszar A i B ochrony konserwatorskiej przyjętej w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (Uchwała nr XXIV/350/08 Rady Miejskiej Inowrocławia z dnia 29.10.2008 r.)		XIII w., XIV-XIX w.	GEZ
2	3 Maja	7	Budynek mieszkalny		1899 r.	GEZ
3	3 Maja	11/13	Gimnazjum królewskie ob. LO		1859 - 1860 r.	GEZ
4	6 Stycznia	5	Budynek mieszkalny		1883 r.	GEZ
5	6 Stycznia	8	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
6	6 Stycznia	11	Budynek mieszkalny		1873 r.	GEZ
7	Aleja Kopernika, Prezydenta Gabriela Narutowicza	16	Kościół garnizonowy pw. św. Barbary i Maurycego	Zespół kościoła garnizonowego pw. św. Barbary i Maurycego	1928 r.	GEZ
8	Aleja Kopernika, Prezydenta Gabriela Narutowicza	16	Dzwonnica przy kościele garnizonowym	Zespół kościoła garnizonowego pw. św. Barbary i Maurycego	1928 r.	GEZ
9	Aleja Okrężna/ ks. P. Wawrzyniaka, Magazynowa	4	Wieża Ciśnień		4. ćwierć XIX w.	GEZ
10	Andrzeja	5	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
11	Andrzeja	11	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
12	Andrzeja	16	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
13	Andrzeja	33	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
14	Andrzeja	35	Budynek mieszkalny mleczarza ob. Budynek mieszkalny		1899 r.	GEZ
15	Andrzeja	38	Budynek mieszkalny		1. połowa XIX w.	GEZ
16	Andrzeja	40	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
17	Batkowska	11	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1899 r.	GEZ
18	Błonie	13	Przedszkole ob. magazyn		2. ćwierć XX w.	GEZ
19	Boczna - teren za Parkiem Solankowym	Dz. 23/2	Wieża Ciśnień		lata 20.-30. XX w.	GEZ

20	Budowlana	50	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		lata 20.-30. XX w.	GEZ
21	Budowlana	56	Stacja Kolejowa Rąbinek: budynek administracyjny	Stacja Kolejowa Rąbinek	lata 20.-30. XX w.	GEZ
22	Budowlana	56	Stacja Kolejowa Rąbinek: magazyn	Stacja Kolejowa Rąbinek	lata 20.-30. XX w.	GEZ
23	Budowlana	56	Stacja Kolejowa Rąbinek: szalet	Stacja Kolejowa Rąbinek	lata 20.-30. XX w.	GEZ
24	Budowlana	58	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		lata 20.-30. XX w.	GEZ
25	Budowlana	60	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		lata 20.-30. XX w.	GEZ
26	Budowlana	62	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		lata 20.-30. XX w.	GEZ
27	Cegielna	5	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
28	Cegielna	9	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
29	Cegielna	21	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
30	Cegielna	23	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
31	Chemiczna	5	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
32	Józefa Chociszewskiego	9	Budynek mieszkalny		1927 r.	GEZ
33	Józefa Chociszewskiego	22	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
34	Józefa Chociszewskiego	29	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1. ćwierć XX w.	GEZ
35	Józefa Chociszewskiego	31	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
36	Ignacego Daszyńskiego	5	Willa		1930 r.	GEZ
37	Ignacego Daszyńskiego	6	Willa		1928 r.	GEZ
38	Ignacego Daszyńskiego	7	Budynek mieszkalny		1935 r.	GEZ
39	Ignacego Daszyńskiego	9	Budynek mieszkalny		1939 r.	GEZ
40	Ignacego Daszyńskiego	10	Willa		1938 r.	GEZ
41	Ignacego Daszyńskiego	17	Budynek mieszkalny		połowa XX w.	GEZ
42	Ignacego Daszyńskiego	18	Budynek mieszkalny		1932 r.	GEZ
43	Ignacego Daszyńskiego	19	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
44	Ignacego Daszyńskiego	20	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
45	Ignacego Daszyńskiego	21	Budynek mieszkalny		połowa XX w.	GEZ
46	Dubienka	4	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ

47	Dubienka	6	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
48	Dubienka	8	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
49	Dubienka	10	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ
50	Dubienka	11	Kamienica		1. połowa XIX w.	GEZ
51	Dworcowa	1	Budynek mieszkalny		1888 r.	GEZ
52	Dworcowa	3	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
53	Dworcowa	5	Budynek mieszkalny		1893 r.	GEZ
54	Dworcowa	9	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
55	Dworcowa	11	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
56	Dworcowa	13	Budynek mieszkalny		1894 r.	GEZ
57	Dworcowa	15	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
58	Dworcowa	19	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
59	Dworcowa	20	Budynek mieszkalny		1930 r.	GEZ
60	Dworcowa	23	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
61	Dworcowa	25	Szkoła ob. Zespół Szkół Mechaniczno-Elektronicznych		XIX/XX w.	GEZ
62	Dworcowa	27	Urząd podatkowy agenda rządowa, ob. Wojskowa Komenda Uzupełnień		początek XX w.	GEZ
63	Dworcowa	29	Bursa, ob. Bank PKO S.A		początek XX w.	GEZ
64	Dworcowa	30	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
65	Dworcowa	31	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
66	Dworcowa	34	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
67	Dworcowa	35	Fabryka Petzold & Company (ob. pawilon usługowo-handlowy)		koniec XIX w.	GEZ
68	Dworcowa	41	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
69	Dworcowa	42	Budynek administracyjny dworca autobusowego ob. mieszkalno-usługowy		1929 r.	GEZ
70	Dworcowa	44	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
71	Dworcowa	45	Kaplica ewangelicka		początek XX w.	GEZ
72	Dworcowa	46	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
73	Dworcowa	47	Kamienica		1. połowa XX w.	GEZ
74	Dworcowa	48	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
75	Dworcowa	49	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ
76	Dworcowa	50	Budynek administracyjny Fabryki „INOFAMA” ob. Kościół adwentystów		początek XX w.	GEZ
77	Dworcowa	51	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ

78	Dworcowa	54	Budynek administracyjny Fabryki „INOFAMA” ob. Bank		1895 r.	GEZ
79	Dworcowa	56	Zespół koszar: 5 budynków koszarowych	Zespół koszar	1906 - 1918 r.	GEZ
80	Dworcowa	56	Zespół koszar: 3 budynki biur sztabowych	Zespół koszar	1906 - 1918 r.	GEZ
81	Dworcowa	56	Zespół koszar: magazyn gospodarczy	Zespół koszar	1906 - 1918 r.	GEZ
82	Dworcowa	56	Zespół koszar: kuchnia i stołówka x2	Zespół koszar	1906 - 1918 r.	GEZ
83	Dworcowa	56	Zespół koszar: wartownia	Zespół koszar	1906 - 1918 r.	GEZ
84	Dworcowa	56	Zespół koszar: hydroformia	Zespół koszar	1906 - 1918 r.	GEZ
85	Dworcowa	56	Izba chorych	Zespół Koszar	1906-1918	GEZ
86	Dworcowa	59	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
87	Dworcowa	67	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
88	Dworcowa	69	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
89	Dworcowa	71	Dom		1899 r.	Rejestr zabytków nr A/1049 z dnia 14.09.1998 r.
90	Dworcowa	73	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
91	Dworcowa	77	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
92	Dworcowa	78	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
93	Dworcowa	79	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
94	Dworcowa	80	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
95	Dworcowa	81	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
96	Dworcowa	82	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
97	Dworcowa	83	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
98	Dworcowa	88	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
99	Dworcowa	90 a	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
100	Dworcowa	90 b	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
101	Dworcowa	92	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
102	Dworcowa	94	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
103	Dworcowa		Dworzec kolejowy: budynek główny	Zespół dworca	lata 70. XIX w.	GEZ
104	Dworcowa		Dworzec kolejowy: wiata peronowa	Zespół dworca	1. ćwierć XX w.	GEZ
105	Dworcowa		Dworzec kolejowy: magazyn parterowy	Zespół dworca	1. ćwierć XX w.	GEZ
106	Dworcowa		Dworzec kolejowy: magazyn	Zespół dworca	1. ćwierć XX w.	GEZ
107	Dworcowa		Dworzec kolejowy: nastawnia	Zespół dworca	1. ćwierć XX w.	GEZ
108	Dworcowa		Budynek warsztatowy	Zespół dworca	2. ćwierć XX w.	GEZ

109	Andrzeja Dybalskiego	33	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
110	Działowa	3	Budynek mieszkalny		około 1880 r.	GEZ
111	Fabryczna	4	Zespół budynków dawnej fabryki sody: oddział wodno-ściekowy pompownia „Noteć”	Zespół budynków dawnej fabryki sody	1. połowa XX w.	GEZ
112	Fabryczna	4	Zespół budynków dawnej fabryki sody: dawna parowozownia	Zespół budynków dawnej fabryki sody	2. ćwierć XX w.	GEZ
113	Fabryczna	4	Zespół budynków dawnej fabryki sody: dawna elektrociepłownia	Zespół budynków dawnej fabryki sody	lata 50. XX w.	GEZ
114	Fabryczna	4	Zespół budynków dawnej fabryki sody: dawna hala wsch. i zachodnia (obecnie warsztaty mechaniczne)	Zespół budynków dawnej fabryki sody	lata 50. XX w.	GEZ
115	Fabryczna	4	Zespół budynków dawnej fabryki sody: dawna bębniarnia (ob. budynek brygady)	Zespół budynków dawnej fabryki sody	1928 r.	GEZ
116	Fabryczna	4	Zespół budynków dawnej fabryki sody: dawny budynek kaustyku (ob. oddział sody)	Zespół budynków dawnej fabryki sody	1. połowa XX w.	GEZ
117	Fabryczna	4	Zespół budynków dawnej fabryki sody: dawny warsztat stolarski (ob. magazyn)	Zespół budynków dawnej fabryki sody	1900 r.	GEZ
118	Fabryczna	4	Zespół budynków dawnej fabryki sody: garaże	Zespół budynków dawnej fabryki sody	1900 r.	GEZ
119	Fabryczna	4	Zespół budynków dawnej fabryki sody: zespół magazynów	Zespół budynków dawnej fabryki sody	1. połowa XX w.	GEZ
120	Fabryczna	5	Plebania gminy ewangelickiej ob. budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
121	Farna	1	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
122	Farna	2	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
123	Farna	3	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
124	Farna	4	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
125	ks. Bogdana Gordona	2	Plebania kościoła św. Mikołaja		początek XX w.	GEZ
126	ks. Bogdana Gordona	4	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
127	ks. Bogdana Gordona		Kościół parafialny pw. św. Mikołaja	Zespół kościoła pw. św. Mikołaja	1. połowa XV w.	Rejestr zabytków nr A/216 z dnia 10.03.1931 r.
128	ks. Bogdana Gordona		Dzwonnica drewniana	Zespół kościoła pw. św. Mikołaja	1922 r.	Rejestr zabytków nr A/1735 z dnia 15.12.2017 r.
129	Łucjana Grabskiego	3	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
130	Łucjana	4	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ

	Grabskiego					
131	Łucjana Grabskiego	5	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		XIX/XX w.	GEZ
132	Łucjana Grabskiego	6	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
133	Łucjana Grabskiego	7	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
134	Łucjana Grabskiego	8	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
135	Łucjana Grabskiego	9	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
136	Łucjana Grabskiego	10	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
137	Łucjana Grabskiego	11	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
138	Łucjana Grabskiego	12	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
139	Łucjana Grabskiego	14	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
140	Łucjana Grabskiego	16	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
141	Łucjana Grabskiego	18	Kamienica		1896 r.	GEZ
142	Łucjana Grabskiego	21	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
143	Łucjana Grabskiego	22	Budynek mieszkalny		1933 r.	GEZ
144	Łucjana Grabskiego	23	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
145	Łucjana Grabskiego	25	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
146	Grodzka	5	Zespół banku: bank	Zespół banku	XIX/XX w.	GEZ
147	Grodzka	7	Zespół banku: bank	Zespół banku	XIX/XX w.	GEZ
148	Henryka Fryderyka Hoyerera	16	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
149	Henryka Fryderyka Hoyerera	17	Kamienica		4. ćwierć XIX w.	GEZ
150	Henryka Fryderyka Hoyerera	18	Budynek mieszkalny		1895 r.	GEZ
151	Henryka Fryderyka Hoyerera	19	Kamienica z oficyną		4. ćwierć XIX w.	GEZ
152	Henryka Fryderyka Hoyerera	20	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
153	Jacewska	12	Budynek mieszkalny z oficynami		XIX/XX w.	GEZ
154	Jacewska	14	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
155	Jacewska	16	Przedszkole i budynek gospodarczy		1. ćwierć XX w.	GEZ
156	Jacewska	22	Budynek mieszkalny z oficyną		1. ćwierć XX w.	GEZ
157	Jacewska	24	Budynek mieszkalny z oficyną		1. ćwierć XX w.	GEZ
158	Jacewska	28	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1. ćwierć XX w.	GEZ
159	Jacewska	31	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1. ćwierć XX w.	GEZ
160	Jacewska	41	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ

					w.	
161	Jacewska	42	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
162	Jacewska	52	Kamienica		około 1880 r.	GEZ
163	Jacewska	54	Kamienica		około 1880 r.	GEZ
164	Jacewska	73	Budynek koszarowy	Zespół koszar	1907 r.	GEZ
165	Jacewska	73	Budynek szkoleniowy	Zespół koszar	1907 r.	GEZ
166	Jacewska	73	Dawna izba chorych, ob. budynek biurowo-sztabowy	Zespół koszar	1908 r.	GEZ
167	Jacewska	73	Kuchnia - stołówka	Zespół koszar	1909 r.	GEZ
168	Jacewska	73	Magazyn	Zespół koszar	1908 r.	GEZ
169	Jacewska	73	Dawna ujeżdżalnia koni, ob. hala sportowa	Zespół koszar	1913 r.	GEZ
170	Jacewska	73	Dawna stajnia, ob. magazyn	Zespół koszar	1913 r.	GEZ
171	Jacewska	73	Magazyn	Zespół koszar	1913 r.	GEZ
172	Jacewska	73	Dawna stajnia, ob. garaż	Zespół koszar	1909 r.	GEZ
173	Jacewska	73	Dawna stajnia, ob. magazyn	Zespół koszar	1909 r.	GEZ
174	Jacewska	73	Magazyn	Zespół koszar	1911 r.	GEZ
175	Jacewska	73	Dawny budynek koszarowy - sanitarny, ob. warsztat	Zespół koszar	1909 r.	GEZ
176	Jacewska	73	Kasyno	Zespół Koszar	1908 r.	GEZ
177	Jacewska	73	Łaźnia i punkt kontroli technicznej	Zespół Koszar	1909 r.	GEZ
178	Jacewska	73	Dawna stajnia	Zespół Koszar	1910 r.	GEZ
179	Jacewska	73	Warsztat	Zespół Koszar	1924 r.	GEZ
180	Jacewska	73	Warsztat	Zespół Koszar	1912 r.	GEZ
181	Jacewska	73	Warsztat	Zespół Koszar	1910 r.	GEZ
182	Jacewska	73	Magazyn	Zespół Koszar	1908 r.	GEZ
183	Jacewska	73	Magazyn	Zespół Koszar	1911 r.	GEZ
184	Jacewska	73	Klub garnizonowy	Zespół Koszar	1954 r.	GEZ
185	Jacewska	73	Remiza strażacka	Zespół Koszar	1954 r.	GEZ
186	Jacewska	73	Budynek koszarowy	Zespół Koszar	1955 r.	GEZ
187	Jacewska	73	Izba chorych	Zespół Koszar	1954 r.	GEZ
188	Jacewska	90	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
189	Jacewska	94	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
190	Jacewska	118	Budynek użyteczności publicznej		XIX/XX w.	GEZ
191	Jacewska	129	Budynek mieszkalny		1. połowa XIX w.	GEZ
192	Jacewska	138	Budynek mieszkalny		1. połowa XIX w.	GEZ
193	Jacewska	139	Budynek mieszkalny		1. połowa XIX w.	GEZ
194	Jacewska	142	Budynek mieszkalny		1. połowa XIX w.	GEZ
195	Jacewska	150	Budynek mieszkalny		2. połowa	GEZ

					XIX w.	
196	Jacewska	153	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
197	ks. Bolesława Jaśkowskiego	4a	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
198	ks. Bolesława Jaśkowskiego	6	Kamienica		1. ćwierć XX w.	GEZ
199	ks. Bolesława Jaśkowskiego	8	Kamienica		1. ćwierć XX w.	GEZ
200	ks. Bolesława Jaśkowskiego	9	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
201	ks. Bolesława Jaśkowskiego	10	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
202	ks. Bolesława Jaśkowskiego	12	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
203	ks. Bolesława Jaśkowskiego	23	Kamienica		około 1880 r.	GEZ
204	Jana Kasprowicza	10	Kamienica z oficyną		początek XX w.	GEZ
205	Jana Kasprowicza	12	Budynek mieszkalny		1895 r.	GEZ
206	Jana Kasprowicza	14	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
207	Jana Kasprowicza	16	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
208	Jana Kasprowicza	18	Budynek mieszkalny		około 1900 r.	GEZ
209	Jana Kasprowicza	19	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
210	Kasztanowa	5	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
211	Kasztanowa	10	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
212	Kasztanowa	15	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
213	Kasztanowa	20	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
214	Kasztanowa	22	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
215	Kasztanowa	25	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
216	Kasztanowa	31	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
217	Kasztanowa	33	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
218	Kasztelańska	8	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
219	Kasztelańska	10	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
220	Kasztelańska	12-14	Budynek mieszkalny		1894 r.	GEZ
221	Kasztelańska	13	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		XIX/XX w.	GEZ
222	Kasztelańska	18	Budynek mieszkalny		1893 r.	GEZ
223	Kasztelańska	20	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
224	Kasztelańska	21	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
225	Kasztelańska	22	Budynek mieszkalny		1872 r.	GEZ
226	Kasztelańska	24	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
227	Kasztelańska	32	Kamienica		1901 r.	GEZ

228	Jana Kilińskiego	5	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
229	Jana Kilińskiego	6	Budynek mieszkalny		1881 r.	GEZ
230	Jana Kilińskiego	7	Budynek mieszkalny		1881 r.	GEZ
231	Jana Kilińskiego		Mur obronny		1299 - 1320 r.	Rejestr zabytków nr A/1568 z dnia 10.03.1931 r.
232	Marii Konopnickiej	3a/3b	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
233	Marii Konopnickiej	5	Willa		1938 r.	GEZ
234	Marii Konopnickiej	7 - 9	Willa		1938 r.	GEZ
235	Marii Konopnickiej	15	Gimnazjum żeńskie, ob. LO. im. Marii Konopnickiej		1919-1929 r.	GEZ
236	Marii Konopnickiej	27	Budynek mieszkalny		lata 50. XX w.	GEZ
237	Marii Konopnickiej	29	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
238	Marii Konopnickiej	30	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
239	Marii Konopnickiej i Prezydenta Gabriela Narutowicza		Słupy Ogłoszeniowe „Litfassa”		1. ćwierć XX w.	GEZ
240	Kościelna	1	Budynek mieszkalny		1862 r.	GEZ
241	Kościelna	3	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
242	Kościelna	4	Budynek mieszkalny		1889 r.	GEZ
243	Kościelna	5	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
244	Kościelna	6	Kamienica		1897 r.	Rejestr zabytków nr A/1274 z dnia 29.03.2007 r.
245	Kościelna	7	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
246	Kościelna	8	Kamienica		1893 r.	GEZ
247	Kościelna	10	Kamienica		1895 r.	GEZ
248	Kościelna	14	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
249	Tadeusza Kościuszki	3	Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny pw. Świętego Krzyża		1863 r.	Rejestr zabytków nr A/1120 z dnia 28.07.2006 r.
250	Tadeusza Kościuszki	6	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ
251	Tadeusza Kościuszki	8	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
252	Tadeusza Kościuszki	15	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
253	Tadeusza Kościuszki	17	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ

254	Tadeusza Kościuszki	19	Dom (d. waga miejska)		XVI-XVIII w.	Rejestr zabytków nr A/877 z dnia 15.01.1986 r.
255	Tadeusza Kościuszki	20	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
256	Tadeusza Kościuszki	21	Kamienica		początek XX w.	GEZ
257	Tadeusza Kościuszki	25	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
258	Tadeusza Kościuszki	26	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ
259	Tadeusza Kościuszki	27	Budynek mieszkalny		po 1880 r.	GEZ
260	Tadeusza Kościuszki	28	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
261	Tadeusza Kościuszki	31	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
262	Królowej Jadwigi	1	Hotel "Pod Lwem", ob. budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
263	Królowej Jadwigi	3	Hotel "Pod Lwem", ob. budynek mieszkalny		1906 r.	GEZ
264	Królowej Jadwigi	5	Budynek mieszkalny		1. połowa XIX w.	GEZ
265	Królowej Jadwigi	7	Budynek mieszkalny z oficyną		1858 r.	GEZ
266	Królowej Jadwigi	9	Budynek mieszkalny z oficyną		1929 r.	GEZ
267	Królowej Jadwigi	10	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
268	Królowej Jadwigi	11	Budynek mieszkalny		1876 r.	GEZ
269	Królowej Jadwigi	12	Budynek mieszkalny		1882 r.	GEZ
270	Królowej Jadwigi	14	Kamienica		1898 - 1899 r.	Rejestr zabytków nr A/93 z dnia 07.03.2003 r.
271	Królowej Jadwigi	15	Budynek mieszkalny z oficyną		1892 r.	GEZ
272	Królowej Jadwigi	16	Budynek mieszkalny z oficynami		1900 r.	GEZ
273	Królowej Jadwigi	17	Budynek mieszkalny		1905 r.	GEZ
274	Królowej Jadwigi	18	Budynek mieszkalny z oficyną		1894 r.	GEZ
275	Królowej Jadwigi	19	Budynek mieszkalny z oficyną		1880 r.	GEZ
276	Królowej Jadwigi	21	Budynek mieszkalny z oficyną		1880 r.	GEZ
277	Królowej Jadwigi	23	Budynek mieszkalny		1881 r.	GEZ
278	Królowej Jadwigi	24	Budynek mieszkalny		1900 r.	GEZ
279	Królowej Jadwigi	25	Budynek mieszkalny		1881 r.	GEZ
280	Królowej Jadwigi	26	Dom		1898-1900 r.	Rejestr zabytków nr A/1054 z dnia 17.04.1997 r.
281	Królowej Jadwigi	28	Budynek mieszkalny z oficynami		1898 r.	GEZ
282	Królowej Jadwigi	29	Poczta		1884 r.	GEZ
283	Królowej Jadwigi	30	Budynek mieszkalny		1885 r.	GEZ

284	Królowej Jadwigi	32	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
285	Królowej Jadwigi	33	Dom		XVIII/XIX w.	Rejestr zabytków nr A/1068 z dnia 11.06.1994 r.
286	Królowej Jadwigi	34	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1865 r.	GEZ
287	Królowej Jadwigi, Solankowa	35, 2	Hotel		1900 r.	Rejestr zabytków nr A/993 z dnia 07.11.1991 r.
288	Królowej Jadwigi	36	Budynek mieszkalny		1888 r.	GEZ
289	Królowej Jadwigi	37	Budynek mieszkalny		1875 r.	GEZ
290	Królowej Jadwigi	38	Budynek mieszkalny		1884 r.	GEZ
291	Królowej Jadwigi	39	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
292	Królowej Jadwigi	40	Budynek mieszkalny		1884 r.	GEZ
293	Królowej Jadwigi	42	Budynek mieszkalny		1840 r.	GEZ
294	Królowej Jadwigi	43	Budynek administracji obecnie UG Inowrocław		1. połowa XIX w.	GEZ
295	Królowej Jadwigi	44	Budynek mieszkalny		1905 r.	GEZ
296	Królowej Jadwigi	46	Budynek mieszkalny		1894 r.	GEZ
297	Królowej Jadwigi	47	Budynek mieszkalny		1883 r.	GEZ
298	Kurowa	6	Kamienica		początek XX w.	GEZ
299	Kwiatowa	6	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
300	Kwiatowa	8	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
301	Kwiatowa	10	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
302	Kwiatowa	12	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
303	bpa Antoniego Laubitza	9	Kościół parafialny pw. Imienia NMP, tzw. Ruina	Zespół kościoła parafialnego pw. Imienia NMP, tzw. Ruina	XII/XIII w.	Rejestr zabytków nr A/217 z dnia 10.03.1931 r.
304	bpa Antoniego Laubitza		Cmentarz przy kościele pw. Imienia NMP	Zespół kościoła parafialnego pw. Imienia NMP, tzw. Ruina	1. połowa XVIII w.	GEZ
305	bpa Antoniego Laubitza	10	Kościół par. pw. Zwiastowania NMP wraz z otoczeniem, dz. 82	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	1899-1900 r.	Rejestr zabytków nr A/180 z dnia 30.04.2004 r.
306	Karola Libelta	1	Budynek mieszkalny		około 1901 r.	GEZ
307	Karola Libelta	3	Budynek mieszkalny		1899 r.	GEZ
308	Karola Libelta	7	Budynek mieszkalny		około 1900 r.	GEZ
309	Karola Libelta	10	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
310	Karola Libelta	12	Kamienica		1. ćwierć XX w.	GEZ
311	Karola Libelta	14	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ

312	Karola Libelta	16	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
313	Karola Libelta		Cmentarz parafialny (nowy) w zespole kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	początek XX w.	GEZ
314	Karola Libelta		Cmentarz parafii pw. św. Józefa	Zespół kościoła pw. Św. Józefa	1934 r.	GEZ
315	Karola Libelta		Kaplica cmentarna na cmentarzu parafii pw. św. Józefa	Zespół kościoła pw. Św. Józefa	1. połowa XX w.	GEZ
316	Lipowa	1	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
317	Lipowa	17	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
318	Lipowa	33	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
319	Lipowa	38	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
320	Magazynowa	1	Budynek mieszkalny		około 1887 r.	GEZ
321	Magazynowa	11	Budynek mieszkalny		około 1892 r.	GEZ
322	Magazynowa	15	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
323	Magazynowa	19	Budynek mieszkalny		około 1897 r.	GEZ
324	Magazynowa	77	Budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
325	Magazynowa	81	Budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
326	Magazynowa	83	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		koniec XIX w.	GEZ
327	Magazynowa	87	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
328	Magazynowa	91	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
329	Magazynowa	97	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		2. połowa XIX w.	GEZ
330	Magazynowa	101	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
331	Magazynowa	102	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		koniec XIX w.	GEZ
332	Magazynowa	104	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
333	Magazynowa	108	Budynek mieszkalny		1880 r.	GEZ
334	Mała Andrzeja	3	Budynek mieszkalny		1893 r.	GEZ
335	Mała Andrzeja	5	Budynek mieszkalny		1895 r.	GEZ
336	Mała Andrzeja	9	Budynek mieszkalny		2. połowa XX w.	GEZ
337	Mała Andrzeja	10	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
338	Karola Marcinkowskiego	13	Kamienica z oficyną		1880 r.	GEZ
339	Karola Marcinkowskiego	14	Budynek mieszkalny		1900 r.	GEZ
340	Karola Marcinkowskiego	17	Kamienica		około 1880 r.	GEZ
341	Karola Marcinkowskiego	27	Kamienica z oficyną		około 1900 r.	GEZ
342	Karola Marcinkowskiego	30	Kamienica z oficyną		1901 r.	GEZ

343	Karola Marcinkowskiego	33	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
344	Karola Marcinkowskiego	34	Kamienica z oficyną		1880 r.	GEZ
345	Karola Marcinkowskiego	50	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
346	Karola Marcinkowskiego	67	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
347	Karola Marcinkowskiego		Kaplica cmentarna w zespole kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	1. ćwierć XX w.	GEZ
348	Karola Marcinkowskiego		Cmentarz rzym.-kat. parafii Zwiastowania NMP	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	1881 r.	Rejestr zabytków nr A/194 z dnia 22.10.1990 r.
349	Karola Marcinkowskiego		Cmentarz parafii pw. Imienia NMP		1. połowa XX w.	GEZ
350	Karola Marcinkowskiego		Grobowiec kapliczny rodziny Klimkiewiczów	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	1892 r.	Rejestr zabytków nr A/1802 z dnia 29.12.2021 r.
351	Karola Marcinkowskiego		Kaplica cmentarna	Zespół kościoła pw. św. Mikołaja	XIX/XX w.	GEZ
352	Karola Marcinkowskiego		Cmentarz żydowski "nowy"		XIX w.	GEZ
353	Marulewska	10	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
354	Marulewska	12	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
355	Marulewska	14	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
356	Marulewska	18	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
357	Marulewska	29	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1932 r.	GEZ
358	Marulewska	31	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
359	Marulewska	34	Budynek mieszkalny		1945 r.	GEZ
360	Marulewska	36	Budynek mieszkalny		1945 r.	GEZ
361	Marulewska	38	Budynek mieszkalny		1945 r.	GEZ
362	Marulewska	51	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
363	Marulewska		Cmentarz parafii pw. św. Mikołaja	Zespół kościoła pw. św. Mikołaja	1. połowa XX w.	Rejestr zabytków nr A/1133 z dnia 22.10.1990 r.
364	Mątewska	6	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
365	Mątewska	7	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
366	Mątewska	10	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
367	Mątewska	14	Budynek mieszkalny		około 1920 r.	GEZ
368	Mątewska		Cmentarz parafialny w zespole kościoła par. pw. Opatrzności Bożej	Zespół kościoła par. pw. Opatrzności Bożej	1.-2. ćwierć XX w.	GEZ

369	Mątewska		Kaplica cmentarna w zespole kościoła par. pw. Opatrzności Bożej	Zespół kościoła par. pw. Opatrzności Bożej	1. połowa XX w.	GEZ
370	Młyńska	1	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
371	Młyńska	3	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
372	Młyńska	4	Budynek mieszkalny z oficyną		XIX/XX w.	GEZ
373	Młyńska	5	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
374	Młyńska	6	Budynek mieszkalny z oficyną		XIX/XX w.	GEZ
375	Młyńska	7	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
376	Młyńska	8	Budynek mieszkalny z oficyną		XIX/XX w.	GEZ
377	Młyńska	16	Kamienica z oficyną		koniec XIX w.	GEZ
378	Młyńska	19	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
379	Młyńska	23	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
380	Młyńska	29	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
381	Młyńska	33	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ
382	Młyńska	39	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
383	Młyńska	42	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
384	Młyńska	44	Młyn		początek XX w.	GEZ
385	Młyńska	47	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
386	Młyńska	61	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
387	Najświętszej Marii Panny	4	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
388	Najświętszej Marii Panny	6	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
389	Najświętszej Marii Panny	8	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
390	Najświętszej Marii Panny	13	Budynek mieszkalny		1895 r.	GEZ
391	Najświętszej Marii Panny	18	Budynek mieszkalny		1938 r.	GEZ
392	Najświętszej Marii Panny	19	Szpital powiatowy, ob. Budynek mieszkalny		1809 r.	GEZ
393	Najświętszej Marii Panny	20	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
394	Najświętszej Marii Panny	22	Szkoła		początek XX w.	GEZ
395	Najświętszej Marii Panny	30	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ

396	Najświętszej Marii Panny	32	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
397	Najświętszej Marii Panny	36	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
398	Prezydenta Gabriela Narutowicza	2	Budynek mieszkalny		1861 r.	GEZ
399	Prezydenta Gabriela Narutowicza	5	Budynek mieszkalny		połowa XIX w.	GEZ
400	Prezydenta Gabriela Narutowicza	6	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
401	Prezydenta Gabriela Narutowicza	8	Budynek mieszkalny		XIX w.	GEZ
402	Prezydenta Gabriela Narutowicza	9	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
403	Prezydenta Gabriela Narutowicza	10	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
404	Prezydenta Gabriela Narutowicza	11	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
405	Prezydenta Gabriela Narutowicza	12	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
406	Prezydenta Gabriela Narutowicza	16	Budynek mieszkalny		około 1898 r.	GEZ
407	Prezydenta Gabriela Narutowicza	18	Budynek mieszkalny z oficyną		XIX/XX w. (około 1920 r.)	GEZ
408	Prezydenta Gabriela Narutowicza	20	Budynek mieszkalny z oficyną		XIX/XX w. (około 1920 r.)	GEZ
409	Prezydenta Gabriela Narutowicza	22	Budynek mieszkalny z oficyną		XIX/XX w. (około 1920 r.)	GEZ
410	Prezydenta Gabriela Narutowicza	42	Sąd	Zespół sądu	1900-1901 r.	Rejestr zabytków nr A/499 z dnia 20.05.1992 r.
411	Prezydenta Gabriela Narutowicza	46	Areszt śledczy i budynek administracyjny	Zespół sądu	XIX/XX w.	GEZ
412	Prezydenta Gabriela Narutowicza	53	Seminarium nauczycielskie ob. Zespół Szkół		początek XX w.	GEZ
413	Prezydenta Gabriela Narutowicza	54	Zespół szpitala garnizonowego: budynek szpitalny, ob. Budynek mieszkalny	Zespół szpitala garnizonowego	początek XX w.	GEZ
414	Prezydenta Gabriela Narutowicza	63	Budynek mieszkalny		początek XX w. (około 1923 r.)	GEZ
415	Prezydenta Gabriela Narutowicza	69	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ

416	Prezydenta Gabriela Narutowicza	71	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
417	Okrężek	4 - 6	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1. ćwierć XX w.	GEZ
418	Okrężna	3 - 5	Budynek mieszkalny		1904 r.	GEZ
419	Orłowska	2	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
420	Orłowska	4	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
421	Orłowska	6	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
422	Orłowska	12	Budynek mieszkalny		lata 20. XX w.	GEZ
423	Orłowska	20	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
424	Orłowska	26	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
425	Orłowska	27	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
426	Orłowska	28	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
427	Orłowska	29	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
428	Orłowska	32	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
429	Orłowska	34	Willa		2. ćwierć XX w.	GEZ
430	Orłowska	36	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
431	Orłowska, Młyńska	38, 35	Budynek mieszkalny		1890 r.	GEZ
432	Ignacego Jana Paderewskiego	1	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
433	Ignacego Jana Paderewskiego	3	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
434	Ignacego Jana Paderewskiego	4	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
435	Ignacego Jana Paderewskiego	5	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
436	Ignacego Jana Paderewskiego	6	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
437	Ignacego Jana Paderewskiego	7	Budynek mieszkalny		1883 r.	GEZ
438	Ignacego Jana Paderewskiego	8	Budynek mieszkalny		1883 r.	GEZ
439	Pakoska	2	Zespół Folwarczny: obora	Zespół folwarczny Cieślin	początek XX w.	GEZ
440	Pakoska	2	Zespół Folwarczny: stodoła	Zespół folwarczny Cieślin	początek XX w.	GEZ
441	Pakoska	4	Zespół Folwarczny: rządówka	Zespół folwarczny Cieślin	około 1880 r.	GEZ
442	Pakoska	1	Zespół Kopalni Soli (zespół warzelni soli): Budynek mieszkalny	Zespół Kopalni Soli	przed 1945 r.	GEZ

443	Pakoska	7	Zespół Kopalni Soli (zespół warzelni soli): budynek administracji. (ob. Budynek mieszkalny mieszkalny)	Zespół Kopalni Soli	1880 r., przybudówka z lat. 30. lub 40. XX w.	GEZ
444	Pakoska	7	Zespół Kopalni Soli (zespół warzelni soli): Warzelnia nr 1	Zespół Kopalni Soli	1873-1881 r.	GEZ
445	Pakoska	7	Zespół Kopalni Soli (zespół warzelni soli): Warzelnia nr 2	Zespół Kopalni Soli	1873-1881 r.	GEZ
446	Pakoska		Zespół Kopalni Soli (zespół warzelni soli): cechownia (obecnie tzw. peklownia)	Zespół Kopalni Soli	1905 r.	GEZ
447	Pakoska		Zespół Kopalni Soli (zespół warzelni soli): magazyn worków (obecnie stolarnia)	Zespół Kopalni Soli	lata 20. lub 30. XX w.	GEZ
448	Pakoska		Zespół Kopalni Soli (zespół warzelni soli): trafostacja, kotłownia węglowa, warsztat	Zespół Kopalni Soli	1928 r.	GEZ
449	Pakoska		Zespół Kopalni Soli (zespół warzelni soli): laboratorium	Zespół Kopalni Soli	lata 30. XX w.	GEZ
450	Pakoska		Zespół Kopalni Soli (zespół warzelni soli): ślusarnia, część warsztatów	Zespół Kopalni Soli	1873-1881 r.	GEZ
451	Piękna	5	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
452	Piękna	7	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
453	Piękna	9	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
454	Piękna	11	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
455	Piękna	17	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		lata 50. XX w.	GEZ
456	Piękna	18	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
457	Piękna	19	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
458	Plac Klasztorny	1 a	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
459	Plac Klasztorny	1	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
460	Plac Klasztorny	4	Budynek mieszkalny		1886 r.	GEZ
461	Plac Klasztorny	6	Budynek mieszkalny		XVIII/XIX w.	GEZ
462	Plac Klasztorny		Relikty zespołu klasztornego pofranciszkańskiego		XIII w.	Rejestr zabytków nr 89/A z dnia 24.10.1972 r.
463	Plebanka	10	Plebania i biuro parafii w zespole kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	1904 r.	GEZ
464	Plebanka	przy nr 10	Ogrodzenie terenu przykościelnego	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	1929 r.	Rejestr zabytków nr A/180 z dnia 30.04.2004 r.
465	Podgórna	2	Kamienica		1. ćwierć XX w.	GEZ
466	Podgórna	4	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
467	Podgórna	6	Kamienica		1. ćwierć XX w.	GEZ

468	Polna	5	Budynek mieszkalny		lata 50.-60. XX w.	GEZ
469	Polna	7	Budynek mieszkalny		lata 50.-60. XX w.	GEZ
470	Poprzeczna	16	Kamienica		1. ćwierć XX w.	GEZ
471	Poprzeczna	18	Kamienica		2. ćwierć XX w.	GEZ
472	Poprzeczna	21	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
473	Poprzeczna	23	Kamienica		1. ćwierć XX w.	GEZ
474	Poprzeczna	24	Budynek mieszkalny i świniarnia		2. ćwierć XX w.	GEZ
475	Poprzeczna	25	Budynek mieszkalny		1936 r.	GEZ
476	Poznańska	1c	Budynek mieszkalny		lata 50. XX w.	GEZ
477	Poznańska	2	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
478	Poznańska	2a-2b	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
479	Poznańska	4	Budynek mieszkalny		1876 r.	GEZ
480	Poznańska	7	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
481	Poznańska	10	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
482	Poznańska	12	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
483	Poznańska	15	Budynek mieszkalny		1875 r.	GEZ
484	Poznańska	17	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
485	Poznańska	20	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		4. ćwierć XIX w.	GEZ
486	Poznańska	23	Budynek mieszkalny		1889 r.	GEZ
487	Poznańska	24	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
488	Poznańska	25	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
489	Poznańska	26	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
490	Poznańska	27	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
491	Poznańska	29	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1894 r.	GEZ
492	Poznańska	30	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1893 r.	GEZ
493	Poznańska	31	Budynek mieszkalny		1889 r.	GEZ
494	Poznańska	32	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
495	Poznańska	33	Budynek mieszkalny		1893 r.	GEZ
496	Poznańska	34	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
497	Poznańska	35	Budynek mieszkalny		1895 r.	GEZ
498	Poznańska	37	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
499	Poznańska	38	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
500	Poznańska	39	Budynek mieszkalny		1893 r.	GEZ
501	Poznańska	43/45	Szkoła		1896 r.	GEZ
502	Poznańska	49	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ

503	Poznańska	53	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
504	Poznańska	96	Budynek maszyny wyciągowej	Zespół szybu Solno I	1928 r.	GEZ
505	Poznańska	96	Budynek maszyny wyciągowej	Zespół szybu Solno I	1942 r.	GEZ
506	Poznańska	96	Kotłownia	Zespół szybu Solno I	1928 r.	GEZ
507	Poznańska	295	Budynek mieszkalny		3. ćwierć XX w.	GEZ
508	Poznańska	314	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
509	Poznańska	322	Budynek mieszkalny		3. ćwierć XX w.	GEZ
510	Poznańska	331	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
511	Poznańska	332	Kościół parafialny pw. Opatrzności Bożej	Zespół kościoła par. pw. Opatrzności Bożej	1930 - 1931 r.	Rejestr zabytków nr A/1330 z dnia 24.08.2007 r.
512	Poznańska	332	Plebania w zespole kościoła par. pw. Opatrzności Bożej	Zespół kościoła par. pw. Opatrzności Bożej	1934 r.	GEZ
513	Poznańska	333	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
514	Poznańska	335	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
515	Poznańska	336	Budynek mieszkalny		1882 r.	GEZ
516	Poznańska	337	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
517	Poznańska	339	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
518	Poznańska	341	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
519	Poznańska	352	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		około 1890 r.	GEZ
520	Poznańska	355	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		początek XX w.	GEZ
521	Poznańska	360	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
522	Poznańska	365	Budynek mieszkalny		około 1887 r.	GEZ
523	Poznańska	367	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
524	Poznańska	368	Pocztownia ob. budynek mieszkalny		1901 r.	GEZ
525	Poznańska	370	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		2. ćwierć XX w.	GEZ
526	Poznańska	384	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
527	Poznańska	384a	Dworzec kolejowy, ob. Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym	Zespół dworca	1. ćwierć XX w.	GEZ
528	Poznańska	389	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1. ćwierć XX w.	GEZ

529	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: budynek wagi	Zespół budynków dawnej cukrowni	1933 r.	GEZ
530	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawny magazyn cukru nr 1	Zespół budynków dawnej cukrowni	1929 r.	GEZ
531	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: pakownia cukru białego	Zespół budynków dawnej cukrowni	1880 r.	GEZ
532	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawny budynek warzelni tzw. Cukrowa góra	Zespół budynków dawnej cukrowni	1880 r.	GEZ
533	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: budynek dyfuzji i sala maszyn	Zespół budynków dawnej cukrowni	1880 r.	GEZ
534	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawna stacja pras wysłodkowych	Zespół budynków dawnej cukrowni	1880 r., początek XX w.	GEZ
535	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawna płuczka i procentownia	Zespół budynków dawnej cukrowni	1882 i 1932 r.	GEZ
536	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawna saturacja	Zespół budynków dawnej cukrowni	1931 r.	GEZ
537	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawna sala pomp próżniowo-gazowych	Zespół budynków dawnej cukrowni	1910 r.	GEZ
538	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: łącznik	Zespół budynków dawnej cukrowni	2. ćwierć XX w.	GEZ
539	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawna stolarnia	Zespół budynków dawnej cukrowni	1928 r.	GEZ
540	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawna rozdzielnia elektryczna	Zespół budynków dawnej cukrowni	1926 r.	GEZ
541	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: stara kotłownia	Zespół budynków dawnej cukrowni	1880 r.	GEZ
542	Poznańska	369 - 371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawny magazyn, kuchnia i stołówka	Zespół budynków dawnej cukrowni	1882 r.	GEZ
543	Poznańska	373	Zespół budynków dawnej cukrowni: kantor dawnej cukrowni	Zespół budynków dawnej cukrowni	1. połowa XX w.	GEZ
544	Poznańska	369-371	Zespół budynków dawnej cukrowni: dawny warsztat mechaniczny	Zespół budynków dawnej cukrowni	1928 r.	GEZ
545	Poznańska		Odcinek południowy miejskiego muru obronnego		1299-1320 r.	Rejestr zabytków nr A/1597 z dnia 21.09.2011 r.
546	Przy Stawku	2	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
547	Przy Stawku	9	Restauracja "NAD STAWKIEM"		2. ćwierć XX w.	GEZ
548	Stanisława Przybyszewskiego	2	Dawna strażnica kolejowa ob. budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
549	Stanisława Przybyszewskiego	90	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
550	Stanisława Przybyszewskiego	96	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ

551	Stanisława Przybyszewskiego	100	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1. ćwierć XX w.	GEZ
552	Stanisława Przybyszewskiego	106	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
553	Stanisława Przybyszewskiego	119	Szkoła Podstawowa nr 10		lata 20.-30. XX w.	GEZ
554	Stanisława Przybyszewskiego	123	Szkoła Podstawowa nr 10		lata 20.-30. XX w.	GEZ
555	aleja Ratuszowa	12 - 16	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
556	aleja Ratuszowa	23	Pensjonat „Venetia” ob. siedziba Prokuratury Rejonowej		lata 20. XX w.	GEZ
557	aleja Ratuszowa	29	Willa		lata 20. XX w.	GEZ
558	aleja Ratuszowa	33-35	Urząd Miasta		1. ćwierć XX w.	GEZ
559	aleja Ratuszowa	36-38	Starostwo Powiatowe ob. Urzędu Miasta		1907-1908 r.	Rejestr zabytków nr A/46 z dnia 31.12.2001 r.
560	Rąbińska	67	Budynek mieszkalny		1934 r.	GEZ
561	Rąbińska	91	Budynek mieszkalny		1903 r.	GEZ
562	Rybnicka	11	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
563	Rynek	1	Budynek mieszkalny		początek XIX w.	GEZ
564	Rynek	4	Budynek mieszkalny		przebud. XX w.	GEZ
565	Rynek	5	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
566	Rynek	6	Budynek mieszkalny		połowa XIX w.	GEZ
567	Rynek	7	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
568	Rynek	8	Budynek mieszkalny		początek XIX w.	GEZ
569	Rynek	9	Budynek mieszkalny		XVIII w. (na piwnicach z XV/XV w.)	GEZ
570	Rynek	10	Budynek mieszkalny		początek XIX w.	GEZ
571	Rynek	11	Budynek mieszkalny		1887 r.	GEZ
572	Rynek	12	Budynek mieszkalny		1. połowa XIX w.	GEZ
573	Rynek	13	Budynek mieszkalny		połowa XIX w.	GEZ
574	Rynek	14	Budynek mieszkalny		połowa XIX w.	GEZ
575	Rynek	15	Budynek mieszkalny		około 1870 - 1880 r.	GEZ
576	Rynek	16	Budynek mieszkalny		1889 (1899) r.	GEZ
577	Rynek	21	Budynek mieszkalny		połowa XX w.	GEZ
578	Rynek	22	Budynek mieszkalny		1858 r.	GEZ

579	Rynek	23	Budynek mieszkalny		1866 r.	GEZ
580	Rynek	24	Budynek mieszkalny		1870 r.	GEZ
581	Rynek	25	Budynek mieszkalny		1898 r.	GEZ
582	Rzeźnicka	4	Kamienica		początek XX w.	GEZ
583	Rzeźnicka	8	Budynek mieszkalny		1893 r.	GEZ
584	Rzeźnicka	11	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
585	aleja Henryka Sienkiewicza	1	Zespół banku: bank, ob. Urząd Miasta Inowrocławia	Zespół banku	początek XX w. (1923 r.)	GEZ
586	aleja Henryka Sienkiewicza	3 - 5	Budynek mieszkalny		około 1920 r.	GEZ
587	aleja Henryka Sienkiewicza	7-9	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
588	aleja Henryka Sienkiewicza	11	Willa		lata 30. XX w.	GEZ
589	aleja Henryka Sienkiewicza	13-15	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
590	aleja Henryka Sienkiewicza	17-19	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
591	aleja Henryka Sienkiewicza	23	Budynek mieszkalny		1909 r.	GEZ
592	aleja Henryka Sienkiewicza	27	Budynek mieszkalny		około 1917 r.	GEZ
593	aleja Henryka Sienkiewicza	29-29a	Budynek mieszkalny		1914 r.	GEZ
594	aleja Henryka Sienkiewicza	31	Budynek mieszkalny		około 1935 r.	GEZ
595	aleja Henryka Sienkiewicza	35	Budynek mieszkalny		1926 r.	GEZ
596	aleja Henryka Sienkiewicza	37	Willa		lata 20.-30. XX w.	GEZ
597	aleja Henryka Sienkiewicza	39	Budynek mieszkalny		1935 r.	GEZ
598	aleja Henryka Sienkiewicza	40	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
599	aleja Henryka Sienkiewicza	41	Budynek mieszkalny, Willa "Słoneczna"		1927 r.	GEZ
600	aleja Henryka Sienkiewicza	42	Willa		2. ćwierć XX w.	GEZ
601	aleja Henryka Sienkiewicza	43	Budynek mieszkalny		1935 r.	GEZ
602	aleja Henryka Sienkiewicza	45	Budynek mieszkalny (Willa)		1934 r.	GEZ
603	aleja Henryka Sienkiewicza	46	Kościół parafialny pw. św. Józefa Oblubieńca NMP z dzwonnica i pasażem	Zespół kościoła pw. Św. Józefa	1936-1939 r.	Rejestr zabytków nr A/1591 z dnia 12.07.2011 r.
604	aleja Henryka Sienkiewicza	47	Willa		lata 20. XX w.	GEZ
605	aleja Henryka Sienkiewicza	49	Willa "Ostoja"		lata 20.-30. XX w.	GEZ

606	Gen. Władysława Sikorskiego	18-20	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
607	Gen. Władysława Sikorskiego	22-24	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
608	Gen. Władysława Sikorskiego	26-28	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
609	Gen. Władysława Sikorskiego	31	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
610	Gen. Władysława Sikorskiego	33	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
611	Gen. Władysława Sikorskiego	34	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
612	Gen. Władysława Sikorskiego	35	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
613	Gen. Władysława Sikorskiego	przy nr 31	Słupy Ogłoszeniowe „Litfassa”		1. ćwierć XX w.	GEZ
614	Składowa	8	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
615	Składowa	12	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
616	Marii Skłodowskiej-Curie	57	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
617	Słoneczna	2	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
618	Słoneczna	3	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
619	Słoneczna	4	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
620	Słoneczna	5	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
621	Słoneczna	6	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
622	Słoneczna	7	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
623	Słoneczna	8	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
624	Słoneczna	9	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
625	Słoneczna	10	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		początek XX w.	GEZ
626	Słoneczna	11	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
627	Słoneczna	12	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
628	Słoneczna	13	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
629	Słoneczna	14	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
630	Słoneczna	15	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
631	Słoneczna	16	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
632	Słoneczna	17	Budynek mieszkalny		połowa XIX w.	GEZ

633	Solankowa	1	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
634	Solankowa	2	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
635	Solankowa	3	Budynek mieszkalny		1875 r.	GEZ
636	Solankowa	4	Budynek mieszkalny		1885 r.	GEZ
637	Solankowa	5	Budynek mieszkalny		1875 r.	GEZ
638	Solankowa	6	Pawilon handlowy		początek XX w.	GEZ
639	Solankowa	7	Budynek mieszkalny		1875 r.	GEZ
640	Solankowa	8	Budynek mieszkalny		1891 r.	GEZ
641	Solankowa	9	Budynek mieszkalny		1883 - 1884	GEZ
642	Solankowa	10	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (1891 r.)	GEZ
643	Solankowa	11	Bank Ludowy, ob. Bank Spółdzielczy		koniec XIX w.	GEZ
644	Solankowa	15	Budynek mieszkalny obecnie siedziba ZUS		koniec XIX w. (około 1897 r.)	GEZ
645	Solankowa	19	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (około 1897 r.)	GEZ
646	Solankowa	20	Budynek mieszkalny		lata 20. XX w.	GEZ
647	Solankowa	21	Szkoła niemiecka, ob. Zespół Szkół im. Marka Kotańskiego		początek XX w.	GEZ
648	Solankowa	22	Budynek mieszkalny		początek XX w. (1904 r.)	GEZ
649	Solankowa	25	Budynek mieszkalny		około 1900 r.	GEZ
650	Solankowa	26	Budynek mieszkalny		początek XX w. (około 1908 r.)	GEZ
651	Solankowa	27	Budynek mieszkalny		XIX/XX (około 1905 r.)	GEZ
652	Solankowa	28	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (1936 r.)	GEZ
653	Solankowa	29	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (około 1900 r.)	GEZ
654	Solankowa	30	Budynek mieszkalny		1894 r.	GEZ
655	Solankowa	31	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
656	Solankowa	32	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
657	Solankowa	33	Budynek mieszkalny		1896 r.	Rejestr zabytków nr A/759 z dnia 21.12.1983 r.
658	Solankowa	34	Kamienica		1895 r.	Rejestr zabytków nr A/1406 z dnia 06.02.2009 r.
659	Solankowa	36	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (około 1890 r.)	GEZ

660	Solankowa	38	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (około 1890 r.)	GEZ
661	Solankowa	40	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		początek XX w. (około 1915 r.)	GEZ
662	Solankowa	43	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		koniec XIX w. (1918 r.)	GEZ
663	Solankowa	44	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
664	Solankowa	45	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (1886 r.)	GEZ
665	Solankowa	46	Budynek mieszkalny		początek XX w. (1910 r.)	GEZ
666	Solankowa	47	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (około 1898 r.)	GEZ
667	Solankowa	48	Kamienica		lata 30. XX w.	GEZ
668	Solankowa	49	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1903 r.)	GEZ
669	Solankowa	50	Budynek mieszkalny		1898 r. (około 1908 r.)	GEZ
670	Solankowa	52	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1900 r. (około 1930 r.)	GEZ
671	Solankowa	53	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
672	Solankowa	55	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (około 1888 r.)	GEZ
673	Solankowa, Marii Konopnickiej	56, 1	Budynek mieszkalny		początek XX w. (około 1925 r.)	GEZ
674	Solankowa	58	Budynek mieszkalny		początek XX w. (około 1905 r.)	GEZ
675	Solankowa	64	Budynek mieszkalny		około 1919 r. (1930 r.)	GEZ
676	Solankowa	66	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
677	Solankowa	67	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w. (około 1942 r.)	GEZ
678	Solankowa	72	Budynek mieszkalny		początek XX w. (1934 r.)	GEZ
679	Solankowa	60-62	Budynek mieszkalny		początek XX w. (około 1908 r.)	GEZ
680	Solankowa		Zakład kąpielowy	Zespół Uzdrawisko	1875 r.	Rejestr zabytków nr A/1700 z dnia 30.05.2016 r.
681	Solankowa		Zakład borowinowy	Zespół Uzdrawisko	1925 r.	Rejestr zabytków nr A/1700 z dnia 30.05.2016 r.

682	Solankowa		Wziewalnia	Zespół Uzdrawisko	1930 r.	Rejestr zabytków nr A/1700 z dnia 30.05.2016 r.
683	Solankowa		Uzdrawisko: klub zdrojowy	Zespół Uzdrawisko	początek XX w.	GEZ
684	Solankowa		Uzdrawisko: szalet	Zespół Uzdrawisko	początek XX w.	GEZ
685	Solankowa		Uzdrawisko: wskaźnik meteorologiczny	Zespół Uzdrawisko	XIX/XX w.	GEZ
686	Solankowa		Uzdrawisko: park zdrojowy	Zespół Uzdrawisko	4. ćwierć XIX w.	GEZ
687	Solankowa i aleja Ratuszowa		Słupy Ogłoszeniowe „Litfassa”		1. ćwierć XX w.	GEZ
688	Stare Miasto	2	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
689	Stare Miasto	3	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
690	Stare Miasto	4	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
691	Stare Miasto	5	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
692	Stare Miasto	22	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
693	Stare Miasto	26	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
694	Stare Miasto	27	Budynek mieszkalny		1888 r.	GEZ
695	Stare Miasto	29	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
696	Stare Miasto	38	Kamienica		2. połowa XIX w.	GEZ
697	Stare Miasto	55	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
698	Stare Miasto	72	Budynek mieszkalny z oficyną		koniec XIX w.	GEZ
699	Stare Miasto		Słupy Ogłoszeniowe „Litfassa”		1. ćwierć XX w.	GEZ
700	Staropoznańska	59	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		1. ćwierć XX w.	GEZ
701	Staropoznańska	108	Budynek mieszkalny	Zespół dworca	1. ćwierć XX w.	GEZ
702	Staropoznańska	125-127	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
703	Staropoznańska	130	Dworzec kolejowy: ob. budynek mieszkalny	Zespół dworca	2. ćwierć XX w.	GEZ
704	Staropoznańska	134	Dworzec kolejowy: budynek główny ob. budynek mieszkalny	Zespół dworca	XIX/XX w.	GEZ
705	Staropoznańska	143-147	Budynek mieszkalny	Zespół dworca	1. ćwierć XX w.	GEZ
706	Staropoznańska	149	Willa Dyrekcji Zakładów Chemicznych	Zespół dworca	1. ćwierć XX w.	GEZ
707	Stanisława Staszica	13	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ
708	Stanisława Staszica	15	Magazyn Zbożowy ob. budynek usługowo - handlowy		XIX/XX w.	GEZ
709	Stanisława Staszica	20	Budynek mieszkalny		1898 r.	GEZ
710	Stanisława Staszica	22	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
711	Stanisława Staszica	32	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ

712	Stuzienna	5	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
713	Stuzienna	7	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
714	Stuzienna	9	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
715	Stuzienna	11	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1900 r.)	GEZ
716	Stuzienna	13	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1900 r.)	GEZ
717	Stuzienna	17	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
718	Stuzienna	18	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
719	Stuzienna	20	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
720	Stuzienna	25	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
721	Stuzienna	26	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
722	Szeroka	1-3	Budynek mieszkalny		połowa XX w.	GEZ
723	Szeroka	2	Budynek mieszkalny z budynkiem olejarni		1865 r.	GEZ
724	Szeroka	4	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
725	Szeroka	7	Budynek mieszkalny		1877 r.	GEZ
726	Szeroka	9	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
727	Szkolna	3	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
728	Szkolna	5	Budynek mieszkalny		1899 r.	GEZ
729	Szyborska	4	Budynek Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół"		1926-1927 r.	Rejestr zabytków nr A/1048 z dnia 12.11.1998 r.
730	Szyborska	7	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
731	Szyborska	8	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
732	Szyborska	12	Budynek mieszkalny		1899 - 1901	GEZ
733	Szyborska	14	Kamienica		1. ćwierć XX w.	GEZ
734	Szyborska	15	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
735	Szyborska	16	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
736	Szyborska	17	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
737	Szyborska	20	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
738	Szyborska	21	Budynek mieszkalny		1932 r.	GEZ
739	Szyborska	24	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		początek XX w.	GEZ
740	Szyborska	27	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
741	Szyborska	31	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ

742	Szymborska	45	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
743	Szymborska	47	Budynek mieszkalny		2. ćwierć XX w.	GEZ
744	Szymborska	218	Budynek mieszkalny		1. ćwierć XX w.	GEZ
745	Średnia	5	Zespół Młyna Spółki Grabski-Wilkoński: magazyn zbożowy (ob. zakład poligraficzny POLPRINT)	Zespół młyna	4. ćwierć XIX w.	GEZ
746	Średnia	10	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
747	Średnia	10	Magazyn zbożowy		początek XX w.	GEZ
748	św. Ducha	2	Budynek mieszkalny		1889 r.	GEZ
749	św. Ducha	3	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
750	św. Ducha	4	Budynek mieszkalny		1909 r.	GEZ
751	św. Ducha	5	Budynek mieszkalny		1900 - 1901	GEZ
752	św. Ducha	7	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
753	św. Ducha	8	Budynek mieszkalny		1896 r., 1998 r.	GEZ
754	św. Ducha	10	Budynek mieszkalny		1899 r.	GEZ
755	św. Ducha	12	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
756	św. Ducha	13	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
757	św. Ducha	14	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
758	św. Ducha	18	Budynek mieszkalny		1898 r.	GEZ
759	św. Ducha	19	Budynek mieszkalny		1934 r.	GEZ
760	św. Ducha	20	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
761	św. Ducha	21	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
762	św. Ducha	23	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
763	św. Ducha	24	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
764	św. Ducha	26	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ
765	św. Ducha	27	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
766	św. Ducha	28	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
767	św. Ducha	30	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
768	św. Ducha	31	Budynek mieszkalny		1890 r.	GEZ
769	św. Ducha	33	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
770	św. Ducha	37	Magazyn zbożowy	Zespół Budynek mieszkalny	koniec XIX w.	GEZ
771	św. Ducha	37	Magazyn zbożowy	Zespół Budynek mieszkalny	początek XX w.	GEZ
772	św. Ducha	38	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		około 1920 r.	GEZ
773	św. Ducha	40	Budynek mieszkalny		około 1920 r.	GEZ
774	św. Ducha	41	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
775	św. Ducha	43	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ

776	św. Ducha	45	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
777	św. Ducha	47	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
778	św. Ducha	49	Budynek mieszkalny		4. ćwierć XIX w.	GEZ
779	św. Ducha	51	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
780	św. Ducha	54	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
781	św. Ducha	57	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
782	św. Ducha	59	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
783	św. Ducha	60	Kamienica z oficynami		XIX/XX w.	GEZ
784	św. Ducha	61	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
785	św. Ducha	64	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
786	św. Ducha	66	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
787	św. Ducha	67	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
788	św. Ducha	72	Kamienica z oficyną		początek XX w.	GEZ
789	św. Ducha	73	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
790	św. Ducha	74	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
791	św. Ducha	75	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
792	św. Ducha	77	Budynek mieszkalny z oficyną		2. połowa XIX w.	GEZ
793	św. Ducha	78	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
794	św. Ducha	79	Budynek mieszkalny z oficyną		koniec XIX w.	GEZ
795	św. Ducha	80	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
796	św. Ducha	81	Budynek mieszkalny		1898 r.	GEZ
797	św. Ducha	86	Przedszkole		początek XX w.	GEZ
798	św. Ducha	97	Budynek mieszkalny		1900 r.	GEZ
799	św. Ducha	99	Młyn - magazyn		początek XX w.	GEZ
800	św. Ducha	104	Zajazd ob. budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
801	św. Ducha	121	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
802	św. Mikołaja	3	Budynek mieszkalny		1. połowa XIX w.	GEZ
803	św. Mikołaja	11	Budynek mieszkalny		1884 r.	GEZ
804	św. Mikołaja	12	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
805	św. Mikołaja	17	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
806	św. Mikołaja	21	Budynek mieszkalny		1880 r.	GEZ
807	św. Mikołaja	27	Budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym		koniec XIX w.	GEZ
808	św. Mikołaja	29	Budynek mieszkalny		1884 r.	GEZ
809	św. Mikołaja	30	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
810	św. Mikołaja	32	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ
811	św. Mikołaja	36	Kamienica		XIX/XX w.	GEZ
812	św. Mikołaja	38	Magazyn		XIX/XX w.	GEZ

813	Świętokrzyska	9	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
814	Świętokrzyska	10	Budynek mieszkalny		1897 r.	GEZ
815	Świętokrzyska	11	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
816	Świętokrzyska	12	Budynek mieszkalny		1892 r.	GEZ
817	Świętokrzyska	13	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
818	Świętokrzyska	15	Budynek mieszkalny		1886 r.	GEZ
819	Świętokrzyska	16	Budynek mieszkalny		około 1880 - 1890	GEZ
820	Świętokrzyska	17	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
821	Świętokrzyska	18	Budynek mieszkalny		1862 r.	GEZ
822	Świętokrzyska	19	Budynek mieszkalny		1914 r.	GEZ
823	Świętokrzyska	20	Budynek mieszkalny		4. ćwierć XIX w.	GEZ
824	Świętokrzyska	57	Budynek mieszkalny z oficyną		XIX/XX w.	GEZ
825	Świętokrzyska	61	Budynek mieszkalny		4. ćwierć XIX w.	GEZ
826	Świętokrzyska		Wodociągowa Wieża Ciśnień		początek XX w.	GEZ
827	Świętokrzyska	107	Uzdrowisko: pływalnia	Zespół Uzdrowisko	lata 40. XX w.	GEZ
828	Toruńska	3	Budynek mieszkalny		1872 r.	GEZ
829	Toruńska	4	Bank Gospodarki Żywnościowej S.A.		początek XX w.	GEZ
830	Toruńska	5	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (1880 r.)	GEZ
831	Toruńska	6	Budynek mieszkalny		1882 - 1883 r. (1893 r.)	GEZ
832	Toruńska	7	Budynek mieszkalny		1880 r.	GEZ
833	Toruńska	8	Budynek mieszkalny z oficyną		1894 r.	GEZ
834	Toruńska	9	Budynek mieszkalny		1889 r.	GEZ
835	Toruńska	10	Budynek mieszkalny		1883 r.	GEZ
836	Toruńska	11	Budynek mieszkalny		4. ćwierć XIX w. (1896 r.)	GEZ
837	Toruńska	12	Budynek mieszkalny		1872 r.	GEZ
838	Toruńska	14	Budynek mieszkalny		1891 r.	GEZ
839	Toruńska	15	Budynek administracji rządowej, ob. Komenda Powiatowa Policji		XIX/XX w.	GEZ
840	Toruńska	16	Budynek mieszkalny		1878 r.	GEZ
841	Toruńska	17	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (1880 r.)	GEZ
842	Toruńska	19	Budynek mieszkalny		1866 r.	GEZ
843	Toruńska	20	Budynek mieszkalny		1881 r.	GEZ
844	Toruńska	22	Budynek mieszkalny		początek XX w.	GEZ
845	Toruńska	23	Budynek mieszkalny		1875 r.	GEZ
846	Toruńska	24	Plebania w zespole kościoła par. pw. Zwiastowania NMP, ob. Budynek mieszkalny zamieszkuje Siostry Zgromadzenia	Zespół kościoła par. pw. Zwiastowania NMP	około 1880 r.	GEZ

847	Toruńska	26	Zespół Młyna Spółki Grabski-Wilkoński: młyn ob. budynek mieszkalny	Zespół młyna	1872 r.	GEZ
848	Toruńska	42	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (1880 r.)	GEZ
849	Toruńska	44	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
850	Toruńska	46	III Szkoła Miejska (Stadtschule), ob. Gimnazjum nr 1 im. św. Wojciecha		1902-1903 r.	Rejestr zabytków nr A/1160 z dnia 03.08.2006 r.
851	Toruńska	49	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
852	Toruńska	63	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1880 r.)	GEZ
853	Toruńska	65	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
854	Toruńska	67	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1890 r.)	GEZ
855	Toruńska	69	Budynek mieszkalny		XIX-XX w. (około 1900 r.)	GEZ
856	Toruńska	75	Budynek mieszkalny		koniec XIX w. (około 1880 r.)	GEZ
857	Toruńska	77	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1880 r.)	GEZ
858	Toruńska	79	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
859	Toruńska	80/82/ 84	Budynek mieszkalny		4. ćwierć XIX w.	GEZ
860	Toruńska	81	Budynek mieszkalny		1899 r.	GEZ
861	Toruńska	83	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1880 r.)	GEZ
862	Toruńska	85	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1890 r.)	GEZ
863	Toruńska	86	Budynek mieszkalny		2. połowa XIX w.	GEZ
864	Toruńska	93	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
865	Toruńska	97	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1890 r.)	GEZ
866	Toruńska	99	Budynek mieszkalny		2. połowa XX w.	GEZ
867	Toruńska	113	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1880 r.)	GEZ
868	Toruńska	119	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1880 r.)	GEZ
869	Toruńska	121	Budynek mieszkalny		XIX/XX w. (około 1880 r.)	GEZ
870	Ustronie	3	Budynek mieszkalny		lata 20.-30.	GEZ

					XX w.	
871	Ustronie	5	Budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
872	Ustronie	6	Kamienica		1. ćwierć XX w.	GEZ
873	Ustronie	7	Budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
874	Ustronie	9	Budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
875	Ustronie	11	Budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
876	Ustronie	13	Budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
877	Ustronie	15	Budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
878	Ustronie	17	Budynek mieszkalny		lata 20.-30. XX w.	GEZ
879	Wałowa	1	Budynek mieszkalny		1896 r.	GEZ
880	Wałowa	3	Budynek mieszkalny		1895 r.	GEZ
881	Wałowa	5	Budynek mieszkalny		1848 r.	GEZ
882	Wałowa	7	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	GEZ
883	Wałowa	9	Budynek mieszkalny		1875 r.	GEZ
884	Wałowa	14	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
885	Wałowa	16	Kamienica		koniec XIX w.	GEZ
886	Wałowa	22	Budynek mieszkalny		1890 r.	GEZ
887	Wałowa	32	Budynek mieszkalny		XIX/XX w.	GEZ
888	ks. Piotra Wawrzyniaka	17	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
889	ks. Piotra Wawrzyniaka	17a	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
890	ks. Piotra Wawrzyniaka	19	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
891	ks. Piotra Wawrzyniaka	21	Budynek mieszkalny		1. połowa XX w.	GEZ
892	ks. Piotra Wawrzyniaka	33	Elektrownia Miejska, Budynek dawnej zajezdni tramwajowej ob. bud. zarządu PGKiM	Elektrownia miejska	lata 20. XX w.	GEZ
893	ks. Piotra Wawrzyniaka	33	Elektrownia Miejska: budynek A ob. bud. administracyjny MPK	Elektrownia miejska	2. ćwierć XX w.	GEZ
894	ks. Piotra Wawrzyniaka	33	Elektrownia Miejska, budynek B i C ob. MPK	Elektrownia miejska	2. ćwierć XX w.	GEZ
895	ks. Piotra Wawrzyniaka	36	Budynek mieszkalny		lata 30. XX w.	GEZ
896	ks. Piotra Wawrzyniaka	39	Gazownia Miejska		początek XX w.	GEZ
897	Wielkopolska	11	Dom		1915 r.	Rejestr zabytków nr A/965 z dnia 15.05.1992 r.
898	Wielkopolska	43	Młyn		lata 30. XX w.	GEZ

899	Wielkopolska	31	Cmentarz parafialny parafii pw. św. Antoniego		XIX/XX w.	GEZ
900	Macieja Wierzbińskiego	101	Szkoła ob. budynek mieszkalny z zabudowa gospodarcza		1. ćwierć XX w.	GEZ
901	Zygmunta Wilkońskiego	14	Willa		lata 30. XX w.	GEZ
902	Zygmunta Wilkońskiego	16	Willa		początek XX w.	GEZ
903	Zygmunta Wilkońskiego	18	Pawilon sanatoryjny		1930 r.	GEZ
904	Zygmunta Wilkońskiego	23	Sanatorium Ubezpieczalni Krajowej, ob. Szpital Uzdrowski nr 1		1930 r.	GEZ
905	Zygmunta Wilkońskiego	28	Budynek mieszkalny		lata 50. XX w..	GEZ
906	Zygmunta Wilkońskiego	34	Budynek mieszkalny		lata 50. XX w..	GEZ
907	Zofiówka/ Stuzienna		Cmentarz żydowski		XV w. (?)	GEZ

11.2. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA INOWROCŁAWIA – ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Lp.	Funkcja	Kultura, chronologia	AZP	Lokalizacja
1	- średniowieczny zespół miejski Inowrocławia w granicach murów obronnych	SR - NOW	44-40/310 45-40	miasto w granicach murów obronnych
2	- cmentarzysko ciałopalne - kościół p.w. Najświętszej Marii Panny - cmentarz przykościelny	? WSR – NOW (od 1186 r.) WSR – NOW (XII-XVIII w.)	44-40/185	ul. Laubitz
3	- zabudowa drewniana - kościół drewniany - kościół murowany p.w. św. Mikołaja - cmentarz przykościelny	WSR (XIII w.?) PSR (1 poł. XIII - pocz. XIV w.) PSR – NOW (od lat 20-tych XIV w.) PSR – NOW (XIV – XVIII w.)	44-40/186	ul. św. Mikołaja-ul. Kasztelańska
4	- ślad osadniczy - miecz żelazny	WSR (X-XI w.)	44-40/187	bez lokalizacji A - Δ
5	- Przedmieście Batkowo cmentarz przy kościele św. Krzyża - Przedmieście Batkowo – ślad osadnictwa - fortyfikacje miejskie – fosa	PSR – NOW PSR – NOW (XV?-XX w.) PSR – NOW (XIII? – XVIII w.)	44-40/188	ul. Świętokrzyska – odcinek od ul. Staszica do ul. Poznańskiej
6	- ślad osadnictwa - osada - ślad osadnictwa	KP WSR (faza E) PSR	44-40/189	ul. Najświętszej Marii Panny nr 22-24 i 26-28
7	- cmentarzysko ciałopalne - osada	? WSR	44-40/190	ul. H. Sienkiewicza nr 41-43
8	- osada (?) - miasto lokacyjne - drewniana zabudowa mieszkaniowa	WSR – PSR PSR (XIV-XV w.)	44-40/191	ul. Poznańska nr 1 i 2, ul. Szeroka nr 4
9	- ślad osadnictwa - osada	NE WSR (faza D – E)	44-40/192	ul. Marulewska – cmentarz parafii p.w. św. Mikołaja
10	- skarb	WSR (X – poł. XI w.)	44-40/193	bez lokalizacji - okolice Inowrocławia A - Δ
11	- osada ? - ślad osadniczy - punkt osadniczy - osada? - miejsce obrzędowe - osada ?	KPL KCSZ k. iwieńska KŁ KŁ KP	44-40/194	Park Zdrojowy
12	- osada - ślad osadnictwa - osada - miejsce obrzędowe - osada - miejsce obrzędowe	KPL KAK KŁ KŁ KP KP	44-40/195	Park Zdrojowy
13	- miasto lokacyjne – relikty drewnianej zabudowy mieszkaniowej	PSR – NOW (XIII – XIX w.)	44-40/196	ul. Rybnicka 12
14	- cmentarzysko	KP	44-40/197	Park Zdrojowy
15	- osada	KAK	44-40/198	ul. M. Wierzbńskiego

	- cmentarzysko	KP		
16	- miasto lokacyjne – poziomy niwelacyjne	NOW	44-40/199	ul. Rybicka 13 (podwórze)
17	- Przedmieście – Stare Miasto – warstwy niwelacyjne	NOW (XIX – XX w.)	44-40/200	skwer w rozwidleniu ulic: Toruńska-Stare Miasto-Orłowska
18	- miasto lokacyjne – rynek, mурowana wieża ratusza, ratusz drewniany	PSR - NOW	44-40/201	Rynek – plac i ulice (jezdnia)
19	- kościół p.w. św. Franciszka, - klasztor – konwent Franciszkanów - cmentarz przyklasztorny - zaplecze gospodarcze klasztoru	PSR – NOW (1238?-1872 r.) PSR – NOW (1238?- 1821 r.) PSR – NOW (poł. XIII w. – pocz. XIX w. ?) PSR (poł. XIII w. – poł. XV w.)	44-40/202	Plac Klasztorny, ul. Kilińskiego nr 16, 16a, ul. Królowej Jadwigi nr 24
20	- osada rzemieślnicza, salina - przedmieście Stare Miasto - kościół Zwiastowania NMP z otoczeniem	WSR (XI-poł. XIII w.) PSR-NOW (2 poł. XIII-XIX w.) NOW (koniec XIX)	44-40/203	ul. bp. A. Laubitza
21	- cmentarzysko ? - osada - osada - punkt osadniczy	KŁ KP WSR (faza D-E) PSR	44-40/204	?
22	- ślad osadnictwa - cmentarzysko - osada	KPL KŁ KP	45-40/35	?
23	- cmentarzysko	KŁ	44-40/205	lotnisko szybowcowe – bez dokładnej lokalizacji A - Δ
24	- miasto lokacyjne -rynek miasta lokacyjnego - zabudowa drewniana	PSR - NOW	44-40/206	narożnik Rynku i ul. Szerokiej
25	- zamek książęcy - plac targowy (Bydgoski) - koszary	PSR – NOW PSR – NOW NOW XVIII-XIX w.	44-40/207	ul. 6 Stycznia 5-11, ul. Św. Mikołaja 29, 34-38 (parzyste), ul. Św. Jadwigi 19-33 (nieparzyste)
26	- cmentarzysko ciałopalne - ślad osadniczy	? PSR	44-40/208	ul. Dworcowa – Laubitza -Staszica – rondo na skrzyżowaniu ulic
27	- Przedmieście Radziejowskie - ślad osadniczy	PSR (XIV – XV w.)	44-40/209	ul. Najświętszej Marii Panny, odcinek od ul. Św. Ducha do ul. Szkolnej
28	- punkt osadniczy	KAK	44-40/210	bez lokalizacji („za koszarami artyleryjskimi”) A - Δ
29	- Przedmieście Batkówko-zabudowania gospodarcze - ślad osadnictwa	PSR – NOW NOW	44-40/211	narożnik ulic Zofiówka i Staszica /Studzienna
30	- cmentarz ewangelicki	NOW	44-40/212	ul. K. Marcinkowskiego 46
31	- osada - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - osada - ślad osadnictwa	KPL KŁ KP WSR (faza AB) WSR (faza F)	45-40/36	

32	- punkt osadniczy - osada - osada	KPL KŁ WSR (faza D)	45-40/37	
33	- ślad osadnictwa - osada - punkt osadniczy	KP WSR (faza E-F) PSR	45-40/38	
34	- punkt osadniczy - ślad osadnictwa	WSR (faza F) NOW	45-40/27	
35	- osada – plac targowy, - miasto lokacyjne – ślad osadnictwa	WSR PSR	44-40/213	ul. św. Mikołaja – jezdnia w pobliżu kościoła
36	- ślad osadnictwa - osada - osada - ślad osadnictwa	KPL KŁ KP NOW	45-40/41	
37	- miasto lokacyjne – konstrukcje drewniane wału obronnego - miasto lokacyjne – mur ceglany fortyfikacji	WSR – PSR (1 poł. XIII w.) PSR – NOW (2 poł. XIII – XIX w.)	44-40/214	ul. Gordona 4
38	- fortyfikacje miejskie – 2 fosy i wał ziemny	PSR NOW (XV – XIX w.)	44-40/215	ul. Gordona – jezdnia, skwer między ul. Gordona i Staszica
39	- miasto lokacyjne – warstwy niwelacyjne	PSR - NOW	44-40/216	ul. Wałowa 27
40	- miasto lokacyjne – ślady osadn.	PSR - NOW	44-40/217	ul. Kasztelańska 43
41	- ślad osadnictwa - osada ? - osada ? - miasto lokacyjne – drewniane moszczenie ulicy (ryнку ?)	EK KŁ – Ha WSR PSR	44-40/218	ul. Szeroka
42	- ślad osadnictwa	PSR/NOW	44-40/219	ul. Wiśniowa
43	- ślad osadnictwa - osada - punkt osadniczy	KPL WSR (faza EF) PSR	45-40/43	
44	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	WSR (faza D-E) PSR/NOW	45-40/44	
45 A,B, C	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy - osada - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL KP WSR (faza D-F) PSR NOW ?	45-40/ 45, 46, 47	
46	- punkt osadniczy - osada - osada - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL KŁ (Ha) KP WSR? PSR ?	45-40/57	
47	- ślad osadnictwa	KPL	44-40/220	w rejonie ul. Marulewskiej
48	- ślad osadnictwa	PSR/NOW	45-40/39	
49	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	kultura niemieńska kultura trzciniecka WSR (faza AB) WSR (faza E)	45-40/40	
50	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy - punkt osadniczy	KPL KŁ KP	45-40/50	

	- osada - ślad osadnictwa	WSR (faza AB) PSR		
51	- ślad osadnictwa	KP	45-40/51	
52	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy	KP WSR (faza AB)	45-40/52	
53	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy - ślad osadnictwa	KŁ KP WSR (faza E)	44-40/221	
54	- punkt osadniczy	PSR	44-40/222	
55 55A, B,C	- osada - ślad osadnictwa - cmentarzysko - punkt osadniczy - ślad osadnictwa - punkt osadniczy	KPL KŁ KP KP WSR PSR-NOW	45-40/1-4	
56	- ślad osadnictwa	PSR/NOW	45-40/5	
57	- ślad osadnictwa	PSR	45-40/6	
58	- obiekt obrzędowy - cmentarzysko - cmentarzysko	KPL KP KP	45-40/7	
59	- osada - osada - osada - osada - punkt osadniczy	KPL KŁ KP WSR PSR/NOW	45-40/8	
60	- punkt osadniczy - punkt osadniczy - ślad osadnictwa - punkt osadniczy - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL KŁ KP WSR (faza A-B) WSR (faza E) NOW	45-40/9	
61	- punkt osadniczy - punkt osadniczy	KP WSR (faza F)	45-40/10	
62	- punkt osadniczy	PSR	44-40/223	
63	- osada ? - ślad osadnictwa - osada ?	KPL KŁ KP (faza B-C)	44-40/224	Park Zdrojowy, częściowo tężnia solankowa
64	- osada ?	WSR (fazy A-B ?)	44-40/225	
65	- ślad osadnictwa	PSR/NOW	44-40/226	
66	- osada - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	WSR (faza D-F) PSR NOW	44-40/227	
67	- ślad osadnictwa	KŁ	45-40/11	
68	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - osada - osada - osada? - ślad osadnictwa - cmentarzysko	KPCW KPL KAK WEB KŁ KP WSR (faza E) PSR ?	44-40/228	w rejonie ul. Jacewskiej
69	- ślady osadnictwa - ślad osadnictwa - osada - osada - ślad osadnictwa	KPL KŁ KP (PL-B1) WSR (faza E) PSR	44-40/229	w rejonie ul. M. Wierzbńskiego
70	- ślad osadnictwa	WSR	44-40/230	
71	- ślad osadnictwa	PSR/NOW	44-40/231	

72	- punkt osadniczy - ślad osadnictwa	KPL KP	45-40/12	
73	- punkt osadniczy - ślad osadnictwa - punkt osadniczy	KPL PSR NOW (XVIII-XIX w.)	45-40/55	
74	- miasto lokacyjne – drewniane moszczenie ulicy	PSR - NOW	44-40/232	ul. Rzeźnicka (jezdnia)
75	- miasto lokacyjne – relikty drewnianej zabudowy	PSR - NOW	44-40/233	ul. św. Ducha (pomiędzy ul. T. Kościuszki - Wałową)
76	- fortyfikacje miejskie - fosa	PSR – NOW (2 poł. XIII- XIX w.)	44-40/234	ul. Toruńska 6
77	- miasto lokacyjne – konstrukcje drewniane	PSR - NOW	44-40/235	ul. Farna (przy posesji nr 9)
78	- miasto lokacyjne – zabudowa drewniana - miasto lokacyjne – zabudowa drewniana	PSR NOW	44-40/236	ul. Św. Mikołaja 10
79	- miasto lokacyjne – zabudowa drewniana	PSR – NOW (XIV – XVIII w.)	44-40/237	ul. Św. Mikołaja - jezdnia
80	- ślad osadniczy - ślad osadniczy - ślad osadniczy - ślad osadniczy - ślad osadniczy	KPL KŁ KP WSR (faza E) PSR/NOW	44-40/238	w rejonie ul. Jacewskiej
81	- punkt osadniczy - punkt osadniczy - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - osada - osada - osada - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL KAK kultura iwieńska kultura trzciniecka KŁ KP WSR (faza D-F) PSR NOW	44-40/239	
82	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - osada - punkt osadniczy - osada? - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL kultura trzciniecka KŁ KP WSR (faza D-E) PSR NOW	44-40/240	
83	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL PSR	44-40/241	
84	- punkt osadniczy - punkt osadniczy	KŁ KP	44-40/242	
85	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KP (PL) WSR (faza E)	45-40/63	
86	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ KP	45-40/64	
87	- osada - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL kultura niemieńska WSR	45-40/65	
88	- ślad osadnictwa	NE	45-40/49	
89	- ślad osadnictwa	?	45-40/59	
90	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL NOW	45-40/60	
91	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy	KPL KAK	45-40/61	

	- osada	KŁ (HaD-La)		
92	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - punkt osadniczy - ślad osadnictwa	KPL KP WSR (faza E) NOW	44-40/243	
93	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	pradzieje WSR ? PSR	45-40/33	
94	- ślad osadnictwa	WSR (faza F)	45-40/34	
95	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - osadniczy - cmentarzysko - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - osada - osada - sanktuarium	KCWR KPCW KPL (fazy I, II) KPL KAK KCSZ (horyzont A) KŁ (EB-La) KP (PL-D) KP (PL-B1)	45-40/30	
96	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL WSR NOW	45-40/54	
97	- osada hutnicza - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ KP (PL?) WSR NOW	45-40/14	
98	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - punkt osadniczy - osada - osada - punkt osadniczy - punkt osadniczy	KPL KAK KŁ KP WSR (faza E) PSR NOW	44-40/244	
99	- punkt osadniczy - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ KP? WSR NOW	45-40/15	
100	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy - osada - osada - warzelnia soli	KPL WEB KŁ KP KP	45-40/16	ul. Wojska Polskiego
101	- osada - osada - osada - warzelnia soli - obiekt obrzędowy - ślad osadnictwa	KŁ k. jastorfska KP (faza B-C) KP (faza B-C) KP (faza C) NOW	45-40/17	ul. Wojska Polskiego
102	- osada - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ (Ha-La) KP WSR (faza E) PSR	45-40/18	ul. Wojska Polskiego
103	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy	NESCH KP (PL-B)	45-40/19	
104	- ślad osadnictwa	WSR ?	45-40/20	
105	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ (Ha-La) KP WSR PSR	45-40/21	
106	- osada - osada?	KŁ KP	45-50/22	

	- punkt osadniczych - punkt osadniczych - ślad osadnictwa	WSR (faza E-F) PSR nieokreślone		
107	- ślad osadnictwa - osada - punkt osadniczy - ślad osadnictwa	KŁ KP (PL) PSR nieokreślone	45-40/23	
108	- ślad osadnictwa	KŁ?	45-40/24	
109	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ KP (PL)	45-40/25	
110	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy - ślad osadnictwa	KPL KP WSR	45-40/26	
111	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KP ? PSR	45-40/13	
112	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ KP (faza BC) WSR ?	45-40/31	
113	- punkt osadniczy - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KP (faza BC) WSR ?	45-40/32	
114	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL KAK protobrąz (grupa Dobre) KŁ NOW	45-40/66	
115	- punkt osadniczy - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ WSR NOW	45-40/62	
116	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	WEB KP? WSR	45-40/58	
117	- miasto lokacyjne zabudowa drewniana	PSR – NOW (XIV – XX w.)	44-40/245	ul. Kasztelańska 34
118	- punkt osadniczy - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	WSR NOW ?	45-40/48	
119	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KAK KŁ KP? WSR PSR NOW	45-40/53	
120	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KAK KŁ PSR	45-40/42	
121	- miasto lokacyjne zabudowa mieszkalna	PSR (XV w.)	44-40/246	ul. Rybnicka 10
122	- miasto lokacyjne – relikty zabudowy drewnianej - miasto lokacyjne – relikty murowanego budynku wagi miejskiej	PSR (XIII – XIV w.) PSR – NOW (XV – XIX w.)	44-40/247	ul. T. Kościuszki 19
123	- miasto lokacyjne - ulica	PSR – NOW	44-40/248	ul. Św. Ducha (jezdni między nr 18-22)
124	- fortyfikacje miejskie – mur obronny	PSR – NOW (2 poł. XIII – XIX w.)	44-40/249	Plac Klasztorny, przy posesji 1c

125	- osada	WSR (faza F)	44-40/250	ul. Orłowska 24
126	- Przedmieście Stodoły – zabudowa gospodarcza	PSR – NOW (XV – XVI w.)	44-40/251	ul. A. Laubitza 8
127	- miasto lokacyjne - zabudowa drewniana - miasto lokacyjne - zabudowa gospodarcza	PSR NOW	44-40/252	ul. Św. Mikołaja 12
128	- Przedmieście Batkówko – zabudowa gospodarcza - Przedmieście Batkówko – wysypisko śmieci	NOW NOW	44-40/253	ul. Świętokrzyska 22
129	- osada - Przedmieście Stare Miasto – śląd osadnictwa	WSR (faza F) PSR - NOW	44-40/254	ul. Przypadek
130	- miasto lokacyjne - ślady osadnictwa	PSR, NOW	44-40/255	ul. Wałowa 45
131	- Przedmieście Stodoły – śląd osadnictwa - wysypisko śmieci	PSR NOW	44-40/256	ul. A. Laubitza 3
132	- miasto lokacyjne – cegły z miejskiego muru obronnego	PSR - NOW	44-40/257	ul. Poznańska 4
133	- miasto – warstwy niwelacyjne	NOW (pocz. XX w.)	44-40/258	ul. Narutowicza – ul. Sienkiewicza (jezdnie, chodniki, skwer)
134	- Przedmieście Stodolne – śląd osadnictwa	PSR	44-40/259	ul. Marcinkowskiego 10
135	- miasto lokacyjne – relikty budownictwa drewnianego i szachulcowego - miasto lokacyjne - kloaka	PSR NOW	44-40/260	ul. Św. Ducha 6
136	- śląd osadnictwa	KP?	45-40/68	między Inowrocławiem a Strzelnem
137	- Przedmieście Grodztwo – cmentarz przy kościele św. Jakuba	NOW (XV? - XVIII/XIX w.)	44-40/261	ul. Narutowicza 4
138	- śląd osadnictwa - śląd osadnictwa - śląd osadnictwa	KŁ pradzieje ? PSR/NOW	44-40/262	ul. Roosevelta 31
139	- Przedmieście Kurowo, jurydyka i ogrody franciszkańskie – warstwy niwelacyjne	NOW (XVIII w.)	44-40/263	ul. Średnia 8
140	- śląd osadnictwa - punkt osadniczy	WSR (faza F) NOW	45-40/56	
141	- śląd osadnictwa - śląd osadnictwa - śląd osadnictwa	WSR (faza E) PSR NOW	45-40/28	
142	- Przedmieście Stare Miasto - śląd osadnictwa	PSR	44-40/264	ul. Orłowska 20
143	- śląd osadnictwa - śląd osadnictwa	PSR NOW	45-40/29	
144	- miasto lokacyjne - zabudowa mieszkalna	PSR - NOW (XV/XVI – XIX w.)	44-40/265	ul. Farna 5, 7
145	- grób ?	kultura unietycka	45-40/67	okolice Inowrocławia „między Mątłami a Kruszwicą” A - Δ
146	- skarb	KP ? – monety III-II w. p.n.e.	45-40/69	rejon Rąbina A - Δ
147	- miasto lokacyjne – zabudowa	PSR (XV w.)	44-40/266	ul. Kasztelańska 30

	drewniana - miasto lokacyjne – zabudowa drewniana	NOW (XVI – XIX w.)		
148	- osada ?	PSR	45-40/70	ul. Szymborska A - Δ
149	- ślad osadnictwa - osada - cmentarzysko (osada ?) - grób - ślad osadnictwa ? - punkt osadniczych - cmentarzysko - cmentarzysko - cmentarzysko	KCWR KPL (faza II-III) KAK KCSZ NESCH KŁ KPOM (HaD-La) KP (PL III, B1b-C2) WSR(faza DE)	45-40/172	Inowrocław- Szymborze - Górki
150	- miasto lokacyjne - ślady osadnictwa	PSR - NOW	44-40/267	ul. Kręta (chodnik)
151	- ślad osadnictwa - Przedmieście Stare Miasto – ślad osadnictwa	WSR PSR-NOW (XIV – pocz. XX w.)	44-40/268	ul. Przypadek 47
152	- miasto lokacyjne – zabudowa mieszkalna- budynek szachulcowy - miasto lokacyjne – wodociąg - miasto lokacyjne – 2 kloaki	PSR (XV w.) NOW (XVIII w.) NOW	44-40/269	ul. Św. Ducha 8
153	- Przedmieście Batkówko – ślady osadnictwa	PSR – NOW (XIII – XIX w.)	44-40/270	ul. Andrzeja
154	- osada, - depozyt nagrobków z cmentarza żydowskiego	KŁ NOW	44-40	teren III LO w Inowrocławiu
155	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - osada ? - punkt osadniczy	KPL KAK KP WSR	45-40/175	Inowrocław - Szymborze
156	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy	KŁ KP	45-40/176	Inowrocław - Szymborze
157	- osada bagienna ?	KPL	45-40/177	Inowrocław - Szymborze A - Δ
158	- ślad osadnictwa - osada - osada - punkt osadniczy - osada - miejsce obrzędowe - osada - cmentarzysko - osada - cmentarzysko	KPCW (fazy I-IIa) KPL (fazy IIIB, V) KAK (fazy II-III) kultur iwieńska KŁ (EB-LAT) KŁ (LAT) KP (PLAT) KP (BC) WSR (faza D) WSR (faza E)	45-40/178	Inowrocław - Mątwy
159	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL KP	45-40/179	Inowrocław - Mątwy
160	- grobla i most	WSR	45-40/180	Inowrocław - Mątwy
161	- punkt osadniczy	WSR (faza EF)	45-40/181	Inowrocław - Mątwy
162	- ślad osadnictwa	EK	45-40/182	Inowrocław - Mątwy
163	- gródek stożkowaty ? - punkt osadniczy	WSR PSR	45-40/183	Inowrocław - Mątwy
164	- punkt osadniczy - osada	KP WSR (faza F)	45-40/184	Inowrocław - Mątwy

165	- punkt osadniczy - osada - osada	KPL (faza IV-V) KP (PLAT-B) WSR (faza F)	45-40/185	Inowrocław - Mątwy
166	- osada	WSR (faza E)	45-40/186	Inowrocław - Mątwy
167	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ KP WSR	45-40/187	Inowrocław - Mątwy
168	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KPL KAK	45-40/188	Inowrocław - Mątwy
169	- punkt osadniczy	PSR	45-40/189	Inowrocław - Mątwy
170	- ślad osadnictwa	KP ?	45-40/190	Inowrocław - Mątwy
171	- punkt osadniczy ?	pradzieje	45-40/191	Inowrocław - Mątwy
172	- grób szkieletowy ?	KPCW	45-40/192	Inowrocław - Mątwy
173	- ślad osadnictwa	NE	45-40/193	Inowrocław - Mątwy
174	- depozyt ofiarny ?	NE	45-40/194	Inowrocław - Mątwy
175	- grób ?	WEB	45-40/195	Inowrocław - Mątwy
176	- depozyt ofiarny ?	KŁ?	45-40/196	Inowrocław - Mątwy
177	- ślad osadnictwa ?	KŁ ?	45-40/197	Inowrocław - Mątwy
178	- depozyt ofiarny ?	KP ?	45-40/198	Inowrocław - Mątwy
179	- depozyt ofiarny ?	KP ?	45-40/199	Inowrocław - Mątwy
180	- depozyt ofiarny ?	KP ?	45-40/200	Inowrocław - Mątwy
181	- skarb monet	KP – II w.n.e.	45-40/201	Inowrocław - Mątwy
182	- ślad osadnictwa	?	45-40/202	Inowrocław - Mątwy
183	- ślad osadnictwa	?	45-40/203	Inowrocław - Mątwy
184	- fosa , miasto lokacyjne i nowożytnie	SR, NOW	44-40	ul. Poznańska 6 – dz. 19
185	- ślad osadnictwa - punkt osadniczy - osada - punkt osadniczy - ślad osadnictwa	KAK KŁ KP (faza B-D) WSR (faza B-C) PSR	45-40/174	Inowrocław - Szymborze
186	- osada	PSR-NOW	44-40/	ul. Studzienna na odcinku od ul. Świętokrzyskiej do ul. Staszica
187	- osada	SR - NOW	44-40	ul. Św. Duchy 25
188	- osadnictwo miejskie	NOW	44-40	ul. Szeroka 2
189	- osadnictwo miejskie	NOW	44-40	ul. św. Mikołaja 28
190	- osadnictwo miejskie	NOW	44-40	ul. Szkolna
191	- osadnictwo miejskie	NOW	44-40	ul. Świętokrzyska
192	- osadnictwo miejskie	PSR-NOW	44-40	ul. Św. Mikołaja 10
193	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	WSR (faza F) PSR/NOW NOW	44-40/271	
194	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	WSR (faza F) PSR/NOW	44-40/272	
195	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KŁ? NOW	44-40/273	
196	- osada - ślad osadnictwa	WSR (faza E-F) NOW	44-40/274	
197	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	KAK KŁ NOW	44-40/275	
198	- punkt osadniczy - ślad osadnictwa	PSR NOW	44-40/276	
199	- ślad osadnictwa - ślad osadnictwa - ślad osadnictwa	WSR (faza F) PSR NOW (XVII-XIX w.)	44-40/277	

200	- skarb monet niderlandzkich	NOW (poł. XVIII w.)	44-40/278	ul. Św. Ducha 16
201	- Przedmieście Kurowo, jurydyka i ogród franciszkanów - ślad osadnictwa - Przedmieście Radziejowskie - zabudowa murowana - miasto – wysypisko śmieci szpitalnych	PSR NOW (XIX-XX w.) NOW (XIX-XX w.)	44-40/279	ul. Średnia 5
202	- Przedmieście Kurowo, jurydyka franciszkańska relikty budynku murowanego	PSR-NOW	44-40/280	ul. Najświętszej Marii Panny 19 (23?)
203	- Przedmieście Batkówko - ślad osadnictwa - Przedmieście Batkówko - wysypisko śmieci aptecznych	PSR 2 poł. XVIII-pocz. XIX w.?	44-40/281	ul. Szymborska (odcinek między ul. Batorego-Marulewską)
204	- Przedmieście Batkówko – ślad - osadnictwa	PSR-NOW	44-40/282	ul. Staszica (odcinek między ul. Świętokrzyską i Podgórną)
205	- ślad osadnictwa	PSR	44-40/283	ul. H. Sienkiewicza 31
206	- miasto lokacyjne - ślady osadnictwa	PSR-NOW	44-40/284	ul. Paderewskiego (chodnik po E stronie)
207	- miasto lokacyjne – ślady osadnictwa	PSR-NOW	44-40/285	ul. Kasztelańska (po N stronie , odcinek wzdłuż posesji nr 13-17)
208	- Przedmieście Batkówko – ślady osadnictwa	PSR-NOW (XIII-XIX w.)	44-40/286	ul. Świętokrzyska – chodnik (odcinek między Al. Niepodległości i ul. Staszica)
209	- Przedmieście Kurowo, jurydyka franciszkańska – ślad osadnictwa	PSR-NOW	44-40/287	ul. Średnia (jezdnia na odcinku posesji nr 9)
210	- ślad osadnictwa	NESCH-WEB	44-40/288	ul. Królowej Jadwigi 35
211	- miasto lokacyjne – znaleziska luźne	PSR - NOW	44-40/289	ul. Św. Ducha
212	- Przedmieście Radziejowskie – ślad osadnictwa	PSR	44-40/290	ul. Św. Ducha
213	- Przedmieście Radziejowskie – ślad osadnictwa	PSR-NOW	44-40/291	okolice ul. Św. Ducha i Placu 1 Maja
214	- ślad osadnictwa - Przedmieście Radziejowskie – ślad osadnictwa	KP PSR	44-40/292	ul. Najświętszej Marii Panny
215	- ślad osadnictwa	PSR (XIV-XV w.)	44-40/293	?
216	- cmentarzysko	KPCW (faza III a-b)	44-40/294	okolica Inowrocławia
217	- ślad osadnictwa	EK	44-40/295	?
218	- ślad osadnictwa	EK	44-40/296	?
219	- ślad osadnictwa	NE	44-40/297	?
220	- osada ? - osada	KPL KP (OR)	44-40/298	w Parku Zdrojowym
221	- ślad osadnictwa	kultura iwieńska (I EB)	44-40/299	?
222	- ślad osadnictwa	NE-EB	44-40/300	okolice Inowrocławia
223	- cmentarzysko (?)	KŁ	44-40/301	?
224	- ślad osadnictwa	EB?	44-40/302	?
225	- punkt osadniczy	KŁ	44-40/303	ul. Orłowska
226	- ślad osadnictwa	KŁ	44-40/304	?

227	-śląd osadnictwa	KP (OR)	44-40/305	?
228	-śląd osadnictwa	KP (OR po 96 r – denar Nerwy)	44-40/306	przedmieście Inowrocławia
229	-śląd osadnictwa	PSR	44-40/307	?
230	-śląd osadnictwa	?	44-40/308	?
231	- cmentarzysko (?)	KP(?)	44-40/309	?
232	- pozostałości cegielni	PSR	44-40	ul. Andrzeja 15
233	- ślad osadnictwa	PSR	44-40	ul. Solankowa na odcinku od ul. Grodzkiej do ul. Królowej Jadwigi
234	- osadnictwo miejskie – miasto lokacyjne	PSR-NOW	44-40	ul. Szeroka 10
235	- ślad osadn. - punkt osadn. - osada - ślad osadn. - punkt osadn. - ślad osadn.	EK KŁ KP (Faza B-C) WSR (faza B-C) WSR (faza E)	45-40/173	